

Forord

Arbeidet med denne masteroppgaven har vært en lærerik og spennende prosess. Jeg nærmer meg nå slutten og ser fram til å kunne ta med meg det jeg har lært ut i praksis. Selv om dette har vært en krevende prosess, har det absolutt vært verdt det. Det har vært utrolig interessant å forske på et tema som er så relevant og viktig for meg og det jeg arbeider med i dag. Gjennom forskningsprosessen har jeg reflektert mye over viktige temaer og spørsmål som jeg til daglig møter i arbeidslivet, og det har vært gøy og engasjerende å skulle knytte disse tankene til teori og egen forskning. Likevel må jeg innrømme at jeg gleder meg til å være ferdig på skolebenken for i hvert fall en god stund.

Først og fremst vil jeg takke mine seks informanter som valgte å delta i studien og å dele sine erfaringer og opplevelser med meg. Jeg vil også takke gode kollegaer som har bidratt med sine refleksjoner, samtaler og vært en god støtte i denne prosessen. I tillegg vil jeg rette en stor takk til veilederen min Marko Valenta, for gode råd, veiledning og hjelp i arbeidet med masteroppgaven.

Videre vil jeg takke venner og familie som har støttet og motivert meg gjennom hele prosessen. En spesiell takk til mine medstudenter og gode venninner Bahare, Christina, Marte, Stine og Maria. Takk for oppmuntring, gode refleksjoner og faglige diskusjoner. Uten dere hadde studietiden ikke vært den samme. Jeg vil også takke søsteren min Pernille, både for god emosjonell støtte, motivasjon og hjelp, spesielt i siste del av arbeidsprosessen.

Trondheim, april 2018

Rikke Romuld Jørgensen

Innholdsfortegnelse

FORORD	I
SAMMENDRAG	V
SUMMARY	VII
KAPITTEL 1 INNLEDNING	1
1.1. STUDIENS RELEVANS FOR SOSIALT ARBEID	3
1.2. TERMINOLOGI.....	4
1.2.1. Miljøterapeut.....	4
1.2.2. Miljøterapi	4
1.2.3. Barn utsatt for traumer	5
1.3. OPPGAVENS OPPBYGGING	5
KAPITTEL 2 KUNNSKAPSSTATUS	7
2.1 INTERNASJONAL FORSKNING	7
2.1.1. Terapeutisk omsorg i institusjon	7
2.1.2. The ACE Study.....	11
2.1.1. Sammenhengen mellom følelsesregulering og opplevelser i barndommen	15
2.2. NASJONAL FORSKNING	16
2.2.1. HandleKraft – kompetanseheving i møte med barn i barnevernet	17
2.2.2. "Omsorg for traumatiserte barn" en evaluering av opplæringsprogram til fosterforeldre	19
2.2.3. På barneverninstitusjonen - erfaringsbasert kunnskap versus evidensbasert kunnskap	21
2.2.4. Masteroppgave om traumebevisst omsorg i barneverninstitusjoner	24
KAPITTEL 3 TEORETISK BAKTEPPE	25
3.1. Traumer – konsekvenser og behandling.....	25
3.2. Trygghet – Maslows behovspyramide og Antonovskys "Sense of Coherence"	28
3.3. Perspektiver på omsorg	32
3.4. Grasrotbyråkratene.....	35
KAPITTEL 4 METODE	37
4.1. Valg av metode.....	37
4.2. Semistrukturerte intervjuer som metode	41
4.3 Deltakende observasjon	41
4.4. Intervjuguide	43
4.5. Rekruttering av informanter.....	44
4.6. Intervjuet.....	45
4.7. Analyse.....	46
4.8. Min rolle som insider og hvordan jeg har håndtert dette	48
4.9. Etikk	51
KAPITTEL 5 EGENSKAPER HOS MILJØTERAPEUTEN	55
5.1. MILJØTERAPEUTENES BESKRIVELSER AV SEG SELV	55
5.2 Å SKAPE TRYGGHET FOR UTRYGGE BARN	60
5.3. OMSORG VERSUS TRAUMEBEVISST OMSORG	69
5.4. OPPSUMMERING.....	72
KAPITTEL 6 MILJØTERAPEUT-STILENE	75
6.1 ELEMENTER I TRAUMEBEVISST OMSORG	75
6.2. DE FIRE MILJØTERAPEUT-STILENE I PRAKSIS.....	78
6.3. OMSORGSSTILENE I PRAKSIS PÅ GRASROTNIVÅ OG I SYSTEMET	79
6.4. OPPSUMMERING.....	83

KAPITTEL 7 PERSPEKTIVER PÅ UTFORDRINGER I DET DAGLIGE ARBEIDET	85
7.1. SAMARBEID UTENFOR INSTITUSJONEN	85
7.2. ELEMENTER SOM HINDRER EN FELLES FORSTÅELSE.....	87
7.3. UTFORDRINGER KNYTTET TIL INSTITUSJONSSTRUKTUREN	90
7.4. RELASJONSBYGGING MELLOM BARNET OG MILJØTERAPEUTEN	93
7.5. OPPSUMMERING.....	98
KAPITTEL 8 MESTRINGSOMRÅDER I DET DAGLIGE ARBEIDET VED INSTITUSJONEN.....	101
8.1. BETYDNINGEN AV FORSTÅELSE OG KUNNSKAP I SAMHANDLING MED BARNET	101
8.2. SPENNINGSFELTET ”PERSONLIG-PROFESJONELL”	105
8.3. MILJØTERAPEUTENES ERFARINGER MED FØLELSEREGULERING.....	108
8.4. Å ARBEIDE MED OMSORG	111
8.5. OPPSUMMERING.....	113
KAPITTEL 9 AVSLUTNING	115
REFERANSELISTE	121
VEDLEGG 1: 1. EKSEMPEL PÅ INTERVJUGUIDE.....	127
VEDLEGG 2: 2. EKSEMPEL PÅ INTERVJUGUIDE.....	129
VEDLEGG 3: GODKJENNING FRA NS.....	131
VEDLEGG 4: INFORMASJONSSKRIV TIL INFORMANTER.....	133
VEDLEGG 5: SAMTYKKESKJEMA	135
VEDLEGG 6: FIGUR 1: FRA KATEGORIER TIL TEORETISK RAMME.....	137
VEDLEGG 7: TABELL 1: DE FIRE MILJØTERAPEUT-STILENE	139
VEDLEGG 8: FIGUR 2: UTFORDRINGER PÅ ULIKE NIVÅER.....	141
VEDLEGG 9: EKSEMPLER PÅ MEMOER I LØPET AV ARBEIDSPROSESSEN.....	143
VEDLEGG 10: ANALYSEPROSESSEN.....	145

Sammendrag

Trygghet, relasjonsbygging og følelsesregulering anses å være grunnprinsippene i traumebevisst omsorg (Bath, 2008). Flere av barna i barnevernsystemet har vært utsatt for flere og varige traumatiske opplevelser. I følge Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet sin ”Brukerundersøkelsen 2016” opplever barn som bor i fosterhjem generelt mer trygghet og har mer tillit til sine omsorgspersoner enn barn i institusjoner. Dette er noe av bakgrunnen for valg av tema i denne oppgaven. Fokuset på hvordan traumatiske opplevelser påvirker barn har vokst og blitt viet mer bevissthet på fagfeltet (Bath 2008b). Som følge av dette har tilnærminger som traumebevisst omsorg og traumebevisst forståelse blitt utviklet, og brukes i dag som forståelsesramme og er implementert i ulike metoder i miljøterapeutisk arbeid.

Studiens hensikt er å få frem ansatte i barneverninstitusjoner sine erfaringer og opplevelser med tilnærmingen traumebevisst omsorg og å få et innblikk i mestringsområder og utfordringer de opplever i det miljøterapeutiske arbeidet med barn og ungdom som bor på barneverninstitusjon.

Oppgaven er en kvalitativ studie og datamaterialet er generert gjennom semistrukturerte intervjuer med seks informanter og deltakende observasjon på arbeidsplassen. Det er brukt elementer fra ”grounded theory” gjennom hele forskningsprosessen.

Generelt viser resultatene i studien at miljøterapeutene i stor grad arbeider både bevisst og ubevisst med en traumebevisst tilnærming. Resultatene indikerer også at miljøterapeuter står overfor en rekke utfordringer på ulike nivåer; både i samspill med barna og andre aktører og på systemnivå, der utfordringene knyttes til institusjonsstrukturen. Funnene indikerer at mange arbeider med praktisk bevissthet i større grad enn diskursiv bevissthet. Videre gir også funnene et bilde av hva som gir miljøterapeuter mestringsfølelse og hva de føler at de lykkes med i det miljøterapeutiske arbeidet. Funn fra intervjuer og observasjoner underbygger at en kan dele miljøterapeuter inn i ulike idealtyper, basert på hvorvidt de anvender traumebevisst omsorg i praksis og om dette er bevisst eller ikke.

Summary

Safety, connections and managing emotions are the three pillars of trauma-informed care (Bath 2008b). Many of the children in the Child Welfare System have been exposed to multiple, complex traumatic experiences. According to the Barne-, ungdoms- and familiedirektoratet's (Child, Youth and Family Services) consumer survey from 2016, children who live in foster care report feeling safer and more trusting towards their caregiver(s) overall compared to children that live in child welfare institutions. This is one of the main motivations behind exploring this subject matter in the thesis. According to Howard Bath (2008) the focus on how traumatic experiences affect children has increased and more attention has been paid to this field of study. As a result, different approaches to therapy have been developed, such as trauma-informed care. Today, these are used as tools and as a framework in different methods of environmental therapy in child welfare institutions.

The purpose of this study is to highlight the experiences of workers in child welfare institutions using a trauma-informed care approach as well as gain insight into coping areas and the challenges they experience in the therapeutic work with children and youths who live in a child welfare institution.

The thesis is a qualitative study and the data is collected from interviews and participatory observation. Elements from "grounded theory" have been used throughout the work process.

The results from this study show that the workers utilize both conscious and unconscious trauma-informed care. The results also indicate that the workers face challenges on different levels; in interaction with the children and others as well as on the system-level, where the challenges are linked to the institutional structure. The findings indicate that many of the workers work with practical consciousness to a larger extent than discursive consciousness. The findings also provide insight into what give the workers a sense of achievement and what they feel they are successful with in the environmental therapeutic work. Findings from interviews and observations suggests that the workers can be divided into four different ideals, based on whether they work trauma-informed or not, and if this is with consciousness or not.

Kapittel 1 Innledning

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet publiserte i 2017 "Brukerundersøkelsen 2016". Undersøkelsen fokuserte på barna og ungdommenes egen opplevelse av blant annet brukermedvirkning, trygghet og tillit i fosterhjem og på institusjon (Bufdir, 2017). Svarene fra undersøkelsen viser at barna som bor i fosterhjem generelt føler seg tryggere og har mer tillit til sine omsorgspersoner enn barn i institusjoner. Dette viser også tidligere brukerundersøkelser, blant annet fra 2013 hvor svarene fra barn i aldersgruppen 9-12 år viser at 80% av barn i fosterhjem svarer "helt enig" på om de føler seg trygge, mot 46% av barn i institusjon. Trygghet, sammen med relasjonsbygging og følelsesregulering anses å være grunnprinsippene i traumebevisst omsorg (Bath, 2008). Mange barn i barnevernet har vært utsatt for flere og varige traumatiske opplevelser. Traumatiske opplevelser som seksuelt misbruk, psykisk og fysisk vold og neglisjering påvirker barn i stor grad, og studier bekrefter at det kan føre til problemer i voksenlivet for disse barna (Kenney et al. 2017). I 2015 bodde 1223 barn i Norge på barnevernsinstitusjon (Bufdir, 2016).

Dette er noe av bakgrunnen for valg av tema i denne oppgaven. I følge Howard Bath (2008) har fokuset på hvordan traumatiske opplevelser påvirker barn vokst og blitt viet mer bevissthet på fagfeltet. Som følge av dette har tilnærminger som traumebevisst omsorg og traumebevisst forståelse blitt utviklet, og brukes i dag som forståelsesramme og er implementert i ulike metoder i miljøterapeutisk arbeid. Som miljøterapeut har jeg selv erfaring med traumebevisst omsorg, og har lenge tenkt på hvor utfordrende dette arbeidet kan være og hvilke utfordringer og mestringsområder ansatte i barneverninstitusjoner opplever med en traumebevisst forståelse. Barn utsatt for alvorlige traumer trenger voksne som forstår deres behov og hvor stor påvirkning traumene har på livet deres (Bath 2008b).

Problemstillingen jeg vil forsøke å besvare og undersøke i denne oppgaven er:

"Hvordan opplever ansatte ved barnevernsinstitusjoner anvendelse av traumebevisst omsorg i praksis?"

I tillegg har jeg utarbeidet to forskningsspørsmål for å konkretisere problemstillingen i større grad:

1. I hvilke situasjoner oppleves traumebevisst omsorg spesielt utfordrende?

2. Kan vi identifisere forskjellige stiler i miljøterapien?

Hensikten med oppgaven er å utforske hva de som praktiserer traumebevisst omsorg mener er utfordrende og hva de opplever at de lykkes med. I tillegg vil jeg med denne oppgaven se på hva miljøterapeutene mener er viktige egenskaper og verdier hos miljøterapeuter, og hvorvidt disse egenskapene og verdiene kan være til hjelp i jobben deres. Når en jobber traumebevisst er en selv på mange måter sitt viktigste verktøy, og dermed vil det være interessant å undersøke i hvilken grad miljøterapeutene selv opplever at dette er viktig.

Jeg har brukt kvalitativ metode i form av semistrukturerte individuelle intervju og i tillegg har jeg anvendt deltakende observasjon, i form av feltintervjuer på arbeidsplassen. Jeg har gjennomført seks intervjuer av ansatte ved fire barnevernsinstitusjoner; en for barn i aldersgruppen 6-12 år, som er plassert under omsorgsparagraf i barnevernloven og ansatte ved tre ulike barnevernsinstitusjoner for barn og ungdom i alderen 10-18 år, også hvor barna er plassert under omsorgsparagraf. Hammersley og Atkinson (1996) skiller mellom to roller en forsker kan ha; ”insider”-rollen og ”outsider”-rollen. Siden jeg selv jobber i barneverninstitusjon og har intervjuet noen av mine kollegaer og tidligere kollegaer, har jeg i stor grad inntatt ”insider”-rollen som forsker. Jeg vil drøfte styrker og svakheter ved rollen som forsker på eget felt senere i oppgaven.

Jeg har valgt å bruke ”grounded theory” som forsknings- og analysemetode. Flere har ulike syn på hva som er de filosofiske grunnprinsippene i ”grounded theory” og ulike teoretikere har utviklet forskjellige tilnærminger (Langdridge 2006). Denne metoden skiller seg fra andre ved at datainnsamlings- og analyseprosessen er integrerte (Langdridge 2006). På den måten blir ”veien til mens man går”, og jeg har gjennomført analyser av intervjuer før neste intervju, for så å eventuelt endre på eller legge til spørsmål til intervjuguiden.

1.1. Studiens relevans for sosialt arbeid

Sosialt arbeid er et fagområde som anvendes med hensikt om å hjelpe mennesker med å løse sine ulike sosiale problemer, med fokus på personen og dens omgivelser (Levin 2012). Sosialarbeidere arbeider ofte med utsatte grupper, og arbeidets formål handler i stor grad om å fremme likeverd og respekt, samt at mennesker skal bli møtt på sine behov og få brukt sine ressurser (Levin 2012). Denne studien fokuserer på miljøterapeutens rolle i barnevernet og i møte med barn utsatt for traumer. Barn utsatt for traumer forbinder ofte voksne med negative følelser, og kan derfor reagere med unnvikelse, mistenksomhet eller uvennlighet i møte med voksne (Jørgensen & Steinkopf 2013). Dette gjør relasjonsbygging utfordrende, noe som er sentralt i sosialt arbeid som fagområde.

I følge Levin (2012) er sosialt arbeid en av få profesjoner hvor utøveren skal praktisere samfunnsmessig styring og kontroll, samtidig som en skal utøve medmenneskelig solidaritet. Levin (2012) argumenterer for at metaforen spenningsfelt kan brukes for å beskrive denne tendensen; spenningene mellom ytterpunktene, for eksempel hjelp og kontroll. Det vil ikke være hensiktsmessig å forstå faget ut ifra bare en av dimensjonene. Barnevern er et eksempel hvor spenningsfeltet mellom hjelp og kontroll kommer tydelig fram. Det er flere og ofte motstridene hensyn som tas til ulike personer i familier og nettverk. Likevel skal barnets beste alltid tas mest hensyn til og veie tyngst (Levine et al. 2004). Miljøterapi er en del av fagområdene de sosialfaglige utdanningene bygger på (Oterholm 2015). Fra 1960 årene og utover skjedde det en forandring i behandlingstilbud innen de psykiatriske sykehusene grunnet økt oppmerksomhet på det sosiale i behandlingen (Øye & Norvoll 2014). Den samme utviklingen skjedde på barnevernsfeltet, og gjennom perioden 1950-1970 økte fokuset på utdanning av ansatte ved institusjonene og tanken om at behandling måtte skje kontinuerlig og være en del av dagliglivet ved institusjonene barna og ungdommene bodde på, ikke bare i terapeutiske samtaler (Messel 2014).

Å arbeide som miljøterapeut innebærer behandling i form av ulike terapeutiske tilnærminger og å hjelpe brukeren i dagliglivet. I en barnevernsinstitusjon innebærer dette å møte barna og ungdommenes behov, hjelpe de til å få bruke sine ressurser og gi de omsorg og anerkjennelse, som er viktige prinsipper i sosialt arbeid. I møte med traumatiserte barn kan dette tenkes å være ekstra utfordrende, fordi det utfordrer miljøterapeuten på områder som relasjon, hjelp og kontroll og å se barnet bak utfordringene og som en del av en helhet.

1.2. Terminologi

Traumebevisst tilnærming er relativt nytt i norsk sammenheng, og baserer seg på kunnskap om hvordan hjernens utvikling kan påvirkes av traumatisering (Nordanger 2014). En slik tilnærming er generelt positiv og utviklingsfremmende for alle, men er også særlig godt egnet i møte med mennesker som har utviklet en grunnleggende usikkerhet og utrygghet i forhold til seg selv og andre, grunnet krenkelser tidlig i livet (Nordanger 2014). I denne delen av oppgaven vil jeg gå nærmere inn på valg knyttet til terminologi, da jeg anser det som hensiktsmessig å presentere og begrunne disse valgene tidlig i oppgaven for å unngå eventuell usikkerhet knyttet til begrepsbruk.

For min oppgave vil det være relevant å avklare følgende begreper: miljøterapeut, miljøterapi og barn utsatt for traumer fordi disse begrepene brukes mye i oppgaven og er sentrale for å kunne belyse oppgavens problemstilling.

1.2.1. Miljøterapeut

På bakgrunn av studiens formål og problemstilling, har jeg valgt å bruke fellesbetegnelsen ”miljøterapeut”, utenom situasjoner hvor det anses relevant å nevne spesifikk yrkestittel. Dette er hensiktsmessig med tanke på anonymitet og personvern. I følge Utdanningsdirektoratet (2017) er en miljøterapeuts viktigste oppgave å legge til rette slik at brukerne mestrer sin egen hverdag. Andre oppgaver er planlegging og gjennomføring av helsefremmende, forebyggende, rehabiliterende og miljøterapeutiske tiltak, sikre at lovverk, vedtak og bestemmelser følges og å styrke det sosiale nettverket til brukerne (Utdanningsdirektoratet 2017). En miljøterapeut kan blant annet arbeide ved behandlings,-habiliterings- og rehabiliteringsinstitusjoner, nav, skoler, frivillige organisasjoner og i hjemmebaserte tjenester. Det kreves høyere utdanning på høgsolenivå for å kunne arbeide som miljøterapeut. Vernepleier, sosionom, barnevernspedagog og sykepleier er eksempler på profesjonsutdanninger en miljøterapeut kan ha.

1.2.2. Miljøterapi

Begrepet ”miljøterapi” anvendes i oppgaven som fellesbetegnelse for miljøterapeutens arbeid ved institusjonen, i samhandling med barnet eller ungdommen. Dette valget er gjort på tross

av at oppgavens problemstilling omhandler traumebevisst omsorg. Grunnen er at traumebevisst omsorg er en forståelsesramme, og handler dermed ikke bare om miljøterapi i praksis. Dette betyr at miljøterapeuten har en traumebevisst forståelse i miljøterapeutisk arbeid, og samtidig kan anvende andre ulike tilnærminger innen miljøterapi. På bakgrunn av at ”traumebevisst omsorg” er et relativt nytt begrep, sammenlignet med ”miljøterapi”, er det gjennomført mer forskning knyttet til det generelle begrepet ”miljøterapi”, derfor er det hensiktsmessig å i hovedsak anvende dette begrepet i oppgaven.

1.2.3. Barn utsatt for traumer

De fleste informantene arbeider eller har arbeidet med barn i aldersgruppen 6-12 år og dermed benyttes ”barn utsatt for traumer” i oppgaven. Noen unntak er gjort i situasjoner der det anses å være viktig å påpeke alder på barnet eller hvorvidt det er snakk om ungdom. Majoriteten av barn og ungdom i velferdssystemer som barnevernstjenesten, har opplevd og vært utsatt for traumatiske opplevelser (Connors-Burrow et al. 2013). Dette gjelder også gruppen som bor på institusjonene hvor informantene i studien arbeider.

1.3. Oppgavens oppbygging

Oppgavens teoretiske ramme består av forskning og teori knyttet til traumebevisst tilnærming, traumers påvirkning på hjernen, omsorg, miljøterapi og barnevern. Maslows behovsteori, Antonovskys ”Sense of Coherence” og Giddens’ begrep ontologisk trygghet er sentrale i oppgaven, sammen med teori knyttet til miljøterapi og traumebevisst forståelse. Oppgavens oppbygging er delt inn i kapitler. I kapittel 1 blir innledningen presentert med bakgrunn for valg av tema og studiens hensikt. Videre redegjør jeg for av studiens relevans for sosialt arbeid og terminologi, blant annet begreper som miljøterapeut og miljøterapi. I kapittel 2 presenteres kunnskapsstatus, bestående av internasjonal og nasjonal forskning. Oppgavens teoretiske bakteppe presenteres i kapittel 3, med ulike teorier som blant annet Maslows behovsteori. Videre blir metodiske valg belyst i kapittel 4, samt hvilke og hvorfor de ulike metodiske valgene er gjort. I dette kapitlet vil jeg også presentere temaer knyttet til etikk og forskerens rolle. Min rolle som insider blir også avklart og diskutert i dette kapitlet. I empiridelen av oppgaven presenteres resultatene i studien og disse blir diskutert opp mot problemstillingen og tema for oppgaven. I Kapittel 5 diskuteres egenskaper hos miljøterapeuten. I kapittel 6 presenteres modellen ”De fire miljøterapeut-stilene” og

eksempler som underbygger modellen. Videre redegjør jeg for perspektiver på utfordringer i det daglige arbeidet i kapittel 7. Her har jeg valgt å dele inn analysen i forskjellige analytiske nivåer etter Bronfenbrenner sin inndeling. I kapittel 8 presenterer jeg mestringsområdene som oppleves i det daglige arbeidet på ulike nivåer. Avslutningsvis i kapittel 9 oppsummeres hovedfunnene i oppgaven og jeg diskuterer tanker rundt videre forskning på feltet.

Kapittel 2 Kunnskapsstatus

I dette kapitlet vil jeg redegjøre for kunnskapsstatus på forskningsfeltet. Først kommer jeg til å presentere internasjonal forskning og deretter nasjonal forskning. Det vil også antydes hva slags relevans forskningen har for mitt prosjekt.

2.1 Internasjonal forskning

Generelt er det gjennomført lite forskning som undersøker effekten av traumebevisst omsorg. I følge Madden et al. (2017) har det først nå, de siste årene blitt implementert kurs og andre tiltak for ansatte i barnevernsektoren som et verktøy for å identifisere og behandle traumatiske opplevelser og behov knyttet til dette. Madden et al. (2017) evaluerer i sin kvantitative studie ansatte i barnevernssektoren i USA sin opplevelse av i hvor stor grad de anvender traumebevisst omsorg i sitt arbeid. ”HandleKraft” er et kompetansehevingskurs med traumebevisst omsorg i Norge, som ansatte i barnevernssektoren i Norge skal gjennomgå. Senere i dette kapitlet vil jeg gå mer inn på hva dette innebærer, under temaet ”nasjonal forskning”.

2.1.1. Terapeutisk omsorg i institusjon

Komplekse traumer er et resultat av når barn utsettes for en rekke traumatiske og overveldende situasjoner tidlig i livet (Bath 2008b). Howard Bath (2008) argumenterer for at det er tre avgjørende elementer som må være tilstede for å hjelpe et menneske utsatt for komplekse traumer; trygghet, følelsesregulering og relasjon. Traumebevisst omsorg bygger i stor grad på disse tre grunnprinsippene, som Bath (2008) har valgt å kalle for ”de tre grunnpilarene i traumebevisst omsorg”.

Annaley Clarke (2014) redegjør i sin artikkel for tre terapeutiske modeller som anvendes av barnevernet i Queensland, Australia, innenfor omsorg utenfor hjemmet. *Positiv likemannskultur* er en institusjonsbasert terapeutisk modell som baserer seg på en grunntanke om at ungdommer påvirkes av sine jevnaldrende eller likestilte, kulturen og omgivelsene (Clarke 2014). Clarke (2014) påpeker at jevnaldergruppen bør ses i større grad som en ressurs, og ikke bare noe som kan skape problemer. I utgangspunktet var modellen på 1950 tallet utviklet for brukergrupper som ungdommer med kriminell bakgrunn og atferdsvansker.

Det ble samtidig lagt vekt på at disse ungdommene også måtte ses som ungdommer som har vært utsatt for omsorgssvikt og overgrep i familien, og at problemene deres var sammensatte (Clarke 2014). I senere tid har modellen blitt brukt i arbeid med flere brukergrupper, blant annet i skoler, institusjoner eller andre barnevernstiltak. Flere studier viser positive effekter av modellen i møte med ungdom utsatt for psykiske, fysiske og seksuelle overgrep og omsorgssvikt (Clarke 2014). Et oppsummerende mål med modellen er å lære ungdommen omtanke og respekt ovenfor andre, som igjen vil øke selvbildet og selvtillit og gjøre ungdommene bedre rustet til å ta rasjonelle avgjørelser (Clarke 2014). Denne modellen fokuserer i stor grad på likeverdighet og likestilling i relasjoner. Datamaterialet i denne studien fokuserer ikke på jevnaldrende som en eventuell ressurs for barna og ungdommene, men den kan likevel tenkes å være relevant. Det vil være interessant å undersøke om likeverdighet etter likemannsprinsippet i denne modellen er noe informantene i studien min er opptatte av.

Den neste terapeutiske modellen er *Tilfluktsstedsmodellen*. Denne modellen er utviklet av amerikanske Sandra Bloom. Tilfluktsstedsmodellen er en traumebevisst metode for å endre eller å lage en organisasjonskultur (Bloom & Sreedhar 2008). Clarke (2014) fokuserer i sin artikkel på hvordan modellen kan anvendes på barn og unge under omsorg, med traumer knyttet til tilknytning, sosiale og kognitive sår. Målet er å utstyre enkeltmennesket med egenskaper til å opprettholde et ikke-voldelig liv. Dette gjøres gjennom å redefinere ungdommenes forestillinger om problemenes natur, hvilke omgivelser som er gunstige for rehabilitering og hvilke forutsetninger og egenskaper som bør ligge til grunn for effektiv behandling. Tilfluktsstedsmodellen forstår traume som at traumatiske erfaringer går så dypt i et menneske at det har en tendens til å fryse folk i tid (Clarke 2014, s. 36). Dette betyr i mange tilfeller gjentakende, destruktiv atferd ovenfor en selv og i mellommenneskelige relasjoner (Clarke 2014). Det kan tenkes at mange av informantene i min forskning opplever at barna og ungdommene ofte gjør uforståelige valg og handlinger som i mange tilfeller kan ha negative konsekvenser for ungdommen selv og de rundt dem. Å belyse ulike tilnærminger innen miljøterapi vil dermed være aktuelt for å se hvilke tilnærminger eller elementer fra hvilke tilnærminger som anvendes av informantene og hvordan dette fungerer.

I følge Clarke (2014) vektlegger Tilfluktsstedsmodellen fire teoretiske posisjoner; ikkevoldelig praksis, traumeteori, sosial læringsteori og kompleksitetsteori. Traumeteori anvendes i traumebehandling hvor målet er å gi barna alternative verktøy og egenskaper til å

håndtere og handle på en hensiktsmessig måte og for å erstatte uhensiktsmessige handlingsmønstre som følge av tidligere traumer. Teorier om sosial læring vektlegger viktigheten av et trygt, stabilt, støttende og sosialt ansvarlig miljø som fungerer som en terapeutisk aktør for endring. Videre argumenterer Clarke (2014) for at trygghet vektlegges som en aktiv og et holdningsmessig og politisk aspekt ved det sosiale livet og institusjonen som helhet, og at dette forutsetter en ikkevoldelig praksis. Kompleksitetsteorien fokuserer på hvordan forstå sammensatte adaptive systemer som enkeltmennesker og organisasjoner og hvordan disse kan bruke sine indre evner til å oppnå en endring (Abramovitz & Bloom 2003). For at Tilfluktsstedsmodellen skal fungere må institusjonen erkjenne at for å kunne behandle barn og ungdom må en hele tiden revurdere sine egne grunnleggende forestillinger om hvorvidt en lykkes med å drive en praksis som fremmer trygghet og ikkevold (Clarke 2014).

Rammeverket SELF er et traumebevisst verktøy som anvendes blant annet i denne modellen (Bloom & Sreedhar 2008). Safety (trygghet), Emotional management (følelshåndtering), Loss (tap) og Future (fremtid) representerer de fire elementene som i følge Bloom og Sreedhar (2008) kan betegnes som mulige ”forstyrrelser” eller ”utfordringer” i en persons liv. Barn utsatt for traumer kan føle seg utrygge, ha vanskeligheter med å håndtere følelser og de kan ha opplevd mange tap. Det kan også tenkes at mange synes det er vanskelig å se for seg en fremtid. Dette kan resultere i konstant alarmberedskap, at en mister kontroll over følelsene sine, mange ubearbeidede tap og at en føler seg ute av stand til å se fremover mot en bedre fremtid. Ved hjelp av SELF settes det ord på disse følelsene, noe Bloom og Sreedhar (2008) mener er det første steget mot problemløsning. Det har blitt laget ulike programmer knyttet til SELF-verktøyet, som er rettet mot barn, ungdom og voksne (Bloom & Sreedhar 2008). Bloom og Sreedhar (2008) argumenterer for at SELF-verktøyet kan brukes som et kompass og guide i behandling for ansatte, organisasjoner, gruppebehandling og individrettet behandling. Dette er aktuelt for min forskning da det innebærer elementer fra traumebevisst omsorg og anvendes i ulike tilnærminger og programmer knyttet til miljøterapi.

Den siste terapeutiske modellen i Clarke (2014) sin artikkel er *Dyadisk utviklingsfremmende psykoterapi (DDP)* som er basert på arbeidet til Daniel Hughes og hvor tilknytningsteori er sentralt. Et nøkkelbegrep knyttet til modellen er samstemthet som innebærer at modellen tar sikte på å utvikle samstemthet mellom mennesker, og i institusjonssammenheng betyr dette i første omgang samstemthet mellom barnet og miljøterapeut (Clarke 2014). Et av målene med modellen er å utvikle barnas primær og sekundær intersubjektivitet, og Clarke (2014, s. 39)

viser til Hughes (2007, s. 29) som forklarer primær intersubjektivitet slik; ”en mellommenneskelig prosess der barnas oppfatning av sitt eget selv kommer til syne gjennom deres opplevelse av hvilke personlighetstrekk som foreldrene anerkjenner og responderer på. Sekundær intersubjektivitet handler om hvorvidt barnet er i stand til å dele oppmerksomhet, følelser og intensjoner ovenfor et objekt, en hendelse eller en handling med andre (Hughes 1997, sitert i Clarke 2014, s. 39). Modellen bistår barnet med å se tidligere traumer som en del av en annen fortelling, for å kunne avsløre hvordan den fortellingen har bidratt til destruktive forhold til andre mennesker og påvirket oppførselen deres. Dette er hensiktsmessig for å endre handlingsmønstre og slik kunne etablere nye, funksjonelle og støttende relasjoner framover (Clarke 2014).

Flere behandlingsprogram har benyttet DDP, og Clarke (2014) viser til tre forskningsprosjekter hvor samtlige viser en forbedring knyttet til ungdommenes atferd etter opphold på institusjon. Områder med forbedring var oppførsel, depresjon, aggresjon, virkelighetsorientering, sunnere oppfatning av menneskelige interaksjoner, modning i håndtering av konflikt, mindre kognitiv forvirring i stressede situasjoner og sjeldnere en opplevelse av å bli avvist (Clarke 2014). I følge Clarke (2014) er kvaliteten på det daglige samspillet mellom miljøterapeuten og barnet helt avgjørende for helbredelsesprosessen i tilknytningsbaserte programmer. I tillegg er det viktig at miljøterapeutene forholder seg til barnet som den viktigste pådriveren for å få til en endring. Videre er et viktig prinsipp at miljøterapeutene skal holde fokus på her og nå og dagliglivet med barna, mens samtaleterapi som supplement i behandlingen skal ivareta bearbeiding av fortiden. Omsorg og oppdragelse gis alle barn, uavhengig av hvilken oppførsel de viser, noe som er i overensstemmelse med en grunnleggende del av tilknytning; barn må ha mulighet til omsorg og oppdragelse fordi de trenger det og fortjener det som mennesker, ikke grunnet for eksempel god eller dårlig oppførsel. For at DDP skal lykkes er det viktig med tilstrekkelig og god opplæring av personalet. Dette innebærer at personalet skal ha en helhetlig og internalisert forståelse av tilknytningsteori, traumeteori og stadiene i helbredelsesprosessen i DDP. Med utgangspunkt i denne modellen kan det være relevant for meg å utforske relasjonen mellom informantene og barna de arbeider med, og hvordan informantene arbeider for å få til en endring.

Noe av bakgrunnen for at det er hensiktsmessig å redegjøre for ulike miljøterapeutiske modeller i forbindelse med min forskning er Dr. James Anglin sin sammenfallsteori, hvor Anglin har identifisert høyt sammenfall av 11 interaktive dynamikker på alle nivåer i en

organisasjon, som har betydning hva som utgjør en vellykket terapeutisk institusjon (Clarke 2014). De 11 interaktive dynamikkene er:

- Å kunne lytte og svare med respekt
- Å kunne formidle et rammeverk for forståelse
- Å bygge tilhørighet og tillitsforhold
- Å kunne etablere struktur, rutiner og forventninger
- Å vise inspirerende engasjement
- Å kunne tilby både følelsesmessig støtte og støtte til de utviklingsmuligheter som finnes
- Å utfordre handlingsmønstre og tankemønstre
- Å kunne dele makt og beslutningsmyndighet
- Å kunne respektere privat tid og private steder
- Å kunne oppdage og avdekke potensiale
- Å kunne skaffe til veie ressurser

(Anglin 2002, sitert i Clarke 2014, s. 42)

Det vil være interessant for min forskning å se om disse dynamikkene er relevante for informantenes arbeid. Det vil også være interessant å se i hvor stor grad informantene er bevisste på de aktuelle dynamikkene og tilnærmingene og hvilken betydning dette eventuelt får for praksis. Hvilke dynamikker som vektlegges mest og minst, hvorfor og i hvilke saker og situasjoner de ulike dynamikkene vektlegges, vil være relevant for min forskning.

2.1.2. The ACE Study

På 1900 tallet ble det gjennomført en studie i USA kalt The Adverse Childhood Experiences Study (Felitti & Anda 2010). Dette er en stor amerikansk epidemiologisk analyse av 17 000 mennesker hvor konsekvensene av traumatiske hendelser før fylte 18 år måles, knyttet til fysiske og psykiske plager, seksuell atferd, helse og forventet levealder.

I følge Felitti og Anda (2010) var bakgrunnen for ACE studien en observasjon fra et vektreduksjonsprogram gjennom fastende diett uten å trenge kirurgisk inngrep for å lykkes med vektnedgang. Antall frafall fra programmet var høyt, og det viste seg å være pasientene

som hadde lyktes i å gå mye ned i vekt, som sluttet å følge programmet. Dette var uforventet og førte til undersøkelser for å finne mulige årsaker. Det viste seg at vektnedgang for mange også kunne være en påkjenning truende både mot seksualitet og fysisk helse. For mange ble overvekten som en forsvarsmekanisme og det ble kompensering for andre problemer fra barndommen som var fortrenget eller fornektet grunnet skam, tabubelagte temaer og hemmeligheter. Dette viste at traumatiske opplevelser i barndommen, kunne relateres til utfordringer og problemer i voksenlivet og at opplevelser også fra tidlig barndom setter dype spor (Felitti & Anda 2010). Det vil være relevant for min forskning å se hvor bevisste informantene er på barnas traumer og hvordan det arbeides for å hjelpe barna med deres utfordringer knyttet til disse traumene.

ACE studien ble gjennomført i samarbeid med Kaiser's Permanente's Department of Preventive Medicine i San Diego. Pasientene ved senteret var alle fra den såkalte middelklassen og hadde helseforsikring. 26 000 pasienter ble spurt om deltakelse, og 17 000 takket ja. Utvalget bestod av 80% hvite og latin-amerikanske, 10% asiatisk amerikanske og 10% afroamerikanske, altså kan det kalles et representativt utvalg av middelklassebefolkningen i USA. Så godt som akkurat halvparten var kvinner og halvparten menn, og gjennomsnittsalderen på deltakerne var 57 år (Felitti & Anda 2010).

Det ble gjort undersøkelser i to omganger. I første omgang ble potensielt traumatiske barndomsopplevelser delt inn i åtte kategorier, og i neste omgang ble det lagt til to øvrige kategorier, knyttet til omsorgssvikt og forsømmelse. Hver av pasientene fikk en ACE-score basert på resultatene. Scoren ble beregnet ut fra et enkelt system der hver kategori talte som 1. Hadde pasienten altså en opplevelse fra en av kategoriene, fikk han eller hun 1 som score. Score kunne være fra 0-8 og 0-10, avhengig av om datamaterialet var fra første eller andre omgang med innsamling av data. Tre kategorier var fysisk, psykisk og seksuelt misbruk. De resterende kategoriene handlet om dysfunksjonelle forhold i hjemmet; alkoholisme, rusmisbruk, å ikke bli oppdratt av biologiske foreldre, psykisk syke i familien og til slutt omsorgssvikt fysisk og emosjonelt. Det viste seg at det var 50% større sannsynlighet for at kvinner hadde en score på 5 eller høyere enn menn (Felitti & Anda 2010).

Funnene i studien viser at jo høyere score vedkommende hadde, jo større forekomst av psykiske vansker, fysiske vansker og vansker i forbindelse med seksuell atferd. I forbindelse med selvmordsforsøk ble antallet forsøk nesten doblet når scoren økte fra 1 til 2, 2 til 3 og 3

til 4 eller flere. Forskningen viser den samme tendensen i forbindelse med depresjon og bruk av antidepressiva. Resultatene viste også at 54% av depresjon hos kvinner og 58% av selvmordsforsøk av kvinner skyldes opplevelser i barndommen. Studien viste også at det var en sterk sammenheng mellom ACE score og bruk av like psykoaktive stoffer eller atferd, som alkohol, røyk og ulike rusmidler. Sistnevnte gjaldt spesielt forholdet mellom menn sin ACE score og injiserende rusmisbruk. Studien viste nemlig at menn med en ACE score på 6 eller høyere, hadde en 46 ganger større sannsynlighet for å misbruke injiserende rusmidler. I følge Felitti og Anda (2010) betyr dette, etter å ha sammenlignet med og sett resultatene i lys av annen relevant informasjon, at årsaken til avhengighet i overveiende grad handler om barndomstraumer. Høy ACE-score viste korrelasjon mellom forekomst av graviditet i tenårene, lever- og tarmsykdommer og en rekke autoimmune sykdommer.

Det er nærliggende å tenke at stressende og traumatiske opplevelser i barndommen kan føre til et negativt atferdsmønster, for eksempel med røyking. Røyking vil igjen kunne føre til somatiske sykdommer nevnt ovenfor. Resultatene i ACE studien viser at hypotesen er mer kompleks enn dette. En av analysene i datamaterialet viste at flere av pasientene med somatiske sykdommer som ofte er forbundet med røyking og annen risikoatferd, var ikke-røykere og at annen risikoatferd forbundet med sykdommene også var utelukket. Dette viser at traumatiske opplevelser i barndommen kan relateres til somatiske sykdommer på to måter; gjennom risikoatferd som for vedkommende fungerer som selvhjelp, som nikotin. Den andre måten er som en konsekvens av kronisk stress som påvirker hjernen og kroppen (Felitti & Anda 2010).

Felitti og Anda (2010) forklarer dette som et paradoks; det er ofte slik at mange helseplager er ubevisste mestringsstrategier knyttet til store utfordringer i livet, hvor årsak kan spores tilbake til barndommen. Overspising, røyking og/eller rusmidler virker for de fleste som et problem knyttet til folks helse, mens det faktisk kan være løsningen for vedkommende (Felitti & Anda 2010). Dette er interessant for min forskning da det kan være med på å forstå det vi kaller ”negativ atferd” hos barna og ungdommen på en annen måte. Det vil være relevant å utforske hvorvidt informantene er opptatte av dette og hvordan de forstår og forklarer den såkalte ”negative atferden”.

Funnene i studien indikerer også at utfordringene knyttet til traumatiske opplevelser i barndommen og konsekvensene av dette, vil koste samfunnet mye (Felitti & Anda 2010).

Felitti og Anda (2010) viser til korrelasjonen mellom ACE score og reseptbelagte antidepressiva og korrelasjonen mellom ACE score og bruk av antipsykotiske og angstdempende medisiner. Resultatene viser tydelig at jo høyere ACE score, jo flere år bruker pasientene medisiner. En person med ACE score på 5 eller mer, anvendte i gjennomsnitt pr 100 person antipsykotiske og angstdempende medisiner i underkant av 35 år. Resultatene viste også en tendens til at de yngste i studien hadde høyest ACE score. Altså hadde de eldste i studien ofte lav ACE score, noe som indikerer at personer med høy ACE score dør yngre enn den øvrige befolkningen (Felitti & Anda 2010).

I følge Felitti og Anda (2010) ble det i etterkant av studien utarbeidet kartleggingsverktøy for å integrere denne kunnskapen inn i praksis. Blant annet har dette vært brukt til å utvide ROS analysen, som er en risiko- og sårbarhetsanalyse for å kartlegge sannsynlighet og konsekvenser av negative hendelser og forebygge disse. På Kaiser Permanente Department of Preventive Medicine ble det gjennomført en studie der medisinske undersøkelser og evalueringer, ble møtt med en biologisk psykososial tilnærming istedenfor en biomedisinsk tilnærming. Studien pågikk i to år og 100 000 pasienter ble en del av utprøvingen av denne nye tilnærmingen. Det viste seg året etter undersøkelsen, at pasientenes legebesøk ble redusert med 35%. Analysen viste også en reduksjon på 11% på akuttmottak og 3% reduksjon på antall sykehusinnleggelse. Dette var en mye større reduksjon enn den biomedisinske tilnærmingen de hadde anvendt de siste 20 årene. Felitti og Anda (2010) argumenterer for at det er hensiktsmessig å ha en tilnærming der pasienten føler seg sett, blir lyttet til og etter å ha fortalt sine ”innerste hemmeligheter”; bli forstått og føle seg akseptert i tillegg til den biomedisinske tilnærmingen. ROS-analyse blir også brukt i barneverninstitusjoner i Norge for å kartlegge og forebygge negative hendelser. I lys av dette vil det være relevant for min forskning å undersøke om informantene opplever og/eller ønsker at deres tilnærming gjør eller skal gjøre at barnet føler seg hørt, akseptert og sett.

Felitti og Anda (2010) konkluderer med at traumatiske opplevelser i barndommen, påvirker like sterkt som Freud og hans kollegaer tidligere beskrev. Påvirkningen er langvarige og det pågår fremdeles forskning for å finne ut hvordan hjernen og nervesystemet skades og danner stressfaktorer. ACE studien representerte et paradigmeskift på det medisinske feltet, offentlig helsesektor og sosial sektoren. Denne studien er relevant for min forskning da den illustrerer viktigheten av å hjelpe disse barna og ungdommene, hvilke områder som er risikofaktorer og på hvilken måte en skal forebygge. I tillegg viser resultatene i studien at pasientene satte pris

på å fortelle sin historie og sine opplevelser som førte til reduksjon av legebesøk og en følelse av å bli akseptert (Felitti & Anda 2010).

2.1.1. Sammenhengen mellom følelsesregulering og opplevelser i barndommen

I følge Robinson et al. (2009) representerer barn 0-3 år den største gruppen i USA som utsettes for ulike former for mishandling. Få studier undersøker og fokuserer på sammenhengen mellom følelsesregulering og opplevelser knyttet til mishandling i barndommen (Robinson et al. 2009). Følelsesregulering er en av grunnpilarene i traumebevisst omsorg, og dermed vil det være aktuelt for min forskning å belyse den eventuelle sammenhengen mellom evnen til å regulere følelser og traumatiske opplevelser fra tidlig barndom. Robinson et al. (2009) sin artikkel presenterer funn fra et forskningsprosjekt gjennomført i USA der 123 barn var deltakere i studien. Av disse hadde 66 av barna opplevd mishandling og 57 av barna hadde ikke opplevd mishandling. Barna i gruppen som hadde opplevd mishandling bodde i fosterhjem da studien ble gjennomført. Barna ble observert i samspill med sine omsorgspersoner med fokus på samspillet og på barnets behov for kontroll gjennom ulike oppgaver (Robinson et al. 2009).

I følge Robinson et al. (2009) viste resultatene i studien at barna som var utsatt for mishandling i større grad hadde flere psykopatologiske symptomer som sinne, internaliserte symptomer som angst, depresjon og mangelfull og/eller destruktiv regulering av følelser. Videre viste resultatene at positive følelser hos foreldrene i samspillet var assosiert med færre internaliserte symptomer, mens sinne og aggresjon hos foreldrene var assosiert med høyere forekomst av internaliserte symptomer. Det ble ikke funnet forskjeller blant ulike typer mishandling og evne til følelsesregulering. ”Positive foreldrefølelser” var assosiert med lavere nivå av sinne og kontroll hos barna i begge gruppene. Resultatene viste korrelasjon mellom ”positive foreldrefølelser” og høyere forekomst av positive følelser hos barna samt lavere forekomst av sinne i gruppen med barn som hadde opplevd mishandling.

Funnene i studien viser at anstrengende kontroll og synlig affekt hos barna kan relateres til psykopatologiske symptomer i større grad hos barn utsatt for mishandling enn barn som ikke har blitt utsatt for mishandling (Robinson et al. 2009). Altså indikerer resultatene i studien at barn som har opplevd mishandling er mer sårbare for påvirkning i interaksjon med sine omsorgspersoner, knyttet til følelsesregulering og utvikling av psykopatologiske symptomer

som påvirker deres evne til å regulere følelser. Dette illustrerer viktigheten av omsorgspersoners rolle i samspill med barn utsatt for traumer, og er dermed aktuelt i forbindelse med de ansatte jeg har intervjuet i denne studien. Det vil være relevant for min forskning å undersøke informantenes tanker rundt følelsesregulering; oppleves det som en utfordring eller som noe de mestrer og er dette en stor del av arbeidet med barna eller ungdommene på institusjonen de arbeider på?

Andre-regulering er viktig for utvikling av reguleringsystemet. Basert på dette er det utviklet og identifisert en viktig ”metode” eller verktøy for å hjelpe barn med regulering av følelser; *samregulering*. Samregulering vil si å møte barnet på følelsene som ligger bak den atferden barnet uttrykker, heller enn å fokusere på atferden i seg selv (Bath 2008a). I praksis vil dette for eksempel kunne være å fokusere på følelsen sinne, heller enn banning eller utagerende atferd. Samregulering kan sammenlignes med når en mor trøster et lite barn, der målet er å hjelpe barnet til å håndtere overveldende følelsesaktivering. Regulering av følelser må læres, og komplekse traumer har en rekke negative konsekvenser knyttet til dette (Bath 2008a). Bath (2008a) viser til Allan Schore (2003, s.141) som hevder at den største konsekvensen av tidlige relasjonstraumer er ”tapet av evnen til å regulere affektens intensitet og varighet”. Altså er svekket evne til å regulere egne følelser en konsekvens av traumer. Samregulering krever mye av den enkelte, da det er utfordrende å skulle hjelpe en som i stor grad ”kjemper imot”. Videre argumenterer Bath (2008a) for viktigheten av at omsorgspersonen har kontroll på og er trygg på egne impulser og aggressive følelser i møte med aggresjon. Samregulering innebærer omsorg, beroligende stemme, anerkjennelse av fortvilelse og andre følelser hos barnet, støttende ro og å reflektere til problemløsning (Bath 2008a). Samregulering er et av verktøyene i det nevnte kompetansehevingsprogrammet HandleKraft. Altså står begrepet sentralt og er et viktig element i traumebevisst omsorg.

2.2. Nasjonal forskning

Nevrobiologi er sentralt i moderne traumebehandling (Anstorp & Benum 2014b). I følge Anstorp og Benum (2014) arbeides det i dag på en annerledes måte enn kun for få år siden, med mennesker utsatt for traumer. Det nevrobiologiske perspektivet på feltet påvirker miljøterapeutisk praksis, også på barnevernfeltet. Regionalt ressurscenter om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging, region Sør (RVTS Sør) arbeider for å sette traumebevisst kunnskap ut i praksis, gjennom blant annet kompetansehevingsprogrammer for ansatte i

statlig og privat barnevern (RVTS Sør 2017b). Da jeg startet med masterskrivingen visste jeg allerede at det generelt er gjennomført lite forskning rettet direkte mot barn plassert utenfor hjemmet i Norge. Tidligere i utdanningen skrev jeg en semesteroppgave i emnet vitenskapsfilosofi, forskningsetikk og metoderefleksjon om forskningsetiske utfordringer knyttet til forskning med fosterbarn som informanter. Før dette skrev jeg om enslige mindreårige flyktninger i barnevernet i bacheloroppgaven min. Gjennom dette har jeg erfart at det er behov for mer forskning på temaet, og jeg fikk igjen bekreftet dette da jeg søkte etter forskning i forbindelse med masteroppgaven.

I en rapport fra en evaluering av et opplæringsprogram om traumebevisst omsorg for fosterforeldre, uttrykker både fosterforeldrene og sosialarbeiderne at eksemplene er for ”amerikaniserte” og dermed vanskelige å overføre til egne erfaringer i en norsk kontekst (Grønningsæter 2014). Dette stemmer overens med mine funn om lite forskning knyttet direkte til barn utsatt for traumer. Den nasjonale forskningen dreier seg i stor grad om evalueringer av erfaringer knyttet direkte til gitte kurs og tilnærminger. Kombinert med internasjonal forskning vil det likevel være hensiktsmessig å redegjøre for disse evalueringene da det gir et bilde på implementeringen av verktøy og tilnærminger knyttet til traumebevisst omsorg i norsk barnevern.

2.2.1. HandleKraft – kompetanseheving i møte med barn i barnevernet

HandleKraft er som tidligere nevnt et av kompetansehevingsprogrammene RVTS Sør har utviklet, hvor formålet er å heve kompetansen innen traumebevisst omsorg for ansatte i statlige og private barneverntiltak (RVTS Sør 2017a). Programmet var ferdigutviklet i 2012, og siden den gang har det blitt gjennomført en evaluering av firmaet Ernst og Young, med fokus på hvorvidt programmet er egnet til å påvirke de ansattes daglige praksis, i hvilken grad modellen egner seg til å lære bort kunnskap og kompetanse, implementering og overførbarhet. Barne-, ungdom- og familiedirektoratet (Bufdir) tok den endelige beslutningen om å utvikle programmet, på bestilling fra Barne- likestilling- og inkluderingsdepartementet (BLD). RVTS Sør har i samarbeid med og på oppdrag fra Bufdir utviklet HandleKraft (EY 2014). Kunnskap og refleksjon er HandleKraft sine to grunnsteiner. Dette handler om kunnskap om hva vold gjør med barn og hvordan en kan hjelpe de på best mulig måte, samt refleksjon på bakgrunn av det faktum at flere overgrep aldri oppdages eller forebygges fordi ikke voksne ”orker” å se eller høre (EY 2014).

Ernst og Young har anvendt både kvalitativ og kvantitativ metode i sin evaluering, med hovedfokus på kvalitativ metode i form av intervjuer og observasjoner (EY 2014). Det fremkommer en rekke resultater i evaluering, knyttet til ulike temaer. Grunnet oppgavens omfang, har jeg valgt å fokusere på funnene knyttet til deltakernes opplevelser og erfaringer knyttet til refleksjon og endring av praksis. Dette vil være relevant for min forskning da det har betydning for miljøterapeutenes opplevelse av traumebevisst omsorg i praksis.

Noen av hovedfunnene knyttet til endring av praksis var at kurset hadde ført til økt refleksjon og økt bevissthet over egen praksis. I tillegg ga flere av deltakerne uttrykk for at HandleKraft førte til et utvidet felles begrepsapparat. Det framkommer flere eksempler i rapporten hvor deltakerne viser til at begrepene i HandleKraft brukes i dialoger mellom kollegaene, og ellers i etaten både eksternt og internt. *Triggere, selvregulering, samregulering og toleransevindu* framgår som de begrepene med høyest nytteverdi og bruksanvendelse blant deltakerne (EY 2014). Deltakerne hadde en opplevelse av at noen av ferdighetene og teknikkene lært i HandleKraft blir anvendt og at de fleste hadde en felles grunnforståelse for programmet. Det kan virke som HandleKraft i mindre grad har ført til endring av formelle rutiner og endring av praksis, noe også deltakerne ga uttrykk for (EY 2014). Flere mente at de fortsatt hadde den samme praksisen, men at de reflekterte mer enn før over hvorfor ungdommen, barnet og/eller en selv reagerte i ulike situasjoner (EY 2014).

Selv om det er en rekke utfordringer knyttet til å skulle evaluere endring av praksis i denne sammenhengen, kan endringen i begrepsbruk på arbeidsplassen, anses å være en endring i praksis (EY 2014). Resultatene indikerer at HandleKraft har hatt effekt med tanke på læring av nye begreper og konsepter hos deltakerne, og Ernst og Young (2014) hevder at HandleKraft derfor har potensialet til å skape en mer enhetlig tilnærming til praksis basert på elementer fra HandleKraft. Fram til nå er det usikkert i hvor stor grad dette har forekommet. Ernst og Young (2014) argumenterer for at det er utfordrende å skulle evaluere hvorvidt praksis er endret, fordi det var uklart hvordan de skulle evaluere praksisen, og fordi det ikke inngår intervjuer med ungdommer eller andre brukerrepresentanter i evalueringen. I tillegg er kurset HandleKraft i hovedsak mer ment som en tilnærming for å gi et utvidet grunnlag til å reflektere over egen praksis, noe funnene viser at kurset har bidratt til for flere av deltakerne (EY 2014). Dette er interessant for min forskning fordi det indikerer at det er vanskelig å fastslå hvorvidt traumebevissthet og traumeforståelse har betydning for praksis. Det vil være

relevant å se om informantene opplever at deres forståelse og bevissthet har betydning for praksis og hvilke konsekvenser dette får.

2.2.2. "Omsorg for traumatiserte barn" en evaluering av opplæringsprogram til fosterforeldre

Det ble gjennomført en evaluering av et opplæringsprogram for fosterforeldre i 2014. Rapporten baseres på en evaluering av et samarbeidsprosjekt mellom RVTS Sør og den interkommunale barneverntjenesten Barnevern Sør, knyttet til opplæring i traumebevisst omsorg (Grønningsæter 2014).

Grønningsæter (2014) argumenterer for at fosterhjemsomsorgen i Norge er i utvikling, og at dette fører til en profesjonalisering av fosterhjem som setter flere krav til kunnskap og kvalitet hos fosterforeldrene. Den siste tiden har det vært reduksjon i institusjonsomsorgen, som fører til at flere av barna som tidligere ble plassert i institusjon, heller blir plassert i fosterhjem. Som et resultat av dette vil fosterforeldre og ansatte ved institusjoner møte på mange av de samme utfordringene i møte med barna og ungdommene, og det vil dermed være relevant for min forskning å se på fosterforeldres erfaringer med traumebevisst omsorg.

Hovedfunnene i evalueringen var at implementeringen av programmet kan bidra til fagutvikling og kompetanseøkning. Videre påpeker Grønningsæter (2014) at det vil være nødvendig med mer fordypning, refleksjon og diskusjon og at eksemplene og kasesene i programmet tilpasses norsk kontekst i større grad. Resultatene fra evalueringen viser også at det er behov for å knytte innholdet i programmet mer opp til de utfordringene og behovene kursdeltakerne faktisk opplever (Grønningsæter 2014). Disse funnene understreker viktigheten av forskning på traumebevisst omsorg for barn utsatt for traumer i en norsk kontekst, som er en del av tema for min forskning.

Det ble anvendt fire metodiske grep for å samle grunnlaget for evalueringen; observasjon gjennom deltakelse i planlegging, på samlinger og i diskusjoner som omhandlet erfaringer, fokusgruppe med ansatte i barnevernstjenesten både ved starten og avslutningen av programmet, evalueringsskjemaer fylt ut av fosterforeldre på første, midterste og siste samling og til slutt fokusgruppe med fosterforeldre ni måneder etter programmet var avsluttet (Grønningsæter 2014). Forventningene til fosterforeldrene som deltok i prosjektet var å få

mer kunnskap og forståelse av traumer, hjelp til å forstå og å håndtere barnet, få konkrete verktøy som kan brukes i vanskelige situasjoner, større mestingsopplevelse og å komme i kontakt med andre fosterforeldre (Grønningsæter 2014). For min forskning kan det tenkes å være hensiktsmessig å se om informantene opplever å ha verktøy som kan brukes i vanskelige situasjoner og hva de opplever som mestingsområder med eller uten en traumebevisst forståelse. Dette vil indikere betydningen av traumebevisst tilnærming og forståelse i arbeidet med å hjelpe barna eller ungdommene de arbeider med.

Grønningsæter (2014) presenterte noen funnene basert på evalueringen som tabeller ut ifra svarene på evalueringsskjemaene fosterforeldrene hadde besvart. Det fremkommer i disse funnene at fosterforeldrene i stor grad opplever at programmet hjelper dem til å forstå forholdet mellom barnets traumer og deres uforståelige atferd, følelser og holdninger. Det har gitt dem redskaper til å hjelpe barna, gjort fosterforeldrene tryggere på seg selv og en forståelse av at lærdommen fra programmet gjør at barna opplever en bedre omsorgssituasjon. Fosterforeldrene uttrykte at de møter barna på en annerledes måte etter å ha gått på kurset. De opplever generelt at innholdet i selve kurset var relevant og viktig. I fokusgruppene ni måneder etter kursets avslutning kom det fram at flere hadde merket en positiv utvikling og følte seg tryggere i rollen som fosterforelder. Mange merket en positiv endring på fosterbarna, men samtidig var flere av fosterforeldrene usikre på hvorvidt endringen skyldtes traumebevissthet eller om det kunne være andre årsaker.

På bakgrunn av resultatene hevder Grønningsæter (2014) at programmets mål om å trygge fosterforeldre i håndtering av barnas traumer, gi kunnskap og verktøy for kritisk refleksjon over egen praksis og å trene fosterforeldre slik at de får mulighet til å veilede hverandre, at evalueringen viser at målene ble oppfylt. Fosterforeldrenes tilbakemeldinger er nesten utelukkende positive. I følge Grønningsæter (2014) er resultatene nesten for positive, noe som kan indikere manglende evne til kritisk blikk, som er viktig for å lære av erfaringer og legge til rette for videreutvikling. Dette er et interessant poeng som vil være relevant å utforske i min forskning. Er fokuset på traumebevisst omsorg og anvendelsen av disse elementene i praksis utelukkende positive? Eller skaper det utfordringer for informantene? Det vil være interessant å se på hvilke elementer i traumebevisst omsorg som anvendes, hvorfor og i hvilke situasjoner.

2.2.3. På barneverninstitusjonen - erfaringsbasert kunnskap versus evidensbasert kunnskap

De siste årene har det vært et økt fokus på kvalitetssikring og kunnskapsutvikling på barnevernfeltet (Gotvassli et al. 2014). Gotvassli et al. (2014) argumenterer for at barnevernfeltet tradisjonelt har vært preget av mye erfarings- og praksisbasert kunnskap, noe som de siste årene har blitt kritisert. Dette har ført til høyere krav til dokumentasjon, registreringer og økt faglig fokus. Gotvassli et al. (2014) mener denne utviklingen representerer et skille mellom to perspektiver på kunnskap og kunnskapsutvikling; det teoretiske og eksplisitte perspektivet versus det praksisbaserte, sosiale og prosessuelle perspektivet. I sin studie har Gotvassli et al. (2004) intervjuet åtte miljøterapeuter ved to norske barneverninstitusjoner for å utforske dette spenningsforholdet og belyse hvorvidt det økte fokuset på evidensbasert, teoretisk kunnskap påvirker bruk av intuisjon og anvendelse av praksisbasert kunnskap.

Gotvassli et al. (2014) forklarer evidensbasert kunnskap som kunnskap som gir et rasjonelt grunnlag for å ta beslutninger. Beslutningen er forskningsbasert og systematisk, og beslutningen tas med hensyn til kunnskap om effekten av tiltak og metoder. Evidensbasert praksis er den praksisen som kan begrunnes i evidensbasert kunnskap. Fokuset i det teoretiske, evidensbaserte perspektivet er at arbeidet som gjøres må være basert på kunnskap om hvilke metoder og tiltak som gir best mulig dokumentert effekt. Dette gjøres gjennom systematisering, kvalitetssikring og formidling av kunnskap. På barnevernfeltet skjer dette ofte gjennom opplæring og kursing i ulike evidensbaserte programmer (Gotvassli et al. 2014). *HandleKraft* og *Omsorg for traumatiserte barn* er eksempler på slike programmer utviklet på bakgrunn av evidensbasert kunnskap om traumebevissthet. Det vil være interessant for min forskning å undersøke informantenes forhold til spenningsfeltet mellom det teoretiske og det praksisbaserte perspektivet og bevisstheten rundt dette, da flere av informantene har gjennomført og/eller har kjennskap til ulike evidensbaserte programmer.

Noe av kritikken rettet mot det teoretiske perspektivet er at det ser bort ifra det menneskelige aspektet ved kunnskapsutvikling, som for eksempel det som utvikles mellom mennesker som arbeider sammen (Gotvassli et al. 2014). Gotvassli et al. (2014) argumenterer for at mye sosialt arbeid skjer gjennom opplevelser og erfaringer, og slik blir også kunnskapen kontekststøttet. Slik kunnskapsutvikling skjer gjennom erfaringer i en sosial og kulturell sammenheng – i et praksisfellesskap. Praksisfellesskapet består av mennesker som samles om

gjensidig engasjement, felles aktiviteter og et delt repertoar av historier, fremgangsmåter og verktøy, deling av erfaringer og refleksjoner. Kjennetegn ved det praksisbaserte perspektivet er at dette er kunstneriske og intuitive prosesser som fører til spontan atferd. Atferden er altså ikke basert på rasjonell og analytisk overveielse, slik som i det teoretiske perspektivet (Gotvassli et al. 2014).

Resultatene i Gotvassli et al. (2014) sin studie viser at teoretisk kunnskap har et visst ”fortrinn”; arbeidsdagen består av skriftlige rapporteringer internt og eksternt, opplæring i lover, forskrifter, modeller og tilnærminger. Informantene er opptatte av å forbedre praksis gjennom kunnskap fra eksternt hold. Flere av miljøterapeutene uttrykte også at mange av arbeidsoppgavene gjør at de har mindre direkte kontakt med ungdommene, som påvirker relasjon, tillit og andre elementer i det primære miljøterapeutiske arbeidet. Fokuset på dokumentasjon og kvalitetssikring fører også til skriftlig dokumentasjon på arbeidet som gjøres for å nå individuelle mål for hver enkelt ungdom. Gotvassli et al. (2014) mener dette kan føre til at prosessen blir for instrumentell og at kunnskapen deles gjennom prosedyrer og systemer heller enn menneskelig drøfting og refleksjon på arbeidsplassen.

Samtidig beskriver informantene mye bruk av egen intuisjon i praksis. Informantene forteller at ungdommenes atferd ofte er uforutsigbar, noe som fører til at en som miljøterapeut ofte må handle intuitivt. I et praksis- og erfaringsbasert perspektiv skjer kunnskapsutviklingen i ettertid av disse situasjonene; med tenking og refleksjon sammen med andre. Det var tydelig vanskelig for informantene å sette ord på og beskrive situasjonene der de handlet ut ifra ”en følelse”, ”magefølelse” eller noe de tidligere hadde ”erfart”. Alt dette kan knyttes til intuisjon og dermed praksis- og erfaringsbasert kunnskap. Et interessant funn var at informantene ikke anså dette som kunnskap, men heller noe som hver enkelt måtte erfare og som ikke kunne læres bort. Det viste seg også at dette ikke ble snakket om, og informantene begrunnet dette med at det ikke var faglig og dermed ikke kunne brukes i for eksempel rapporter, flere sa også at de ikke snakket om intuisjon og disse situasjonene med leder (Gotvassli et al. 2014).

Gotvassli et al. (2014) hevder at resultatene i studien illustrerer et paradoks; informantene anser kunnskap som noe som kommer utenfra, teoretisk og strukturelt. Dette kan ses i tråd med utviklingen de siste årene med fokus på evidensbaserte programmer og kunnskap i barneverninstitusjoner. Samtidig viser resultatene tydelig at informantene i stor grad benytter seg av erfaringsbasert kunnskap i form av intuisjon, og at de ikke anser dette å være en form

for kunnskap. Det faktum at dette brukes ofte, men ikke snakkes om kan tenkes å være negativt fordi det gjør det vanskelig å få en korrekt bilde av kunnskapsutviklingen og kvaliteten i institusjonen. Gotvassli et al. (2014) argumenterer for at denne typen kunnskap bør snakkes om, synliggjøres og drøftes i institusjonen, og at dette bør være et lederansvar. Hvis ikke vil endringer og kvalitetskrav innført av ledelse muligens kunne føre til endringer på ”skrivebordet” mens samme praksis fortsetter. Noen av informantene fortalte at de noen ganger utveksler tanker og erfaringer knyttet til intuisjon og å handle etter ”magefølelse”. Altså kan det se ut som faglige erfaringer noen ganger deles i uformelle situasjoner for eksempel over en kaffekopp mellom to kollegaer (Gotvassli et al. 2014). I egen praksis har jeg også lenge reflektert over spenningsforholdet mellom disse to kunnskapsperspektivene, og gjennom deltakende observasjon i forskningsperioden har jeg utforsket bevissthet rundt temaet på kurs, i møter og i uformelle samtaler med kollegaer. Dette er også noe jeg har forsøkt å belyse gjennom intervju med informantene i min forskning, da det vil være interessant å illustrere betydningen av bevissthet i anvendelse av traumebevisst omsorg.

Polanyi (2000) presenterte i 1966 begrepet ”tacit knowing” som senere er blitt oversatt til taus kunnskap. Gestaltpsykologien har vist at vi kan kjenne igjen en fysiognomi ved å integrere vår kjennskap til denne uten å være i stand til å verbalisere hva som gjør at vi kjenner det igjen (Polanyi 2000). I denne sammenhengen anser Polanyi (2000) gestalt som et resultat av en aktiv forming av erfaringer og at denne formingen utføres i søken etter kunnskap. Denne formingen regnes da som den uunnværlige tause evnen som lar oss oppdage kunnskap og holde den for sann (Polanyi 2000). Levin (2010) deler kunnskap inn i tre aspekter; påstandskunnskap, fortrolighetskunnskap og ferdighetskunnskap. Hun viser til Polanyi (2000) som hevder at ”tacit” er kunnskapen som er implisitt, ordløs eller taus. Mens påstandskunnskap er den som kan uttrykkes muntlig og teoretisk, er fortrolighetskunnskap og ferdighetskunnskap kunnskap som tilegnes gjennom erfaring. Flere fagfolk hevder at denne typen kunnskap kun kan utføres av den erfarne og at teoretisk kunnskap alene ikke er tilstrekkelig i sosialt arbeid (Levine et al. 2004). Levin (2010) viser til Molander (1993) som hevder at ingen kunnskap er helt taus og at samtidig har all påstandskunnskap tause sider ved seg. I utførelsen av teoretisk kunnskap vil en følge regler uten å tenke over det eller verbalisere det som gjøres. På samme måte vil det alltid være deler av den tause kunnskapen som er klart uttalt og regelstyrt (Levine et al. 2004). Det vil være interessant for min forskning å undersøke hvilken taus kunnskap som anvendes i praksis. Er informantene bevisste på

dette? Eller er det i stor grad ubevisste prosesser? Jeg vil også forsøke å belyse hvilken kunnskap som anvendes i størst grad og om dette er situasjonsbetinget.

2.2.4. Masteroppgave om traumebevisst omsorg i barneverninstitusjoner

I løpet av arbeidsprosessen med denne studien, ble det i 2017 publisert en masteroppgave skrevet av Anne Skjerpen Hauger om traumebevisst omsorg i barneverninstitusjoner. Problemstillingen i oppgaven var: ”i hvilken grad anvender personalet ved barneverninstitusjoner traumebevisst omsorg i miljøterapeutisk arbeid?”, og forskningsspørsmålene omhandlet traumebevisst omsorg i utageringssituasjoner og ved bruk av tvang, relasjonsarbeid og hvilken kunnskap de ansatte har i møte med barn og unge utsatt for traumer (Hauger 2017). Oppgaven har både likheter og ulikheter med min oppgave, og det vil dermed være relevant å redegjøre for noen av funnene i Hauger (2017) sin studie, og knytte disse til funn i studien min.

Hauger (2017) argumenterer for at informantene opplever relasjonsbygging, avvisning og utagerende atferd som mest utfordrende i sitt arbeid. Videre viser studien at informantene savner mer kunnskap og forståelse for traumebevisst omsorg, og at de har et ønske om å oppnå dette gjennom kurs og veiledning (Hauger 2017).

Det fremkommer i Hauger (2017) sin studie at hun i likhet med meg arbeider i institusjon og dermed er forsker på eget felt. Hun har i likhet med meg anvendt kvalitativ metode. Dette er gjort gjennom semistrukturerte intervjuer med åtte informanter. Hun har ikke anvendt deltakende observasjon som metode. En annen ulikhet er at Hauger (2017) i stor grad fokuserer på utageringssituasjoner, personalets opplevelser av utagering og bruk av tvang, mens min studie i stor grad fokuserer på trygghet og å skape trygghet ved hjelp av traumebevisst omsorg. I empiridelen i oppgaven vil jeg komme tilbake til noen sentrale likheter og ulikheter ved mine og Hauger (2017) sine funn.

Kapittel 3 Teoretisk bakteppe

I denne delen av oppgaven presenterer jeg teori knyttet til oppgavens teoretiske ramme. Jeg vil også her antyde hvorfor de ulike teoriene og teoretiske perspektivene er relevant for min forskning. Både teoriene som presenteres og de ulike teoretiske perspektivene vil bli brukt i analysen i oppgaven.

3.1. Traumer – konsekvenser og behandling

Traume betyr skade, og kan brukes både i situasjoner hvor det er snakk om fysisk skade og situasjoner hvor det er snakk om psykisk skade (Anstorp & Benum 2014a). I denne oppgaven fokuseres det først og fremst på traume i psykologisk forstand. De siste årene har utviklings- og traumepsykologien blitt mer integrert i hverandre, grunnet økt kunnskap og dokumentasjon knyttet til konsekvensene av traumer som skjer i omsorgsrelasjoner og i utviklingssensitive perioder av livet (Nordanger & Braarud 2014). Barn og unge kan reagere svært ulikt på traumatiske hendelser (Jensen & Ormhaug 2016). Noen utvikler psykologiske symptomer, og hvor lenge reaksjonene varer varierer i stor grad. Omstendigheter rundt selve hendelsen, barnets opplevelse av hendelsen, oppfattet livsfare og tapsopplevelse sammen med tidligere utviklingshistorie, regnes som de viktigste faktorene som har betydning for hvordan symptomer etter traumet utvikler seg (Jensen & Ormhaug 2016). På bakgrunn av oppgavens problemstilling, vil det være hensiktsmessig for meg som forsker å se på utviklingstraumer; hvordan disse oppstår og på hvilken måte en kan hjelpe barna og ungdommene som i løpet av livet har vært utsatt for traumer som har skadet deres utvikling.

Hjernen er bruksavhengig, som betyr at hjernen primært utvikles og formes ved hjelp av stimulering. Modning spiller også en rolle da livet består av kritiske perioder hvor kroppen er avhengig av bestemte typer stimulering for å utvikle konkrete egenskaper. Det er i spedbarns- og småbarnstiden, samt ungdomstiden at hjernen er mest plastisk og sensitiv for stimuli (Nordanger & Braarud 2014). Det faktum at hjernen er plastisk og bruksavhengig, gjør at barn utsatt for omsorgssvikt og overgrep, preges av dette. Samtidig er det nettopp det at hjernen er plastisk, som gjør endring mulig (Bræin et al. 2017). Nordanger og Braarud (2014) argumenterer for at begrepene regulering og toleransevindu er sentrale i traumepsykologien og for å få en forståelse av utviklingstraumer.

Hjernen er inndelt i ”lag” med ulike funksjonsområder. Forenklet vil dette si at vi har en *overlevelsessjerne* (hjernestammen og lillehjernen), en *emosjonshjerne/følelshjerne* (det limbiske system) og en *logikkhjerne* (neokorteks) (Nordanger & Braarud 2014). Overlevelsessjernen styrer kroppslige reaksjoner som hjerterytme, reflekser, pust, blodtrykk og kroppstemperatur. Emosjonshjernen styrer tilstander som sinne og frykt, og i tillegg hukommelsesfunksjoner og hormoner i stressreaksjoner. Språk, bevissthet, evne til å resonere og viljestyrte motoriske handlinger, styres av logikkhjernen. Videre fungerer hjernen slik at den utvikler seg og organiseres fra bunnen og opp. Kjernen i de fleste nevronene ligger i overlevelsessjernen og emosjonshjernen, og stimuleres blant annet gjennom samspillserfaringer. Stimuleringen gjør at nevronene knytter hjernelagene sammen. Mens overlevelsessjernen og deler av emosjonshjernen er funksjonelle fra fødselen av, utvikles logikkhjernen og de avanserte delene av emosjonshjernen over flere år (Nordanger & Braarud 2014).

Prefrontal korteks sitter lengst fram mot pannen og bidrar til fortolkning av hendelser og å knytte mening til opplevelser. Hippokampus er en del av emosjonshjernen, og lagrer erfaringer slik at vi senere vurderer situasjoner på grunnlag av ting vi har opplevd tidligere. Amygdala, prefrontal korteks og hippokampus samarbeider i situasjoner der amygdala registrerer mulige trusler, for så å sende signaler til binyremargen som skiller ut adrenalin og noradrenalin og setter oss klar til å enten forsvare oss (fight) eller flykte (flight). Amygdala setter altså i gang kroppens alarmreaksjon, som gjør at kroppen spennes og hjerteraten øker. Kun i løpet av få hundredelssekunder når signalet fram til hippokampus og prefrontal korteks, som tar en grundigere vurdering. Hippokampus sammenligner situasjonen med lignende erfaringer og prefrontal korteks avgjør hvorvidt intensjonen er vennligsinnet eller ikke. Dette er med på å regulere alarmreaksjoner, og bidrar i mange situasjoner med å regulere ned alarmreaksjoner, fordi hjernens struktur og nettverk bidrar til å vurdere hvorvidt situasjoner er farlige og truende eller ikke (Nordanger & Braarud 2014). Dette er relevant kunnskap for å imøtekomme barn utsatt for traumer med forståelse. Fordi hjernen reagerer basert på tidligere erfaringer vil det være interessant å utforske hvordan informantene tolker og forstår barnas reaksjonsmønstre og atferd.

Nordanger og Braarud (2014) argumenterer for at små barn har et underutviklet reguleringssystem, som gjør at de er avhengige av hjelp fra omsorgspersoner til regulering. Et eksempel som illustrerer dette er når foreldre trøster spedbarnet sitt som gråter. Moren eller

faren vil da kanskje løfte opp barnet, holde det tett inntil seg og snakke med rolig og kjærlig stemme til barnet for å roe det ned. Barnet vil da automatisk lagre stimuleringen i hippokampus som minner om hva som skulle til for å få det bra igjen. Videre vil det dannes en forståelse av hva ulike stimuli og sansinger betyr, og etter hvert språklige begreper om hva som foregår. Etter hvert blir barnets indre arbeidsmodeller for regulering etablert (Nordanger & Braarud 2014). I følge Robinson et al. (2009) vil det være utviklingstraumatiserende for et barn å settes i alarmtilstand av omsorgspersonen som normalt skal være den som hjelper barnet til regulering av følelser. Begrepet utviklingstraumer karakteriseres av at omsorgen preges av dette; barnet utsettes for stressbelastninger og i tillegg sviktende andre-regulering (Nordanger & Braarud 2014). Denne type traume skader hjernens grunnleggende organisering, og er dermed svært skadelig for barnet da det hindrer hjernens fokus på læring (Nordanger & Braarud 2014). Dermed vil skjevutvikling oppstå og barnets atferd vil være preget av hyporeaksjoner og hyperreaksjoner. Som nevnt er hjernen til barn og ungdom plastisk, og andre-regulering, eller *samregulering* vil derfor kunne tenkes å være viktig for å hjelpe barna med deres utfordringer knyttet til atferd. Det vil være relevant for min forskning å se på hvordan informantene arbeider med dette. Opplevs det som vanskelig å hjelpe et barn hvor hjernens grunnleggende organisering er svært skadet, eller er dette noe informantene opplever at de mestrer.

Nordanger og Braarud (2014) viser til begrepet *toleransevindu* som et godt egnet psykoedukativt verktøy. Toleransevinduet vil være smalere hos barn med utviklingstraumer fordi det skal mindre til før barnet krysser den øvre og nedre toleransegrensen, som fører til alarmtilstand. Selv om hjernen er mest formelig i småbarnsalder, betyr ikke dette at den ikke fortsatt er bruksavhengig senere i livet. De samme prinsippene gjelder, og barnet vil være svært avhengig av andre-regulering for å utvikle reguleringssystemet og å gjøre alarmsystemet mindre sensitivt. Når hjernen er forbi sitt mest formbare stadium, altså småbarnsperioden, vil barnet ha behov for andre-regulering i ”store doser” og gjentakende over lengre tid på alle arenaer det befinner seg (Nordanger & Braarud 2014). Altså vil mange av barna og ungdommene ved barnevernsinstitusjoner være avhengige av at menneskene rundt dem fungerer som god støtte og andre-regulering, for å utvikle seg i riktig retning. Nordanger og Braarud (2014) trekker fram skole som en viktig arena, i tillegg til barnevern og eventuelt psykisk helsevern.

Sett i lys av dette har informantene i min forskning en viktig oppgave; nemlig å hjelpe barna med andre-regulering for å gradvis utvide sitt toleransevindu og unngå å krysse den øvre og nedre toleransegrensen. Målet med miljøterapi er at barnet skal oppleve langvarig ivaretagelse og få utvikle en følelse av egenverdi og sosial kompetanse, i tillegg til å bli i stand til å tåle livets påkjenninger på lik linje med andre barn som ikke har opplevd traumer (Amble & Dahl-Johansen 2016).

3.2. Trygghet – Maslows behovspyramide og Antonovskys ”Sense of Coherence”

I 1943 utviklet Abraham Maslow Behovspyramiden. Maslow er en av de mest anerkjente utviklingsteoretikerne i dagens samfunn, og i behovspyramiden er trygghet et av menneskets primærbehov, rett etter fysiologiske behov (Bath 2008b). I følge Maslow (1943) fungerer mennesket slik at menneskets behov er en del av et hierarki. Dette betyr at et behov oppstår når eller er avhengig av at annet behov tilfredsstilles. Maslow (1943) forklarte dette slik; et menneske som mangler mat, trygghet, kjærlighet, venner og selvfølelse vil utvilsomt forsøke å dekke behovet for mat først. Altså vil fysiologiske behov som mat, drikke og søvn være det første av primærbehovene til et menneske (Maslow 1943).

Maslow (1943) mener at det neste menneskelige behovet er trygghet. Når de fysiologiske behovene er tilfredsstilt eller relativt tilfredsstilt vil nye behov oppstå, og disse kan kategoriseres som trygghetsbehov. En person som mangler trygghet kan bli like ”desperat” og på lik linje med en person som mangler mat og drikke der å skaffe dette vil være førsteprioritet, vil det meste handle om å tilfredsstille dette behov for trygghet når dette behovet oppstår. Maslow (1943) argumenterer for at behovet for trygghet kan forstås best ved å bruke spedbarn for å illustrere årsaken for behovet. Et spedbarn vil reagere mer synlig enn en voksen eller et eldre barn i situasjoner hvor han eller hun er i truet. Dette kan være reaksjoner som gråt ved høye lyder, utilstrekkelig støtte fra omsorgspersoner eller uvanlig stimuli som sterkt eller blinkende lys. Et spedbarn vil også kunne reagere mer direkte på kroppslig smerte, som oppkast, kolikk eller annen type sykdom og smerte. Maslow (1943) hevder at slike opplevelser kan forandre måten barnet ser på verden. Barnet kan for eksempel få mareritt eller frykt som gjør at barnet trenger trøst og å bli trygget på en annen måte eller i større grad enn tidligere (Maslow 1943).

Et spedbarn har også behov for eller foretrekker en uforstyrret rutine i livet sitt (Maslow 1943). I følge Maslow (1943) virker det som spedbarnet vil ha en forutsigbar og velordnet verden. Urettferdighet og inkonsekvente foreldre får barnet til å føle seg redd og utrygg. I følge Maslow (1943) handler ikke dette om det som eventuelt oppleves urettferdig i seg selv, men heller fordi det truer ved å få verden til å virke upålitelig, utrygg og uforutsigbar. Videre hevder Maslow (1943) at små barn trives best i en strukturert hverdag med et noe rigid og rutinemessig innhold som ikke bare gjelder for nåtiden, men som barnet også kan ”regne med” fremover. Barnet trenger en organisert verden fremfor en uorganisert og ustrukturert verden (Maslow 1943). Bath (2008b) argumenterer for at det første som må gjøres i arbeid med traumatiserte barn er å skape en trygg base for dem.

Maslow (1943) hevder at familien er avgjørende for et barns trygghet. Fysiske overgrep, død, separasjon og skilsmisse kan være spesielt skremmende for et barn. Fysisk straff, trusler om straff eller sinne hos omsorgspersoner vil også oppleves skremmende og utrygt for et barn. Maslow (1943) argumenterte for at fysiske overgrep vil kunne skade barnet på andre måter enn selve den fysiske skaden. Forskning i senere tid har bekreftet dette (Felitti & Anda 2010). Barn som føler seg truet og i fare hos foreldrene, vil likevel i mange tilfeller holde seg til foreldrene, nettopp for å tilfredsstille behovet for sikkerhet og beskyttelse som er en del av trygghetsbehovet (Maslow 1943). Dette er interessant da det indikerer at selv om barna forholder seg på en tilsynelatende ”normal” måte til omsorgspersonene, betyr ikke dette at de føler seg trygge. Sett i lys av dette vil det være interessant å undersøke hva informantene mener er ”trygghet” og om deres opplevelse er at barna opplever trygghet på institusjonen.

Når behovet for trygghet er tilfredsstilt vil det sosiale behovet oppstå (Maslow 1943). Maslow (1943) beskriver dette som behov for kjærlighet, en følelse av tilhørighet og relasjoner. Dette gjelder behovet både for å få og gi kjærlighet. Familie, venner og andre nære relasjoner er sentralt. Det neste behovet er behovet for anerkjennelse som handler om anerkjennelse fra andre, selvfølelse, selvtillit og selvrespekt. Å være tilfreds med seg selv som menneske fører til at en føler seg selvsikker, verdifull og kompetent. Samtidig gir det en følelse av å være nødvendig og viktig i verden. Det å ikke få oppfylt dette behovet til fører til en følelse av hjelpeløshet, svakhet og underlegenhet (Maslow 1943).

Det siste behovet oppstår når alle de andre behovene i behovspyramiden er oppfylt, og Maslow (1943) beskriver dette behovet som selvrealisering. Maslow (1943) hevder at når alle

de foregående behovene er oppfylt, vil det oppstå en form for rastløshet knyttet menneskets behov for å gjøre det han eller hun ”passer til” å gjøre. En musiker vil spille musikk, en oppdager vil reise rundt i verden og poeten vil skrive. Videre argumenterer Maslow (1943) for at et menneske som har oppfylt alle sine fysiologiske behov, behovet for trygghet, tilhørighet, kjærlighet, anerkjennelse og selvfølelse vil anses å være tilfredsstilte mennesker. Fra tilfredsstilte mennesker vil en kunne forvente kreativitet som i mange tilfeller vil føre til selvrealisering (Maslow 1943). Maslows behovspyramide framstiller menneskets behov hierarkisk, som betyr at mangel på trygghet vil føre til mangel på en rekke andre behov. Sett i lys av denne teorien vil det være interessant for min forskning å utforske hvordan informantene arbeider med trygghet og i hvilken grad de anser dette å være noe de mestrer som miljøterapeuter.

Videre vil jeg med utgangspunkt i Maslow sin teori se på hvilke nivåer i behovspyramiden miljøterapi rettes til. Kan vi se noen forskjeller mellom miljøterapeutene og kontekster der enkelte i noen situasjoner er mer opptatt av å arbeide med å tilfredsstille barnas fysiologiske behov eller behov for trygghet, mens andre er mer opptatt av de sosiale behovene. Om det er noen behov som er vanskeligere eller enklere å tilfredsstille for en miljøterapeut enn andre. Det vil også være relevant å utforske hvilke behov som prioriteres før andre behov, og hvordan spenningsfeltet mellom individets og fellesskapets behov berøres av dette i en institusjonssammenheng.

I tillegg til Maslow sin teori vil jeg anvende Antonovsky sin ”sense of coherence” teori. Oversatt til norsk kan teorien kalles ”opplevelse av sammenheng”. I følge Eriksson og Lindström (2005) handler Antonovskys ”sense of coherence” om i hvilken grad menneskets tilværelse oppleves som forståelig, håndterbar og meningsfull. Antonovsky mente at hvordan mennesker tenker om livet sitt har betydning for helsen deres (Eriksson & Lindström 2005). Antonovsky utviklet teorien ved å intervjuer mennesker som hadde overlevd opphold i konsentrasjonsleirer under andre verdenskrig. Han ønsket å undersøke hva som gjorde at disse menneskene på tross av traumene de hadde vært gjennom, klarte seg bra. I undersøkelsen identifiserte han tre komponenter; (1) evnen til å forstå hva som skjedde rundt dem, (2) i hvor stor grad de var i stand til å selv takle eller fikk hjelp til å takle situasjonen og (3) i hvilken grad de klarte å finne mening i det som skjedde (Eriksson & Lindström 2005). Disse tre komponentene kan relateres til elementer som Maslow (1943) hevder er viktig for å oppnå trygghet.

I følge Antonovsky (2000) viser komponenten *forståelig* til hvordan en oppfatter stimuli gjennom indre eller ytre miljø som kognitivt forståelig, tydelig, strukturert og sammenhengende, heller enn å oppfatte dette som kaotisk, uordnet, tilfeldig og uforklarlig (Antonovsky 2000). Den som har en sterk opplevelse av forståelighet forventer at det stimuli han eller hun møter i fremtiden er forutsigbare eller at dersom det kommer som en overraskelse, vil det likevel passe inn i sammenhengen og kunne forklares (Antonovsky 2000). Komponenter *håndterbar* viser til i hvilken grad en oppfatter de ressurser en har til rådighet å være tilstrekkelige til å klare de krav som stilles gjennom stimuli. De som har en sterk opplevelse av sammenheng, vil ikke føle at de er "offer for omstendighetene" eller at livet har behandlet dem urettferdig (Antonovsky 2000). Den siste komponenten er *meningsfullhet*. Antonovsky (2000) hevder at dette i stor grad handler om motivasjon, og at de med sterk opplevelse av sammenheng ofte er både følelsesmessig og kognitiv engasjerte i ulike områder i livene deres, som derfor oppleves som å gi mening. I motsetning viste Antonovsky (2000) sin forskning at de med svak opplevelse av sammenheng sjeldent ga uttrykk for at noe var viktig for dem og at de livsområder som var viktige, ofte førte til belastninger og krav som de heller ville vært foruten. Altså viser komponenten *meningsfullhet* til i hvilke grad en føler at utfordringer og krav i ens tilværelse er verdt å investere energi og engasjement i for å finne en mening (Antonovsky 2000).

Jeg vil også anvende Giddens' begrep "ontologisk trygghet" i forbindelse med drøfting av funn knyttet til trygghet. Giddens (1991) forklarer ontologisk trygghet som nært forbundet med praktisk bevissthet. Praktisk bevissthet er det kognitive og emosjonelle forankringspunktet for ontologisk trygghet, som er en stor del av menneskelig aktivitet i alle kulturer (Giddens 1991). Videre hevder Giddens (1991) at ontologisk trygghet kan relateres til det uttalte ved praktisk bevissthet, altså den intuitive forståelse. Å leve innebærer at vi tar en rekke forhold og hendelser forgitt. Forskning har imidlertid vist at evnen til dette forsvinner dersom vi utsettes for psykisk krise og traume som fører til skepsis til at forventningene ikke innfris. Dette fører til kaos som Giddens (1991) omtaler som *angst*. Muligheten til å bli overveldet av angsten rekker ned til røttene av vår sammenhengende følelse av "væren i verden" (Giddens 1991, s. 52).

Giddens (1991) argumenterer for at for å skape ontologisk trygghet er det viktig å skape en tro på hverdagslivets sammenheng, gjennom kognitive meningsrammer. Samtidig er ikke

dette tilstrekkelig, og Giddens (1991) hevder at en ikke vil kunne skape en slik mening uten en emosjonell, ubevisst ”forpliktelse”, bestående av tillit, håp og mot. Ontologisk trygghet vil gjøre individet i stand til å gjennomgå og mestre overganger, kriser og risikofylte situasjoner (Giddens 1991). I følge Giddens (1991) har relasjon stor betydning og henger sammen med tillit. Tillit utvikles i tidlig spedbarnsalder og handler om å ha tiltro til andre menneskers pålitelighet (Giddens 1991). Videre hevder Giddens (1991) at vaner og rutiner spiller en sentral og viktig rolle i relasjonsbygging mellom barnet og omsorgsgiver og derav ontologisk trygghet. Med utgangspunkt i Giddens (1991) forstår jeg begrepet ”ontologisk trygghet” som en grunnleggende følelse av trygghet som svekkes i de tilfeller der barnet ikke opplever forutsigbarhet og mening med sin tilværelse og i samspill med sine omsorgspersoner. Dette vil være interessant for min forskning da miljøterapeutisk arbeid handler om å skape en trygg omsorgssituasjon, ofte for barn som ikke har opplevd dette tidligere og dermed kan tenkes å ikke føle en ontologisk trygghet.

3.3. Perspektiver på omsorg

En stor del av arbeidet ved en barnevernsinstitusjon handler om omsorg. Da traumebevisst omsorg er en tilnærming innen dette fagområdet, vil det være hensiktsmessig for min forskning å se på ulike typer omsorg, om den traumebevisste omsorgen skiller seg fra annen omsorg – og eventuelt hvordan det gjør det.

Begrepet ”omsorg” er et betydningsladet ord som kan være vanskelig å definere på en god måte slik at det er tydelig hva en mener når det snakkes om omsorg (Olsvold et al. 2016). Noen vil mene at mens service er noe en betaler for, er omsorg noe som gis uten betaling og uten at mottaker ber om det. Olsvold et al. (2016) viser til sosiolog og omsorgsforsker Wærness (1982) som forklarer omsorg ved å skille mellom personlig service og omsorgsarbeid. Personlig service er da når mottakeren av tjenesten selv kan utføre tjenesten, mens omsorgsarbeid er dersom arbeidet en gjør for en mottaker som ikke selv kan utføre arbeidet, basert på allment aksepterte normer i samfunnet. Begge deler kan være både lønnet og ulønnet. Det vil si at det avhenger av mottakeren om arbeidet karakteriseres som service eller omsorg (Olsvold et al. 2016). Olsvold et al. (2016) argumenterer for at omsorg er et normativt, ideologisk og praktisk begrep. Det krever omtanke og følelsesmessig engasjement, og er et allment behov i samfunnet (Olsvold et al. 2016). Dette er relevant for min forskning,

og jeg vil undersøke hvordan informantene i denne studien opplever å skulle utøve omsorg på en profesjonell og samtidig personlig måte.

Sykepleie preger forskningsfeltet knyttet til profesjonsrettet omsorgsforskning (Olsvold et al. 2016). Gjennom teorier om omsorg, etikk og sykepleie har resultatet i dag blitt at alle sykepleiere har et helhetlig, individuelt omsorgsansvar, noe som preger utdanningen og sykepleiernes selvforståelse i stor grad (Olsvold et al. 2016). I den humanistisk-etiske tradisjonen anses omsorg å være et ideal; et allment behov og forpliktelse som krever en tillitsfull relasjon mellom omsorgsgiver og mottaker (Olsvold et al. 2016). Den feministiske omsorgsforskningen vokste fram da feminister på 1960 tallet problematiserte omsorgens sosiale organisering generelt og i tillegg i hvor stor grad kjønn hadde betydning (Olsvold et al. 2016). Dette bidro til akademisk interesse for begrepet og dermed økt fokus på forskning, som i følge Olsvold et al. (2016) har ført til at begrepet i dag ikke tas for gitt, men forstås som en foranderlig, sosial relasjon og et arbeid av stor samfunnsmessig betydning. Med et velferdspolitisk perspektiv har forskerne vært opptatt av hvordan velferdsstatens endringer påvirker omsorgsgivere og omsorgsmottakere, samt styring, finansiering og organisering av velferdsstaten (Olsvold et al. 2016). Helsemyndighetene i Norge finansierer og organiserer tjenestene ovenfra, mens omsorgsutøverne utfører omsorg i på ”bakkenivå”. Helsemyndighetenes oppgave er å til enhver tid ivareta to hensikter som for mange oppleves som motstridene; de skal lage gode, effektive og kvalitetsmessige omsorgstjenester, samtidig som tjenestene skal være rettighetspreget og statlige garantier som skal oppfylle statens ambisjon om universell velferd. Dette fører til et effektivitetspress (Olsvold et al. 2016).

Storø (2016) argumenterer for at omsorg i barnevernet har en personlig og en profesjonell side. Selve begrepet omsorg har hatt en sterk forankring i barnevernets praksis i mange år, i likhet med det ”vanlige” familieliv. I en barnevernkontekst brukes omsorg som et av grunnbegrepene, og nevnes som del av lovens formål i §1-1 i Barnevernloven;

- ”å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid”
- ”å bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår”

Nødvendig kobles her til omsorg, altså ser lovgiver omsorg som en livsbetingelse som også kobles til hjelp og trygghet. I tillegg er det sentralt at begrepet både har en juridisk og politisk side, som kommer til uttrykk gjennom kriterier i §4-12, som gir det offentlige myndighet til å

overta omsorgen for barnet. Muligheten til å overta omsorgen skiller barnevernets omsorg fra andre yrkesgrupper med omsorgsutøvelse (Storø 2016). Med utgangspunkt i dette er det interessant å se hvordan informantene i denne studien tenker om sin omsorgsutøvelse. Storø (2016) argumenterer for at omsorgen i barnevernet ofte har en totalfunksjon, for eksempel ved omsorgsovertakelse. I tillegg er omsorgsutøvelsen langvarig og ofte et større inngripen i livet til den det gjelder, enn ved for eksempel et omsorg fra sykepleiere på sykehus, som ofte varer over kortere perioder (Storø 2016). Dette er tilfelle på arbeidsplassen til informantene i denne studien; alle arbeider ved langtidsinstitusjoner der det offentlige har overtatt omsorgen for barnet.

Betydningen av begrepet omsorg har endret seg og dette gjelder også i barnevernskontekst. I Barnevernloven fra 1953 knyttes oppdragelse sterkt opp mot omsorgsbegrepet (Storø 2016). Det er i tråd med 50 tallets syn på oppdragelse av barn. Tydelige rammer rundt barnet var viktig og barnets psykologiske behov var ikke tydelig framhevet som viktig i selve lovteksten (Storø 2016). Omsorgsbegrepet er like aktuelt i dagens barnevern, og fortsatt implementert i dagens lov, Barnevernloven fra 1992 (Storø 2016). Storø (2016) argumenterer for at omsorgsbegrepet er svært tøyelig begrep og er grunnen til at det fremdeles står som overordnet begrep i dagens barnevern. I Lov om barn og foreldre fra 1981, defineres samfunnets krav til foreldrenes omsorg ovenfor barnet. I §30 står det blant annet at ”Barnet har krav på omsut og omtanke frå dei som har foreldreansvaret” og ”dei som har foreldreansvaret, er skyldige til å gje barnet forsvarleg oppseding og forsyting. Dei skal syte for at barnet får utdanning etter evne og givnad”. Lovteksten viser at den moderne forståelse av barns behov handler mer om barnet som aktør, enn tidligere. Barnet har rett på omsorg, beskyttelse og omtanke, som alle er psykologiske behov. Altså har lovteksten endret seg i tråd med det øvrige samfunnet.

I barnevernsinstitusjoner anvendes omsorg som et handlingsbegrep og i følge Storø (2016) brukes begrepene miljøarbeid og miljøterapi om omsorgen fra de institusjonsansatte. Videre hevder Storø (2017) at begrepet miljøterapi er en form for behandling med individer og grupper, mens miljøarbeid er en arbeidsform, som ikke kan defineres som terapi. Behandlingsomsorg henger sammen med miljøterapi og miljøarbeid som to ytterpunkter som likevel møtes i rommet behandling-omsorg. Behandling er en tydeligere konstruksjon enn omsorgsutøvelse, da det innebærer metoder og tydelige mål. Dette er en del av miljøterapien. Miljøarbeid er i større grad mer altomfattende, og retter ikke fokus mot individuelle

behandlingsmål. Fokus rettes heller mot å se barnet som deltaker i et samfunn; del av en helhet (Storø 2016). Med utgangspunkt i denne teorien vil det være interessant å se etter forskjeller og likheter hos informantene i denne studien og om det vil være et skille på hva de anser som omsorg og deres erfaringer fra å arbeide på barnevernsinstitusjon. Videre vil det være interessant å se hvordan miljøterapeutene håndterer spenningsfeltet mellom å være privat og profesjonell i forbindelse med å skulle gi omsorg. Et annet interessant spenningsfelt er hjelp og kontroll, som her kan ses i lys av å skulle gi trygghet og samtidig utøve og representere makt i kraft av omsorgsovertakelse og andre eventuelle tiltak og bestemmelser.

3.4. Grasrotbyråkratene

Lipskys teori om street-level bureaucracy handler om rollen til de som arbeider i velferdssektoren, med staten som øverste leder. På norsk oversettes dette til grasrotbyråkratene. Typiske yrker som kan knyttes til dette begrepet er politi, lærere, sosialarbeidere, dommere og helsearbeidere (Lipsky 2010). Felles for disse er at de arbeider ut fra regler og strukturer bestemt av staten, og at deres arbeid i stor grad går ut på å avgjøre og/eller levere fordeler og sanksjoner som har stor påvirkning på folks liv og muligheter (Lipsky 2010). Grasrotbyråkratene er ofte nærmeste brukerne og har samtidig "lav status" i systemet (Nordstoga 2001). Nordstoga (2001) hevder likevel at for eksempel barnevernsarbeideren har stor handlefrihet til å ta avgjørelser og utøve makt som har stor betydning for brukeren og en eventuell sak. Dette kan sees i sammenheng med Lipskys teori (2010).

Lipsky (2010) argumenterer for at grasrotbyråkratene ikke bare er passive portvoktere for brukerne sine. I tillegg til portvokterfunksjonen har de stor beslutningsmyndighet og står i en posisjon hvor de er forventet å gi brukeren mest mulig behandling, ut fra ressurser og kriterier. En av grasrotbyråkratenes oppgaver er å forberede brukerne på møter med andre representanter i byråkratiet. Dette kan innebære å forberede brukeren til å dra på skolen og møte læreren og skolesystemet, møte opp til avhør hos politiet eller forberedelser før en rettssak der dommeren anses å være en grasrotbyråkrat. Lipsky (2010) viser til eksempel hvor barnevernsarbeidere står ovenfor et dilemma i fylkesnemndsaker. Barnevernsarbeiderens oppgave er å avdekke og å gi informasjon og råd til autoritetene som avgjør saken i nemnda, samtidig som de skal gi råd og veiledning til foreldrene, med barnets beste som utgangspunkt hele veien (Lipsky 2010).

Grasrotbyråkrater står ovenfor en rekke dilemmaer eller spenningsfelt i sitt arbeid (Lipsky 2010). De arbeider ”på oppdrag fra staten” og må dermed forholde seg til de rammer og regler som gjelder. De fleste lærere, helsearbeidere politibetjenter og sosialarbeidere sin intensjon vil være å yte service i form av sitt mandat på best mulig måte og å slik hjelpe de menneskene de arbeider med. Likevel opplever de ofte at regler, rammer og strukturer hindrer dem i å gjøre akkurat dette (Lipsky 2010). For eksempel vil en lærers ønske gjerne være å gi best mulig opplæring til hvert enkelt barn. Samtidig som de i praksis opplever å måtte arbeide med alle barna som én klasse, uten å ta hensyn til individets særskilte behov. Dette kan i verste fall føre til favorisering, stereotyping og at det lages ubevisste rutiner for grasrotbyråkratens og/eller arbeidsplassens egen interesse (Lipsky 2010). Lipsky (2010) argumenterer at regler, rammer og strukturer bestemmes ut ifra politikk som avgjøres langt høyere opp i byråkratiets hierarki, selv om det best forstås på ”grasrotnivå” altså på arbeidsplassene i miljøet der grasrotbyråkratene oppholder seg. Mange grasrotbyråkrater slutter i jobben sin eller opplever utbrenthet tidlig i arbeidskarrieren. De som blir i jobben, utvikler vaner og rutiner for å mestre jobben, men dette krever at de må tilpasse seg og reflektere over forventningene sine. Flere opplever å måtte ha lavere forventninger både til seg selv, arbeidsplassen og brukerne sine (Lipsky 2010).

Lipskys teori om grasrotbyråkratene er aktuell for min forskning, da ansatte i barnevernet er grasrotbyråkrater. De står til daglig ovenfor en rekke dilemmaer knyttet til spenningsfelter innen hjelp og kontroll, individbehandling og likebehandling og teori og praksis. Som nevnt bruker Nordstoga (2001) begrepet om de som er nærmest barnet i barnevernet. Dette er interessant for min forskning da miljøterapeutene og miljøarbeiderne er de som møter barna i hverdagen. Når en forsker på hvilke spenningsfelt informantene opplever og hvem som er grasrotbyråkratene innad i barnevernet, vil Lipskys teori være nyttig.

Med utgangspunkt i Lipskys teori kan det være interessant å utforske om det oppstår spenninger mellom definerte mål fra ”de ovenfra”, eksempelvis lovgivning, politikere, barnevernstjeneste, avdelingsleder eller andre ledere og hverdagsoppgavene til miljøterapeutene, som i denne sammenhengen er ”grasrotbyråkratene”. Det vil også være relevant å forsøke å belyse årsaker til dette; er det fordi målene er urealistiske eller feilaktige, eller er det fordi miljøterapeutene ”velger bort” å arbeide med disse målene. Hvordan miljøterapeutene mestrer disse spenningene, vil være hensiktsmessig å utforske.

Kapittel 4 Metode

I dette kapitlet vil jeg utdype valg av metode og viktige faktorer i analyseprosessen. Videre presenteres prosessen med datainnsamling og valg knyttet til rekruttering av informanter og gjennomføring av intervju. Deretter følger en kort presentasjon av informantene og avslutningsvis vil jeg drøfte min insider-rolle som forsker og etiske dilemmaer jeg som forsker har tatt stilling til.

4.1. Valg av metode

På bakgrunnen av oppgavens problemstilling har jeg valgt å skrive en kvalitativ oppgave. Gjennom hele prosessen har jeg benyttet elementer fra analysemetoden ”grounded theory”. Selv om oppgaven i hovedsak er inspirert av ”grounded theory” har den også i noen grad en fenomenologisk og hermeneutisk tilnærming. En av målsettingene ved bruk av kvalitative metoder er å få en forståelse av sosiale fenomener (Thagaard 2011). Mitt ønske med oppgaven er å få frem de ansattes erfaring, tanker og følelser rundt temaet. Jeg ville få fram deres forståelse av traumebevisst omsorg og hva det betyr for dem i deres hverdag som ansatte ved barnevernsinstitusjoner. I følge Thagaard (2011) har kvalitative forskningsmetoder tradisjonelt sett vært forbundet med forskning hvor det er nær kontakt mellom forsker og de som studeres, blant annet ved intervjuer og/eller deltakende observasjon. Datainnsamlingen til oppgaven bygger på på semistrukturerte intervjuer og deltakende observasjoner ved to barneverninstitusjoner. Jeg har ved flere anledninger gjort observasjoner underveis i prosessen, som har påvirket hvilke ulike valg knyttet til oppgaven. Min rolle som ”insider”-forsker i denne prosessen kan ses i lys av den nære kontakten mellom forskeren og de som det forskes på, som Thagaard (2011) beskriver. En slik kontakt mellom forsker og forskningsfelt reiser flere spørsmål knyttet til metodiske og etiske utfordringer. Disse utfordringene vil jeg i denne delen av oppgaven se nærmere på.

Siden oppgaven er en kvalitativ studie, har informantenes tilgjengelighet for meg som forsker vært sentral. I studier hvor det forskes på marginaliserte grupper, vil forskeren ofte måtte bruke lang tid for å komme i kontakt med informantene (Thagaard 2011). I mitt tilfelle hadde jeg god tilgang på informanter gjennom min egen arbeidsplass, og kontakten med flere av informantene var allerede godt etablert. Det kan tenkes at dette gjorde det lettere for informantene å si ja til å være med i studien, men samtidig kan det tenkes at det gjorde det

vanskeligere å si nei, dersom en ikke egentlig ønsket å være informant. Dette er noe jeg som forsker har vært bevisst på gjennom hele prosessen. Det har hele tiden vært viktig å få tydelig fram til informantene at de selv bestemmer om de vil være en del av studien eller ikke. I forbindelse med kontaktetablering har jeg fulgt regler og prosedyrer, gjennom for eksempel å sende ut informasjonsskriv og å anvende skriftlig samtykkeskjema. Likevel kan det ikke utelukkes at det at informantene allerede kjente meg gjennom jobb, påvirket deres avgjørelse om å delta i studien eller ikke. Thagaard (2011) argumenterer for at relasjonen mellom forsker og informant er viktig med tanke på materialet forskeren får. Forskerens nærhet og sensitivitet i forhold til informanten blir dermed viktig (Thagaard 2011). For å oppnå forståelse for informantenes situasjoner og tanker rundt temaet, var det viktig at jeg som forsker hadde en innlevelse i form av engasjement og åpenhet for det som informantene fortalte og det var viktig å være klar over sin egen forforståelse.

Analysemetoden ”grounded theory” har preget hele prosessen med oppgaven. Ved å følge en slik metode må en som forsker reflektere over valg i løpet av prosessen og følge en gitt metodisk tilnærming når en tar disse valgene. Dette vil igjen danne grunnlaget for vurdering av arbeidets kvalitet (Thagaard 2011). Et kjennetegn ved ”grounded theory” er systematisk koding av datamaterialet og å ”rangere” de ulike kodene i nivåer, for så å utvikle en teori (Strauss & Corbin 1990; Corbin & Strauss 2008; Thagaard 2011). Med en ”grounded theory”-tilnærming tar forskeren utgangspunkt i det empiriske datamaterialet, som vil si at informantenes erfaringer, perspektiver og det de deler i intervjuet, i stor grad danner utgangspunkt for analysene (Dalen 2004). Dalen (2004) argumenterer for at systematisk sammenligning i forbindelse med koding av datamaterialet, er sentralt i ”grounded theory”, og at modellen derfor også kalles ”The constant comparative method”. Dette for å finne likheter og forskjeller i datamaterialet. Jeg vil komme tilbake til ”grounded theory” som analysemetode senere i oppgaven.

Fenomenologi søker etter en dypere mening i folks erfaringer. Ved å anvende en fenomenologisk tilnærming i analysen, tar jeg som forsker utgangspunkt i informantenes erfaringer og opplevelser, og forsøker å finne denne ”dypere meningen”. Med denne tilnærmingen er det viktig for forskeren å være åpen for informantenes erfaringer og å sette fokus på det som muligens anses å tas for gitt i en kultur (Thagaard 2011). Dette kan være en utfordring når forskeren selv er en del av denne kulturen, da det kan tenkes at også forskeren overser disse elementene som tas for gitt. Samtidig kan det være en positiv faktor, fordi en

forsker med god kjennskap til kulturen og fenomenet som forskes på, lettere kan sette seg inn i erfaringene og opplevelsene til informantene. I tillegg vil en forsker i denne situasjonen kunne ha god nytte av egne erfaringer. Mange av spørsmålene i intervjuguiden har omhandlet informantenes egne erfaringer, og jeg som forsker har i tillegg vært opptatt av å hele tiden stille spørsmål om vedkommende kan fortelle om en slik erfaring, i tilfeller hvor informanten har fortalt om noe uten å knytte det til egen erfaring. Grunnen til dette er at formålet med prosjektet i stor grad handler om informantenes egne erfaringer.

Hermeneutikk handler i likhet med fenomenologien om å søke etter et dypere meningsinnhold. Et viktig prinsipp i hermeneutikken er tanken om at det ikke finnes en absolutt sannhet, men at det finnes flere nivåer å tolke ulike fenomener på. Hermeneutikken handler opprinnelig om tolkning av teksten, men kan fra et samfunnsvitenskapelig ståsted knyttes til å "lese" en kultur, for eksempel en arbeidskultur. Målet med å tolke teksten blir altså da å oppnå forståelse for meningen med teksten (Thagaard 2011). Gjennom å analysere dialogen mellom meg som forsker og informantene, erfarte jeg at alle de seks informantene brukte ulike begreper, som viser seg å kunne tolkes og bety det samme. Med andre ord hadde informantene mange av de samme erfaringene, selv om de ordla seg på ulike måter.

Thagaard (2011) viser til Geertz (1973) som skiller mellom "tynne" og "tykke" beskrivelser. Han hevder at en tynn beskrivelse kun gjengir det som har blitt sagt eller observert. En tykk beskrivelse innebærer derimot også er fortolkning om hva informanten kan ha ment med det som ble sagt eller gjort, informantens og forskerens fortolkninger. Malterud (2011) argumenterer for at hermeneutikk handler om tolkning av meningene i menneskers uttrykk. Videre viser Malterud (2011) til at forskeren vil kunne møte på utfordringer ved en beskrivende analysestrategi som i hovedsak er teoriforankret, da dette vil kunne føre til en rekke etiske problemstillinger som eksempelvis "har vi rett til å hevde at en annen persons uttrykk betyr noe annet enn det som ble sagt, basert på teori?". Ved å velge å innta en beskrivende posisjon i analysen og presentasjonen av datamaterialet, vil intensjonen være å presentere informantens egne beskrivelser i stor grad, med minst mulig forstyrrelse av forskerens teoretiske ramme og forforståelse (Malterud 2011). Dette vil kunne skape andre utfordringer for forskeren, for eksempel sammenfatning av datamateriale og teori. Et fenomenologisk perspektiv betyr som tidligere nevnt å finne en dypere mening i informantenes erfaringer (Thagaard 2011).

I dette prosjektet har jeg valgt å legge vekt på informantenes egne beskrivelser, men også på tolkningen av disse beskrivelsene. Hvordan jeg som forsker tolker informantenes beskrivelser avhenger av egen kunnskap og oppgavens teoretiske ramme, samt forforståelse. Jeg har valgt å presentere datamaterialet i form av direkte utsagn fra informantene. På denne måten får leseren også mulighet til å komme tettere på empirien, som er bakgrunnen for min tolkning, og ikke bare selve tolkningen.

Forforståelsen til forskeren avhenger av erfaringer, faglig perspektiv og teoretisk ramme for prosjektet (Malterud 2011). Malterud (2011) argumenterer for at forskerens forforståelse er en viktig del av motivasjonen for sitt prosjekt. Altså har jeg som miljøterapeut i barnevernet en forforståelse som motiverer meg som forsker til å forske på et bestemt tema. Min sosial faglige bakgrunn kan være årsak til at jeg ønsker å utforske sider ved hjelperollen i møte med utsatte grupper, da dette er et viktig formål i sosialt arbeid. Forforståelse er med gjennom hele forskningsprosessen og kan styrke prosjektet, men også være negativt fordi det kan hindre forskeren i å se nye ting i det empiriske materialet (Malterud 2011). Som forsker i denne studien har jeg hele tiden fokusert på å være bevisst min forforståelse, og anser dette som veldig viktig på bakgrunn av at jeg som forsker har en insider-rolle. Jeg har på bakgrunn av yrke og arbeidsplass allerede en del kunnskap om problemstillingen, og grunnen til at jeg ønsket å forske på dette temaet var at det interesserer meg i stor grad, noe som innebærer at jeg på forhånd har gjort meg opp en mening.

I følge Malterud (2011) kan forforståelsen begrense prosjektet og føre til at forskeren får en manglende evne til å lære av sitt materiale. For å unngå dette har jeg valgt å følge Malterud (2011) sine råd for å forebygge at dette skal skje i mitt forskningsprosjekt; identifisere min utgangsposisjon som forsker; i forkant av innsamling av data og utarbeidelse av intervjuguide, har jeg skrevet ned det jeg vet om temaet traumebevisst omsorg, og laget et tankekart om miljøterapi. Videre leste jeg tidlig i prosessen om styrker og utfordringer ved rollen som insider i eget forskningsprosjekt. Et av Malterud (2011) sine råd er å utarbeide en ”selvangivelse” der forskeren skriver ned hva hun vet på forhånd. Jeg skrev ned dette både i stikkordsform og som en lengre tekst for å ha et bakgrunnstykke og for å hele tiden være bevisst på at jeg som forsker også skal lete etter noe nytt i det empiriske materialet.

4.2. Semistrukturerte intervjuer som metode

Formålet med det kvalitative forskningsintervjuet er å forstå verden fra intervjuobjektens side (Kvale & Brinkmann 2015). Målet med et forskningsintervju er å produsere kunnskap (Kvale & Brinkmann 2015). Dette innebærer at intervjuet har et mål og en mening, og det betegnes dermed ofte som semistrukturerte intervjuer (Malterud 2011). Jeg valgte å bruke semistrukturerte intervjuer framfor for eksempel fokusgruppe, fordi jeg ikke ønsket å legge føringer for hva som skal være informantens fokus. Typisk for en fokusgruppe er at alle deltakerne har noe til felles og at de samles for å diskutere og drøfte dette, vel vitende om hva som gjør at det er akkurat de som deltar og hva som skal være på agendaen (Krueger & Casey 2000). I et fokusgruppeintervju er de første spørsmålene generelle, men etter hvert i intervjuet vil hensikten være å fokusere mer på det spesifikke temaet (Krueger & Casey 2000). Med ”grounded theory” som tilnærming var det viktig for meg som forsker at informantene fikk åpne spørsmål og at de ”bestemte fokus”, som senere fikk betydning for neste intervju. I følge Krueger og Casey (2000) er det ofte informasjonen på slutten av et fokusintervju som er viktigst. I mine intervjuer har dette vært irrelevant da intervjuet i stor grad lot seg lede av oppfølgingsspørsmål til informantene.

4.3 Deltakende observasjon

Tidligere i oppgaven har jeg nevnt at min rolle som miljøterapeut og at jeg selv arbeider ved en barnevernsinstitusjon, preget min forforståelse i prosjektet. Kollegaer har vært gode samtalepartnere i forbindelse med oppgaven og gjennom prosessen har jeg hatt flere diskusjoner med kollegaer som har vært nyttige i forbindelse med oppgaven. Dette har både inspirert meg i forkant av og i løpet av arbeidet med prosjektet.

Tredje året på bachelorutdanningen i sosialt arbeid hadde vi et samarbeidsprosjekt med barnevernspedagogstudentene med barn og unge i fokus. Temaet til gruppen jeg havnet på var ”HandleKraft”, og det var slik jeg først ble introdusert for begrepet ”traumebevisst omsorg”. Jeg skrev bacheloroppgave om traumebevisst omsorg i møte med enslige mindreårige flyktninger, og da jeg startet på masterstudiet hadde jeg en tanke om at jeg ville skrive om noe innenfor dette temaet. I begynnelsen av masterutdanningen fikk jeg jobb som miljøterapeut i en barnevernsinstitusjon, noe som også var med å avgjøre temaet for oppgaven.

I løpet av prosessen har jeg i tillegg til informantene snakket med kollegaer, medstudenter og fosterforeldre, alle med relevant erfaring og kunnskap om temaet til oppgaven min. Dette har vært til stor hjelp og det har bidratt til prosjektet både med erfaringer og tips til hva som burde være med i oppgaven. Temaer relevante for oppgaven har dukket opp både på teammøter og overlappingsmøter, i tillegg til kurs og i andre samtaler for eksempel med kollegaer på arbeidsplassen.

Deltakende observasjon var altså en stor del av prosessen i dette prosjektet, fordi jeg hele tiden har arbeidet tett på den samme gruppen mennesker som er informanter i studien. Å anvende deltakende observasjon som forskningsmetode kan være en god måte å bli kjent med den kulturelle konteksten til det som forskes på (Malterud 2011). Denne muligheten har gitt meg som forsker direkte tilgang på det som skjer i feltet. I følge Malterud (2011) er dette positivt så fremt det ikke fører til forstyrrelser som påvirker de faktiske og reelle situasjonene som pågår. I og med at dette skjer på min arbeidsplass som jeg er en naturlig del av på lik linje med de andre miljøterapeutene, kan det tenkes at dette ikke forstyrrer på samme måte som det kunne gjort dersom en forsker utenfra som skulle forske med deltakende observasjon som metode.

Min tilnærming til deltakende observasjon som metode kan deles i tenkes å kunne deles i to ulike tilnærminger; (1) de retrospektive refleksjoner på relevante forhold på feltet og (2) deltakende observasjon som jeg deltok i mens jeg arbeidet med oppgaven. Den første tilnærmingen inkluderer erfaringer og inntrykk jeg har fått ved å arbeide ved institusjon før jeg startet med oppgaven. Disse erfaringene har i stor grad påvirket oppgavens problemstilling og innhold, og er derfor viktig å belyse. Den andre tilnærmingen har pågått i omtrent ett og et halvt år; gjennom hele arbeidsprosessen. For å systematisere observasjonene har jeg skrevet memoer på post-it-lapper og anonymiserte notater på mobilen.

Refleksivitet handler om forskerens forutsetninger og tolkningsramme; viktigheten av at forskeren klarer å ha et kritisk blikk på framgangsmåter og konklusjoner i forskningsprosessen (Malterud 2011). Forskerens rolle er sentral og det er viktig å ha et åpent sinn. Dette kan tenkes å være ekstra viktig i deltakende observasjon og insider-rolle; jeg som forsker må lete etter svar på egne hypoteser og holdninger, samtidig som jeg er åpen for ny og uventet informasjon. I praksis har dette kommet tydelig fram ved at jeg ved flere anledninger i arbeidssammenheng har stilt spørsmål ved ”rutiner” eller ”holdninger” hvor svaret i mange

tilfeller anses å være en selvfølge. På denne måten har det blitt skapt debatt mellom kollegaer om hva som *egentlig* menes og hvorfor. Hva som er rett og hva som bør endres er blitt diskutert. Jeg kan ikke utelukke at disse faglige diskusjonene, samtalene og observasjonene fra feltet gjennom prosessen har påvirket valg jeg har tatt underveis.

Fangen (2005) argumenterer for at deltakende observasjon som forskningsmetode kan sees fra en skala som går fra ”kun observerende” til ”kun deltakende”. I løpet av forskningsprosessen har jeg nok beveget meg mye fram og tilbake på denne skalaen fordi jeg har hatt masteroppgaven i bakhodet, enten i forkant, etterkant eller midt i ulike situasjoner. I flere av situasjonene har jeg i etterkant følt at jeg har vært ”for deltakende” til å skulle analysere situasjonen ut ifra eget forskerperspektiv. I andre situasjoner har jeg kunne gjort nettopp dette; sett tilbake på og drøftet problemstillinger og tanker sammen med kollegaer i ettertid av situasjoner som forekommer på arbeidsplassen. Jeg informerte kollegaene mine om tema og metode i prosjektet ved oppstart av arbeidsprosessen. I senere tid har jeg ved flere anledninger snakket med kollegaer om oppgaven og oppgavens tema, men ikke direkte nevnt deltakende observasjon som metode. Både fordi dette i mange settinger vil være unaturlig og fordi at mange mye av datamaterialet er retrospektive observasjoner, der jeg ikke har vært klar over før i ettertid at det vil være relevant for min oppgave.

4.4. Intervjuguide

Siden ”grounded theory” sine prinsipper i stor grad har blitt fulgt gjennom hele forskningsprosessen, har datainnsamling- og analyseprosessen skjedd parallelt i noen grad. Dette har også gitt mulighet til å endre intervjuguiden litt etter hvert intervju. Som nevnt er et av prinsippene ved denne analysemetoden at intervjuguiden til det første intervjuet var mer strukturert enn de neste, da jeg etter hvert erfarte at for å få tak i informantens erfaringer og beskrivelser, måtte jeg spørre om nettopp dette, og ikke om faglige begreper.

I alle prosjekter der intervju anvendes som metode må det utarbeides en intervjuguide (Dalen 2004). Intervjuguiden er sentral i semistrukturerte intervjuer, og prosessen for å utarbeide en god intervjuguide krever mye arbeid. Jeg har anvendt ”traktprinsippet” i intervjuguiden. Dette betyr at intervjuet starter med enkle spørsmål som får informanten til å slappe av og føle seg vel. Et eksempel er at jeg har startet med å spørre informantene hvor lenge de har arbeidet på feltet og hva slags annen relevant arbeidserfaring de har. Videre går intervjuet over til de mest

sentrale spørsmålene, som i stor grad er knyttet til problemstillingen. Til slutt går intervjuguiden ”tilbake” igjen til å handle om mer generelle forhold (Dalen 2004). Jeg har valgt å avslutte intervjuene med å spørre om det er noe informanten vil tilføye eller snakke mer om.

Det finnes flere måter å stille spørsmål på i et intervju. Dalen (2004) beskriver noen punkter det kan tenkes å være viktig å ta stilling til i forbindelse med å utarbeide spørsmål til et intervju. Disse punktene handler om hvorvidt spørsmålet er ledende eller tvetydig, om det gir rom for at informanten kan ha egne og/eller utradisjonelle oppfatninger eller om spørsmålet kan tenkes å omhandle et for sensitivt område (Dalen 2004).

4.5. Rekruttering av informanter

Teoretisk utvelging er et sentralt begrep i ”grounded theory”. Dette er en prosess for å sette sammen et egnet utvalg for å gjenspeile maksimal variasjon innenfor det fenomenet som skal forskes på (Dalen 2004). I denne studien betydde dette å rekruttere et heterogent utvalg av informanter, som likevel hadde til felles at de arbeidet i barnevernsinstitusjon. Dalen (2011) hevder at dette krever at forskeren har god kjennskap til feltet som forskes på, for å kunne sette sammen et slikt utvalg som kan vise ulike dimensjoner innenfor det aktuelle temaet. Et slikt utvalg vil deretter danne et godt grunnlag for utvikling av kategorier og underkategorier, forskjeller og likheter (Dalen 2004).

Rekruttering av informanter kan i mange prosjekter være en tidkrevende prosess. For meg var informantene tilgjengelige gjennom arbeidsplassen, noe som gjorde at rekruttering av informanter gikk raskt. Flere viste interesse for å delta i studien allerede før jeg hadde sendt ut forespørsel og samtykkeskjema. Siden alle informantene arbeidet i medlevertturnus, gjorde jeg avtale med de om å gjennomføre intervjuet på arbeidsplassen deres. Informantene i denne studien er ansatte i to ulike barnevernsinstitusjoner. Majoriteten av informantene er miljøterapeuter med treårig høyere utdanning som sosionomer, barnevernspedagoger eller vernepleiere. I tillegg er noen av informantene ufaglærte, hvor den egentlige yrkestittelen er miljøarbeider. Jeg har også intervjuet en avdelingsleder, som har erfaring både som miljøterapeut og avdelingsleder ved flere barnevernsinstitusjoner.

For å få en bedre forståelse og oversikt når jeg senere skal presentere resultatene i form av utsagn fra informantene, har jeg valgt å skrive en kort presentasjon av hver av de seks informantene. Alle navn er oppdiktet, og jeg har selvsagt fokusert på å unngå informasjon som kan føre til gjenkjenning. Informantene i studien er:

Ole, i slutten av 20 årene. Han er utdannet sosionom og har jobbet ved ulike barnevernsinstitusjoner de siste tre årene.

Kine, i begynnelsen av 30 årene. Hun er en relativt nyutdannet sosionom. Hun har jobbet ved den samme barnevernsinstitusjonen i 8-9 måneder.

Per, omtrent 50 år. Har jobbet i omlag 20 år i institusjoner i barnevernet. Han har erfaring både som miljøterapeut og leder. Jobber for tiden som leder i institusjon. Er utdannet barnevernspedagog.

Hilde, i 40 årene. Hun er utdannet vernepleier og har jobbet i barneverninstitusjon siden 2015. Har erfaring med å jobbe i kommunale institusjoner siden 2001.

Peter, i begynnelsen av 20 årene. Han har jobbet som miljøarbeider ved ulike barneverninstitusjoner i til sammen tre år.

Silje, i midten av 20 årene. Hun har jobbet ved ulike barneverninstitusjoner i snart tre år. Hun har også erfaring med å arbeide ved andre typer institusjoner og er utdannet barnevernspedagog.

4.6. Intervjuet

Selve gjennomføringen av intervjuet foregikk som nevnt på arbeidsplassen til de ulike informantene. På bakgrunn av arbeidets omfang var jeg klar over at det kunne være vanskelig å planlegge langt fram i tid, og det var derfor viktig å være tilgjengelig de dagene de hadde mulighet til å bli intervjuet. De fleste intervjuene ble gjennomført når barna eller ungdommene var på skolen, og noen ble gjennomført på ettermiddagen.

I begynnelsen av intervjuet gikk jeg gjennom samtykkeskjemaet, regler for anonymitet og

personvern. Flere av informantene hadde sagt ja til å være med i studien lenge før jeg ga ut samtykkeskjema, og det var derfor viktig å sikre at de hadde fått med seg alle regler og rettigheter knyttet til deltakelse i studien. Deretter spurte jeg om det var greit at jeg tok lydopptak av intervjuet, noe alle samtykket til. Det første intervjuet ble gjennomført på 28 minutter, og jeg merket selv at jeg fulgte intervjuguiden svært nøye og i stor grad holdt meg til den. Etter intervjuet hørte jeg gjennom lydopptaket og fant fort ut at flere av spørsmålene hadde vært vanskelige for informanten å svare på, og at det kunne tenkes at jeg brukte faglige begreper i for stor grad. Spørsmålene var rett og slett for ”smale” og ga ikke et fyldig svar på det jeg ønsket å finne ut av; erfaringene og opplevelsene. Likevel var ikke intervjuet bortkastet; jeg lærte mye av å reflektere rundt hvordan intervjuguiden var bygget opp, og jeg fikk en rekke nye tanker og ideer fra informanten om andre interessante temaer som jeg ville ha med i oppgaven. I det neste intervjuet forandret jeg noen av spørsmålene og i tillegg la jeg til flere spørsmål, basert på det den første informanten hadde snakket om i sitt intervju. Jeg erfarte raskt at det lønner seg å stille åpne spørsmål. Etter hvert endret jeg intervjuguiden fra å skrive kun hele setninger med spørsmål, til å skrive spørsmål etterfulgt av eventuelle oppfølgingsspørsmål i stikkordsform.

Alle intervjuene varte mellom 30 minutter og i overkant av 1 time. Jeg brukte mobiltelefonen min til å ta lydopptak, etter avtale med informantene. Lydopptakene ble slettet samme dag som intervjuene ble gjennomført etter å ha lastet de over på PC-en. I løpet av få dager fikk jeg transkribert samtlige av intervjuene og deretter ble lydopptakene slettet. Jeg har passord både på mobiltelefonen og PC-en. Dette ble informantene også informert om.

4.7. Analyse

I analyseprosessen har jeg anvendt metoder fra ”grounded theory”. I ”grounded theory ” er analysen dynamisk (Langdridge 2006). Hensikten med analysen er å systematisk og strukturert komme fram til empiriske funn og resultater (Malterud 2011). I følge Malterud (2011) er det en godt gjennomført analyse som skiller den vitenskapelige tilnærmingen i kvalitativ forskning fra å bare være ”synsing”. Det er også et mål med analysen av den skal være veldokumentert, slik at andre i ettertid kan følge den samme ”oppskriften” for slik å forstå systematikk og konklusjoner gjennom prosessen (Malterud 2011).

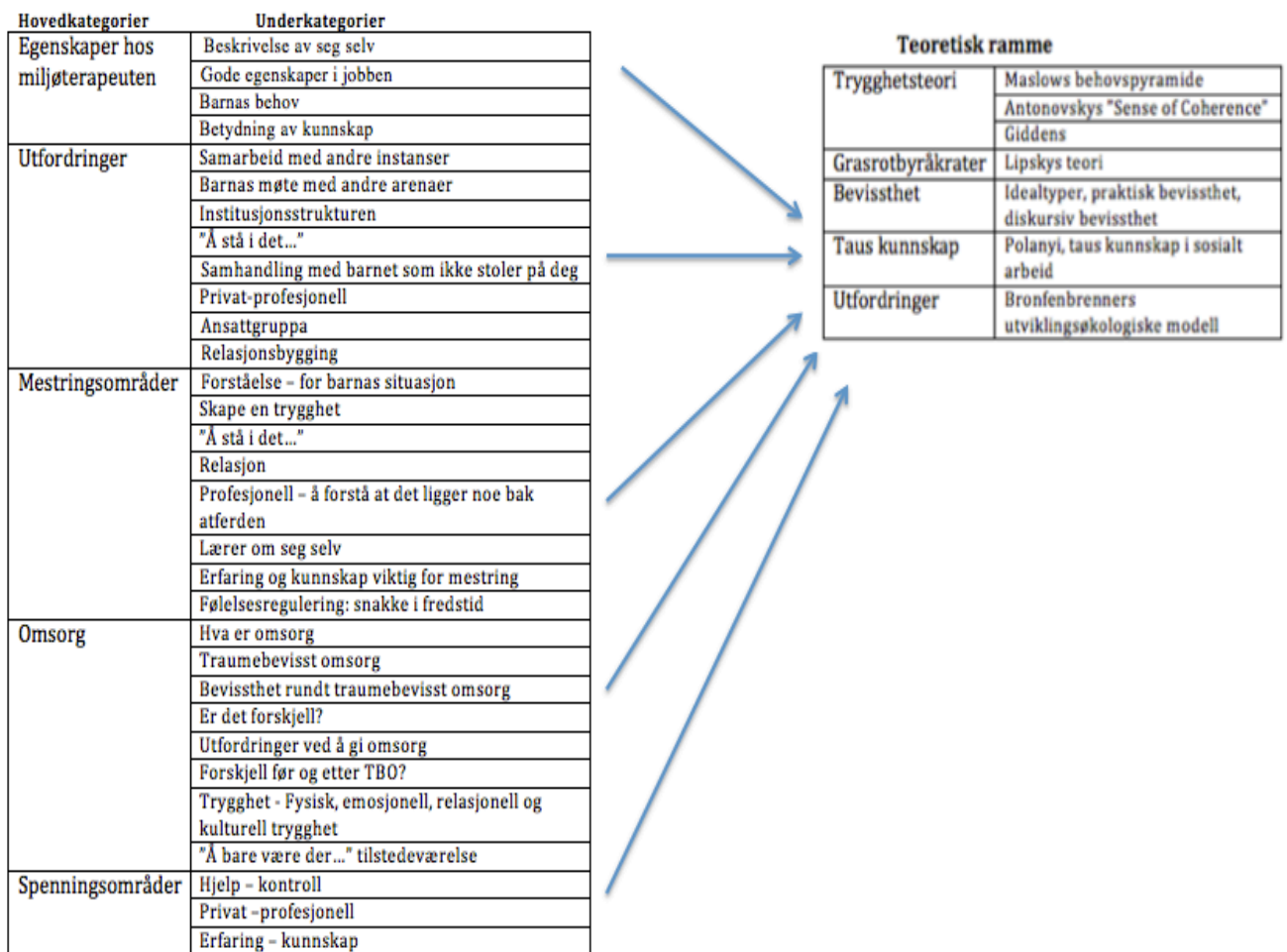
Jeg har gjennom hele prosessen skrevet memoer i form av post it-lapper. Memo-skriving er i følge Langdridge (2006) en viktig del av analysen for å gå fra koding til utvikling av teori. Jeg har skrevet ned alt jeg har kommet på som kunne være relevant for oppgaven på post it-lapper og laget et systematisk opplegg med ulike farger for ulike temaer. Etter transkriberingen av datamaterialet, startet kodingen. Jeg har anvendt koding linje for linje. Hensikten med denne typen koding er at forskeren må holde seg tett opp mot teksten, noe som hindrer at kun eventuelle forutinntatte meninger og interesseområder skaper den eventuelle teorien som forskeren forsøker å komme fram til (Langdridge 2006). I begynnelsen av prosessen satt jeg igjen med nye spørsmål og tanker som gjorde at jeg flere ganger endret på intervjuguiden. Etter fire gjennomførte intervjuer og analyser av alt datamaterialet, fikk jeg nye spørsmål som utviklet seg til en slags ”hypotese”. Dette gjorde at jeg valgte å gjennomføre flere intervjuer enn først planlagt, fordi jeg ønsket å ”teste ut” det jeg allerede hadde oppdaget i datamaterialet.

Gjennom forskningsprosessen har jeg tenkt på teoretisk utvalg. Teoretisk utvalg er enda et prinsipp i ”grounded theory” og det betyr at analysen styrer utvalget av informanter (Langdridge 2006). Til å begynne med i forskningsprosessen var fokuset på å få et så heterogent utvalg som mulig, med tanke på alder, kjønn, yrkesbakgrunn og arbeidserfaring. Etter hvert som analysen og teori utviklet seg ble det behov for flere intervjuer for å kunne anvende komparativ metode og fokusere på mer spesifikke informanter i datainnsamlingen.

Konstant komparativ metode er en annen viktig del av prosessen for utviklingen av koder og kategorier (Langdridge 2006). Denne metoden har vært sentral i min forskning da jeg i stor grad har måttet fokusere på likheter og forskjeller mellom informantene for å utvikle teori fra empiriske funn, som presenteres i empiridelen senere i oppgaven. Da jeg skulle sette kodene inn i kategorier, brukte jeg ulike farger på hver informant, og lagde underkategorier der jeg plasserte de ulike kodene. Et eksempel på denne prosessen er: ”kode: engasjert og tålmodig” som ble plassert i ”underkategori: beskrivelser av seg selv”. Som til slutt ble plassert i ”hovedkategori: egenskaper hos miljøterapeuten”. Jeg nummererte også hver kode, slik at jeg kunne gå tilbake i teksten å se hele utsagnet fra informanten. Dette ga god mulighet til å finne eventuelle personer blant informantene, som ikke var ”representert” innen den kategorien. Spesielt interessant var dette i tilfeller hvor majoriteten var ”representert”. Denne arbeidsmetoden innen koding og konstant komparativ metode kalles negativ kausanalyse (Langdridge 2006).

Til slutt endte jeg opp med fem hovedkategorier som for eksempel egenskaper hos miljøterapeuter, utfordringer og spenningsfelt, hvor jeg har samlet alle underkategoriene. Disse hovedkategoriene og underkategoriene ble utgangspunktet for oppgavens teoretiske ramme. Disse funnene vil jeg presentere og drøfte i empiridelen i oppgaven. Prosessen fra underkategorier til hovedkategorier, og deretter utviklingen av oppgavens teoretiske ramme er presentert i Figur 1.

Figur 1. Koding og kategorier

4.8. Min rolle som insider og hvordan jeg har håndtert dette

En skiller mellom insider-rolle og outsider-rolle som forsker i et forskningsprosjekt. Siden jeg selv jobber som miljøterapeut og kjente til informantene i studien gjennom min egen arbeidsplass, har jeg som forsker inntatt en insider-rolle. Outsider-perspektivet stammer

opprinnelig fra positivistiske vitenskapsidealer og vektlegger forskerens distanse fra feltet og objektivitet (Lundberg & Sataøen 2016). Insideridealet vokste fram på 1960-tallet fra de sosiale bevegelsene som førte til nye måter å forstå virkeligheten på (Lundberg & Sataøen 2016). Lundberg og Sataøen (2016) hevder at krav til insider-rollen kunne tas vel langt, og viser til Merton (1972) sitt eksempel der afroamerikanske historikere hevdet at kun afroamerikanere kunne forstå den afroamerikanske historien. Det ble også hevdet av feministiske sosiologer at kun kvinner forstår kvinner (Lundberg & Sataøen 2016). Merton (1972) argumenterer for at en gjennom insider-rollen får et unik og privilegert innblikk og tilgang til informasjon og kunnskap. Samtidig er det viktig å være klar over at en slik rolle også kan være en hindring i å få et korrekt bilde av det som forskes på (Merton 1972). Merton (1972) beskriver insiderne som medlem i den spesifikke gruppen som forskes på eller at en innehar samme sosiale status, for eksempel samme yrke. Videre beskrives outsiderne som ikke-medlemmer av gruppen det forskes på.

Likevel finnes det ulike grader av både insider- og outsider-rollen. Det vil i mange tilfeller være uheldig å bruke begrepet total insider eller total outsider (Merton 1972). I følge Merton (1972) er det vanskelig å bruke disse begrepene fordi det finnes så mange roller og kategorier i samfunnet, der den ene kategorien ikke utelukker andre kategorier. Eksempler på dette er mann/kvinne, under eller over 30 år, funksjonsfrisk/funksjonshemmet eller i arbeid/ikke i arbeid. Med en slik tilnærming til forskerrollen, vil det være vanskelig å si at en forsker er total insider eller total outsider.

Gjennom insider-rollen har jeg benyttet deltakende observasjon, da jeg selv arbeider som miljøterapeut. Noen av informantene har jeg arbeidet med tidligere, andre arbeider ved andre institusjoner. Likevel er det slik at alle informantene i denne studien arbeider på institusjoner som ligger under samme ledelse og administrasjon. Jeg arbeidet ikke direkte med noen av informantene på tidspunktet de ble intervjuet, med unntak av en informant. Samtidig er vi kollegaer da vi alle tilhører gruppen ”miljøterapeut” i barnevernet. På bakgrunn av dette vil det være nærliggende å kalle meg en insider i stor grad, men samtidig ikke en total insider.

En av utfordringene ved insider-rollen kan være forforståelsen til forskeren. Dette kan føre til at det som forskes på ”glorifiseres”, og at viktige elementer som kulturelle særtrekk og strukturer overses (Lundberg & Sataøen 2016). Min opplevelse er at dette stiller høye krav til meg som forsker; med tanke på at jeg hele tiden må ha min forståelse av fenomener i

bakhodet, og at jeg ikke skal stille ledende spørsmål, for å holde det så åpent som mulig for informantene. Som nevnt skrev jeg ned alle tankene mine rundt temaet i begynnelsen av prosessen, noe som har vært til hjelp. Dette ble gjort for å få en skriftlig oversikt over min egen forståelse og hva jeg var opptatt av rundt oppgavens tema. Det har vært nødvendig for meg som forsker å stille meg kritiske til flere av ”selvfølgelighetene” på feltet det forskes på. Dette har vært tidkrevende, spesielt i analysefasen og under utarbeidelse av intervjuguide.

Nielsen og Repstad (2004) identifiserer mulige fordeler og begrensninger ved å forske på egen organisasjon. Engasjement og endringslyst er en av fordelene som nevnes (Nielsen & Repstad 2004). Videre argumenterer Nielsen og Repstad (2004) for at det er en fordel å allerede ha kjennskap til organisasjonen en skal forske på. En som forsker på egen organisasjon vil kunne hverdagspråket i organisasjonen, og slipper dermed å skulle bruke tid på dette. I tillegg kjenner man til eventuelle ”fy-fenomener”, som det ikke snakkes høyt om og organisasjonens ”hurrafenomener” som ofte trekkes fram (Nielsen & Repstad 2004). Dette kan relateres til min opplevelse av å forske på egen arbeidsplass. Jeg er en del av arbeidskulturen, og dette meg muligheten til å utforske fenomener som det kan tenkes at en forsker fra utsiden ikke hadde oppdaget fordi det ”ikke snakkes høyt om”. Samtidig argumenterer Nielsen og Repstad (2004) for at insiderrollen kan føre til at det er vanskelig å skrive ”sannheten”, fordi dette kan være ubehagelig å ta opp og presentere. Dette var noe jeg tenkte over før jeg bestemte meg for å forske på egen organisasjon. Jeg anså dette som en utfordring og var derfor ekstra oppmerksom på viktigheten av å ikke bare generere data som passet til mine hypoteser og teorier. Nielsen og Repstad (2004) kaller dette å innta rollen som ”djevelens advokat”. Dette innebærer å systematisk lete etter data som strider imot mine hypoteser eller å lete etter alternative forklaringer på funn (Nielsen & Repstad 2004). Ved å anvende ”grounded theory” og derfor ha muligheten til å endre intervjuguide flere ganger, kunne jeg være oppmerksom på og aktivt lete etter slike funn.

Under transkribering av de første intervjuene merket jeg raskt at jeg brukte en del faglige begreper som kunne tenkes å legge føringer for mange av svarene jeg fikk. Det er en mulighet for at informantene la vekt på å svare ”riktig” og å bruke et fagspråk fordi de var klar over min rolle som miljøterapeut og at jeg også har kunnskap om begrepene. Dette var nok noe av grunnen til at de tre første intervjuene ble kortere enn de neste, fordi jeg da fokuserte på å spørre flere spørsmål som ”hva tenker du om det?”, ”har du erfaringer med dette?” framfor spørsmål som ”hva er legger du i begrepet traumebevisst omsorg?”.

I noen intervjusituasjoner opplevde jeg at flere av informantene henvendte seg til meg når de skulle fortelle om noe, for eksempel ”ja, du vet jo den gangen...”. Noen av informantene snakket også i ”vi”-form i enkelte sammenhenger. Dette illustrerer min insider-rolle og at informantene anser meg som en insider. Cui (2015) opplevde det samme under sin feltstudie i Kina der flere av informantene var venner eller bekjente. Det vil være problematisk å hevde at insider- eller outsider-rollen avgjør om et forskningsprosjekt er bra eller dårlig (Cui 2015). Det viktigste er å være klar over egen rolle gjennom hele prosessen, og å se hvordan forskerrollen påvirker eller kan påvirke prosjektet.

Likevel er det interessant at det i dagens samfunnsforskning til tider fokuseres på utfordringene ved insider-rollen, i større grad enn utfordringer ved outsider-rollen. En forsker som innehar en insider-rolle til sitt forskningsprosjekt, forventes i større grad å drøfte dette og å forsvare valget sitt, enn en forsker som innehar en såkalt outsider-rolle. Merton (1972) forklarte insideridealene slik; ”du må være en for å kunne forstå en”. Min mening er at det ikke er nødvendig å ”være en” av de man forsker på. Likevel gir insider-rollen er unik mulighet til å forske på spenningsfelt, strukturer og arbeidskulturer, som en kanskje ikke ville være klar over fantes om en ikke var en del av feltet selv.

Fangen (2005) viser til Whyte (1984, s. 28-29, sitert i Whyte 1981, s. 321) som i løpet av sin forskningsprosess med deltakende observasjon som metode, hevdet at han hadde gått fra å være en ikke-deltakende observator til en ikke-observerende deltaker. Med dette mente han at han hadde blitt så involvert i livene til de han studerte, at det ble vanskelig å få til en analytisk forståelse (Fangen 2005). Siden jeg arbeider 100% på feltet, er dette noe jeg har måttet være oppmerksom på gjennom hele prosessen, og det var også noe jeg vegret meg for fordi det er vanskelig å skulle legge fra seg forforståelse og å veksle mellom ulike perspektiv. Likevel er dette viktig, da muligheten til å veksle mellom informantenes og forskerens perspektiv er unikt og gir gode muligheter for tolkninger.

4.9. Etikk

All forskning innebærer en rekke forskningsetiske dilemmaer og fenomener som forskeren må tenke nøye gjennom og ta stilling til. Dette var jeg klar over da jeg planla prosjektet, og

som jeg i løpet av prosessen har måttet ta hensyn til i flere situasjoner. Selv om informantene i seg selv ikke regnes som sårbare i forbindelse med forskning, er det slik at alle informantene i denne studien fungerer i stor grad som omsorgspersoner for en svært sårbar gruppe i samfunnet vårt gjennom sitt arbeid.

I begynnelsen av prosessen måtte jeg i samarbeid med veilederen min søke til Norsk Senter for Forskningsdata (NSD) for å få godkjenning til å gjennomføre prosjektet. Dette innebar å sende inn en prosjektbeskrivelse og en beskrivelse av hvordan jeg som forsker skulle ivareta informantene og eventuelle personer som ble indirekte nevnt i intervju, sin anonymitet og personvern. Jeg fikk godkjent prosjektet i september 2016 og startet deretter å sende ut informasjonsskriv og samtykkeskjema til aktuelle informanter.

Gjennom historien har det skjedd endringer angående hvem som passer å være informanter eller ”forsøkspersoner” i forskning. Før i tiden anså en sårbare mennesker i samfunnet som egnede forsøkspersoner (Ruyter 2003). Dette kunne være mennesker i fangenskap, fattige pasienter, institusjonaliserte mennesker, såkalte barnehjemsbarn eller utviklingshemmede, fordi disse var lett å kontrollere og de var tilgjengelige for forskerne. Etter andre verdenskrig og Nürnbergkodeksen, endret dette synet seg og i dag anses frivillige, voksne og friske mennesker å være de best egnede til å delta i forskning. Som følge av Nürnbergkodeksen skal deltakere i forskning som hovedregel være i stand til selv å gi juridisk samtykke (Ruyter 2003). Ruyter (2003) argumenterer for at dagens regler for informert samtykke og deltakelse i forskning kan føre til at forskning på svake grupper i samfunnet reduseres. Informantene i denne studien er voksne mennesker med evne til å gi juridisk samtykke til deltakelse i studien. Brooks (2013) hevder at de tre områdene makt og kontroll, nytte og skade, tillit og respekt er utfordringer enhver forsker møter på dersom forskningen involverer mennesker. Likevel finnes det særskilte utfordringer med forskning som involverer barn og unge, på bakgrunn av deres posisjon i samfunnet (Brooks 2013).

I intervjuene i denne studien blir det gitt eksempler fra praksis som omhandler barn som bor eller har bodd i institusjonene informantene arbeider i. Dette er en av grunnene til at det er viktig å behandle informasjonen med respekt, både i intervjusituasjon og når datamaterialet senere anvendes i oppgaven. Informantene må kunne ha tillit til meg som forsker med tanke på behandling av informasjonen de kommer med. Jeg spurte flere ganger under intervjuet om informantene kunne komme med konkrete eksempler. Under transkribering og analysen av

datamaterialet har jeg veid nytteverdi og eventuell skadeverdi opp mot hverandre på noen av eksemplene informantene har kommet med, fordi det er såpass sensitive og konkrete opplysninger som har blitt gitt, som omhandler sårbare barn og unge. Disse opplysningene har selvfølgelig hele veien vært anonymisert, men det kan uansett tenkes at det vil være nyttig å vurdere hvorvidt det er etisk riktig å ta med i studien. Barna og ungdommene har tross alt ikke gitt samtykke selv til at det blir fortalt erfaringer som omhandler dem.

Likevel må det presiseres at det er miljøterapeutenes erfaringer og opplevelser som er hensikten med oppgaven, og dermed dette som står i fokus under intervjuet. Jeg har valgt å presentere informantenes sitater direkte fra transkribering, uten å fjerne ord som ”eh..” og ”ja.. skal vi se...”. Årsaken til dette er at jeg anser måten personen ordlegger seg å være relevant for oppgavens tema og at det illustrerer forholdet mellom praktisk bevissthet og diskursiv bevissthet, som blir belyst i oppgaven. Alle eventuelle opplysninger om barna og ungdommene som anses å kunne føre til gjenkjenning, er fjernet. Det blir ikke opplyst i oppgaven hvor i Norge informantene arbeider eller hvem som eventuelt arbeider ved samme institusjon. Dette er gjort for å bevare anonymiteten til informantene og barna og ungdommene de arbeider med.

EMPIRI

Kapittel 5 Egenskaper hos miljøterapeuten

I dette kapittelet skal jeg diskutere hva informantene selv mener er gode egenskaper hos en miljøterapeut. Først vil jeg se på generelle egenskaper og hvordan de beskriver seg selv som miljøterapeut. Deretter fokuserer jeg på ”å skape trygghet”, da dette er noe informantene uttrykker avhenger av flere bestemte personlige egenskaper. Med utgangspunkt i Maslow sin teori vil jeg drøfte hvordan det arbeides med trygghet og eventuelle utfordringer miljøterapeutene står ovenfor for å skape trygghet for barna på institusjonen. Omsorg er sentralt både i traumebevisst omsorg og i det generelle arbeidet som miljøterapeut. På bakgrunn av dette har jeg også undersøkt hva informantene legger i omsorgsbegrepet. Avslutningsvis vil jeg oppsummere hovedfunn ut ifra drøfting i kapittelet.

5.1. Miljøterapeutenes beskrivelser av seg selv

Flere av informantene nevner praktiske egenskaper som viktige i deres rolle som miljøterapeut. Funnene underbygger at vi kan skille mellom tre egenskaper som informantene anser som viktige: utholdenhet, forståelse og å være trygg på seg selv. På spørsmål om hva som er gode egenskaper hos en miljøterapeut, svarte Ole dette:

”Nei, i hovedsak at han er trygg på seg selv. Vet hvor han selv, hva han selv føler om enkelte ting. Ungene her kan være utsatt for mye mer enn hva vi er klar over, selv om vi har en god del bakgrunn på de også. Eh.. Vi må tørre å møte de der de er. Ja der også. Det handler om trygghet, at du skal være trygg på deg selv som voksen. Du skal være trygg på at du tåler det. Og det er det ikke alle som gjør. Like godt.” (Ole)

Også Kine trakk frem det å være trygg på seg selv som en viktig egenskap, fordi dette igjen skaper trygghet hos barnet. Dette kan ses i sammenheng med Antonovskys ”Sense of Coherence” (2000). Å oppleve en sammenheng med det en gjør og det som skjer, skaper trygghet og ruster mennesket til å møte utfordringer og kriser (Antonovsky 2000). Altså kan en argumentere for at ”Sense of Coherence” også er viktig for miljøterapeutene, ikke bare for barna og ungdommene det arbeides med. Videre forklarte Kine at hun som miljøterapeut

syntes det var viktig å vise barnet omsorg og at de som arbeider bryr seg; *”At vi klarer å jobbe slik at ungen ser at vi bryr oss og er glad i han og har omsorg for han uansett”* (Kine).

Både det Ole og Kine her sier kan tenkes å ha sammenheng med å være en voksen som barnet kan stole på. Flere av barna de møter i sitt arbeid har opplevd svik fra omsorgspersoner, som gjør at de ikke tør å stole på voksne. Mange av barna som opplever traumer i ung alder klarer seg bra som voksne (Felitti & Anda 2010). Likevel viser forskning at barn som utsettes for traumatiske opplevelser av omsorgspersoner, har en betydelig økt risiko for å utvikle posttraumatisk stresslidelse i voksen alder (Alisic et al. 2014).

Hilde trakk fram egenskaper hos seg selv da hun skulle reflektere over hvilke mestringsområder hun føler hun oppnår ved å bruke en traumebevisst forståelse.

”Jeg føler at jeg klarer å stå i det og at jeg klarer å forstå at det ligger noe bak, hva skal jeg si da... altså det barnet. At jeg klarer å se at det faktisk er en grunn til at ting er som de er:”

Videre beskriver hun seg selv slik;

”... så jeg tror jeg er ganske god til å stå i... ikke la meg bli påvirket.”

Hildes beskrivelser kan knyttes til verdien av forståelse og erfaring. Hun snakker om at hun er blitt god til å kjenne og til å takle utfordrende situasjoner ”etter boka”. Det kan ses i lys av Giddens’ begrep praktisk bevissthet. Praktisk bevissthet er ikke-diskursiv, men samtidig ikke ubevisst kunnskap som mennesket anvender i sin sosiale verden (Giddens 1979). Videre forklarer Giddens (1979) begrepet som taus kunnskap som ikke er mulig å verbalisere. Giddens (1979) skiller mellom praktisk bevissthet og diskursiv bevissthet. Diskursiv bevissthet er kunnskap som en klarer å uttrykke verbalt, altså diskursivt (Giddens 1979). Disse to overlapper hverandre, og Giddens (1979) argumenterer for at alle har noe diskursiv kunnskap om sin sosiale verden, og at alle har mulighet til å oppnå mer diskursiv kunnskap gjennom å omdanne sin praktiske kunnskap til diskursiv kunnskap. En kan anta at Hilde beskriver praktisk bevissthet i sitt utsagn. Hun uttrykker at hun mener hun gjør det rette, samtidig som hun ikke klarer å sette ord på hva hun gjør, og derfor sier at hun takler situasjonene ”etter boka”. Hauger (2017) argumenterte for at noen av informantene i hennes studie ikke hadde noe bevisst forhold til traumebevisst omsorg i sitt arbeid, men at de likevel

arbeidet ut ifra prinsippene i traumebevisst omsorg. Sett i lys av Giddens (1979) sitt begrep, kan det tenkes at også informantene i Hauger (2017) sin studie arbeidet med praktisk bevissthet, og dermed ikke klarte å verbalisere direkte de metodene og tilnærmingene som ble brukt.

”Jeg vil beskrive meg selv som en ganske autoritær og streng voksen, på en måte der barn og ungdom føler trygghet og føler at rammene her hjelper dem på veien. Til å liksom.. ja. På en måte en streng omsorg da der du gir omsorg som viser vei. Som hjelper til å føle trygghet. Som veileder riktig. Så mener jeg også det er veldig viktig som miljøterapeut å sette seg inn i og være på ungdommens nivå på ulike måter og gi av deg selv. Vise at det er greit å gråte og være sint og vise følelser selv også. Men balansere det. Så ikke de blir terapeuten hvis du skjønner hva jeg mener.”(Silje)

Silje sin beskrivelse av seg selv belyser flere spenningsfelt som jeg vil gå inn på senere i oppgaven, som for eksempel privat-profesjonell og omsorg-oppdragelse. Videre indikerer Silje at å være ”streng og autoritær” gjør at barna føler seg trygge. Det kan tenkes at ”streng og autoritær” kan kobles til tydelig og konsekvent. Silje mener at det er viktig å vise barna at det er greit å vise følelser og å vise følelser selv ovenfor barna. Hun trekker her inn spenningsfeltet privat-profesjonell da hun sier at man må ”balansere det”.

Alle informantene mente forståelse for barnets situasjon er grunnleggende i arbeidet som miljøterapeut. Bloom og Sreedhar (2008) argumenterer for at for å hjelpe mennesker utsatt for traumer, må både organisasjonen, behandler og flere i miljøet rundt vedkommende inneha en traumebevisst forståelse og kunnskap om traumer og traumers konsekvenser. Altså kan det tenkes at det ikke vil være nok for barnet at omsorgspersonene innehar denne kunnskapen. Peter har jobbet ved ulike institusjoner i to år, og hadde både gode og dårlige erfaringer i forbindelse med samarbeid med arenaer utenfor institusjonen. Per opplever at forståelse gjør han tolerant og tålmodig, som igjen gjør at han klarer å være tilstede. Videre beskriver han hensikten med forståelse slik:

”Men forståelsen handler jo om at du da er bedre rustet for å stå i situasjoner som er krevende da. Som gjør at det.. hvis du forstår hvorfor ungene er utfordrende, så er det lettere å møte de de på en god måte og lettere å holde ut rett og slett, i en tøff jobb. Og det vil jo på sikt da, øke tryggheten til barna når de opplever at du er det.”

I en litteraturgjennomgang gjennomført i forbindelse med prosjektet *Barnevernsinstitusjoner som arena for omsorg*, viser Storø et al. (2017) til en policybasert tilnærming som brukes i Australia. Denne består av åtte punkter som må være tilstede for god institusjonsomsorg og er basert på både forskning og innspill fra barn og unge (Storø et al. 2017). Punktene anvendes i Australia som politiske og faglige retningslinjer og føringer gitt av ansvarlig myndighet. Et av punktene består av viktige egenskaper hos de som arbeider på institusjonen, og egenskaper som nevnes der er tilgjengelighet, respektfulle, kultursensitive, gode til å lytte og gi svar, rettferdige, engasjerte, til å stole på og utholdende. Storø et al. (2017) argumenterer for at selv om norsk og australsk barnevernkontekst har mange forskjeller, vil det være nyttig å se på blant annet adresserte betingelser for et godt omsorgsmiljø. Informantene i min studie nevner dessuten flere av disse egenskapene på spørsmål knyttet til viktige egenskaper hos en miljøterapeut, både indirekte og direkte. Et eksempel på dette er utholdenhet. Ingen av informantene i studien bruker ordet utholdenhet, men de fleste snakker flere ganger om ”å stå i det” om situasjoner i samhandling med barna. Det kan virke som ”å stå i det” oppleves som utfordrende, samtidig som det er noe av det flere informantene føler at de mestrer i jobben sin. Kine knyttet ”å stå i det” opp mot relasjon og det å klare å være profesjonell i vanskelige situasjoner med barna, for eksempel i utageringssituasjoner. På spørsmål om hva som gjør at hun klarer å stå i slike situasjoner svarte hun:

” Jeg vet ikke jeg. Det er vel kanskje en del av meg da, som person. Som gjør at jeg har en evne til å forholde meg rolig da rett og slett, at jeg ikke eksploderer. Og at jeg har den kunnskapen jeg har også da, fra studiene. Hvorfor ting er som de er. Og tålmodighet, kanskje.”

Svaret til Kine indikerer at utholdenhet kan være utfordrende og at grunnen til at hun mestrer ”å stå i det” det handler både om kunnskap og personlige egenskaper. Samtidig kan svaret anses å være noe nølende, som også var slik jeg oppfattet både Kine og flere av de andre informantene på spørsmål knyttet til ”å stå i det”. Det kan være flere grunner til det; kanskje er ikke informantene vant til å reflektere over egen praksis, spørsmålene ikke kommunisert på en god nok måte eller at det rett og slett er vanskelig å svare på. Også Hilde og Per trakk fram utdanningen sin som viktig for forståelse og kunnskap. Ole mente forståelse var avgjørende for å klare å stå i jobben som miljøterapeut, og beskrev dette slik:

” Det må være avgjørende. Det sier jo seg selv egentlig. Uten forståelse for ungen sin situasjon så tror jeg du vil slite med å tåle det rett og slett. Du vil slite med å stå i situasjonene og skjønne at sånn er

det, sånne episoder kommer. Jeg tror hvis det hadde vært, altså kommet inn en som aldri hadde jobbet med mennesker før da, så har han ikke kommet til å overlevd en dag. På grunn av at han har ikke med seg den forståelsen.”

På spørsmål om hvordan en tilegner seg ”den forståelsen” svarte Ole at noe var genetisk og han undret seg over om det også kunne handle om egen oppvekst. Både han og Kine mente at slik forståelse ikke kunne bare kunne læres, men at det også handler om et ønske om å forstå. Flere av informantene i min studie uttrykte at utdanning og kunnskap en tilegner seg gjennom utdanning er nyttig for å imøtekomme barna på en god måte. I Hauger (2017) sin studie uttrykte informantene at en ikke nødvendigvis trengte utdanning for å gjøre en god jobb på institusjon, men at livserfaring og personlig egnethet hadde like størst betydning. Dette kan ses i sammenheng med Ole og Kine sine opplevelser av at forståelse ikke nødvendigvis kan læres, men at andre faktorer spiller en rolle.

”Det kan jo sikkert læres. Det tror jeg. Men samtidig så tenker jeg at du må... ja.. du må jo ønske å lære det, og ønske å jobbe med deg selv som person da. Fordi at du har lyst til å stå i den jobben der for eksempel da.” (Kine)

Utsagnet til Kine kan ses i sammenheng med funnene i studien til Gotvassli et al. (2014) der flere av informantene hevdet at mye av arbeidet de gjorde ikke kunne læres bort, men måtte erfares. Sørli (2009) argumenterer for at vi trenger opplevelsen av å bli forstått for å kunne kommunisere og delta i et intersubjektivt fellesskap. Barn er avhengige av omsorgspersonene og en varig endring forutsetter en opplevelse av forståelse og mening (Sørli 2009). Altså må barna oppleve å bli møtt med forståelse, for å kunne endre for eksempel atferdsmønster, destruktiv atferd, regulering av følelser og for å føle seg trygge. Dette bekrefter informantenes opplevelse av forståelse som viktig i arbeidet deres. En betydningsfull faktor i denne sammenhengen er hvordan en tilegner seg denne forståelsen. Som nevnt mener noen av informantene at forståelse ikke kan læres. Andre mener at forståelse kan læres.

”Sånn i utgangspunktet så tenker jeg at det handler om læring. Det handler om informasjon, veiledning. Men også det å gjennom erfaring og å jobbe med de her utsatte barna får du en erfaring på, forhåpentligvis etter hvert som hjelper deg i å forstå hva dette dreier seg om. Men du må i utgangspunktet ha input på det. Altså veiledning da, undervisning på det. Som en sånn grunnleggende sak.” (Per)

”For vi har nok en fordel vi som har lært litt og hatt litt om det. Og jeg mener at kanskje vi skulle hatt mer om det også. For jeg gikk jo (studiet). Og kanskje (studiet) skulle hatt mer om det. Vi hadde litt om det, men ikke så mye.” (Hilde)

Informantene nevner utdanning, skole, veiledning og kurs som måter å tilegne seg kunnskap på. Det kan virke som Per mener at oppfølging og veiledning er viktig for å kunne lære seg forståelse. Han sier videre at *”for noen er det lettere, og for noen er det vanskeligere. Men det handler veldig mye om å bli veiledet i den jobben en gjør da. Være tilstede og lære underveis”*. I følge Per kan forståelse innebære fire faktorer; læring, erfaring, veiledning og personlighet. På mange måter oppsummerer dette informantenes beskrivelse av egenskaper hos miljøterapeuter generelt og av seg selv.

Alle barn har rett på omsorg, beskyttelse og omtanke fra sine omsorgspersoner (Storø 2016). Dette krever at omsorgspersonene innehar forståelse blant annet for barnas behov og atferd. Altså stilles det krav både til omsorgspersonenes læring, erfaring, veiledning og personlighet. Sagt på en annen måte stiller dette krav til barnevernsinstitusjonen på flere nivåer; miljøterapeutene trenger veiledning fra ledernivå eller eksterne fagpersoner, både teoretisk og erfarings- og praksisbasert kunnskap bør være av høy kvalitet og i tillegg indikerer mine funn at det er visse personlige egenskaper en miljøterapeut bør ha for å klare å gi barna den omsorgen de trenger, noe også Storø et al. (2017) argumenterer for i sin litteraturgjennomgang knyttet til omsorg i barneverninstitusjon.

5.2 Å skape trygghet for utrygge barn

Trygghet nevnes av samtlige av informantene i denne studien, og er en viktig del av formålet med plassering i institusjon. Maslow sin teori peker på trygghet som et av menneskets primærbehov (1943). Sett i lys av hans teori vil det være nødvendig å tilfredsstille dette behovet for å kunne tilfredsstille andre, for eksempel sosiale behov og behovet for anerkjennelse. Barn og unge som bor på barneverninstitusjon har rett til trygghet, trivsel og omsorg, og dette er de voksne som arbeider ved institusjonen sitt ansvar (Barne- ungdoms- og familiedirektoratet 2017). Dette kan relateres til Antonovkys teori, som indikerer at barna opplever trygghet dersom de har en sterk opplevelse av sammenheng (Antonovsky 2000). Antonovosky (2000) vektlegger flere av de samme elementene som Maslow (1943), blant

annet forutsigbarhet og rutiner, for å oppleve en sammenheng. Trygghet står også sentralt i Rettighetsforskriften, der formålet er å sikre at institusjonen gir barnet forsvarlig omsorg som innebærer vern og beskyttelse, tydelige rammer, oppfølging knyttet til utdanning og fritid, at barnet skal bli sett og hørt, få en stabil og god voksenkontakt og lære respekt og toleranse (Rettighetsforskriften 2012). ”Forsvarlig omsorg” skal vurderes ut ifra beboerens alder og modenhet, i tillegg til formålet med plasseringen. Videre nevnes ”trygghet” gjentatte ganger i forskriften, og det poengteres at institusjonen har ansvar for trygghet og trivsel for alle på institusjonen. Dette kan tenkes å være en utfordring fordi det kan føre til at hensynet til fellesskapet går foran individets interesser. Ulset (2010) har i sin studie intervjuet 12 ungdommer ved tre ulike barnevernsinstitusjoner i Norge. Resultatene fra undersøkelsen viser at ungdommene som bor på institusjon føler seg ufrie og unormale, og det er opptatte av at de ikke forstår flere av reglene og rutinene som de må forholde seg til. Målet bør være at barnet skal få individuell hjelp, veiledning og behandling som trengs for å være rustet for framtiden på best mulig måte (Ulset 2010). Flere av informantene i studien opplever trygghet som noe av det barna trenger mest. Ole forklarer trygghet for barna på institusjonen slik:

” Nei det er jo å gjøre som du sier, si som du gjør. Ærlighet. Aldri gi løfter som du ikke er sikker på om du klarer å holde. De må ha det forutsigbart, de må ha det enkelt og gjerne ha det veldig rett fram.”

Videre sier Ole at han mener trygghet og forutsigbarhet fører til tillit, som igjen fører til relasjon. I sitatet nevner han også ”ærlighet”, som er en av egenskapene Storø et al. (2017) hevder er viktige egenskaper hos de som arbeider ved en institusjon. Ole peker på at mange av barna ofte ikke tør å stole på voksne fordi de gjentatte ganger har opplevd svik. Dette gjør det vanskelig å skape en trygghet for barna. I intervjuet fortalte han om en situasjon med en jente på en av institusjonene han har jobbet på, der han opplevde det som utfordrende å skulle skape trygghet for denne jenta fordi hun ikke stolte på de voksne, og dermed testet grenser i situasjoner som flere av de ansatte ikke klarte å ”stå i” og håndtere, og dermed trakk seg unna.

”Hun ville vel ikke tro på oss. Tillitsproblem rett og slett. Hun ville ikke stole på at det at de voksne ville være her, uansett.” (Ole)

Det at de ansatte ikke klarte å holde ut i de vanskelige situasjonene med denne jenta, fikk hun bekreftet gang på gang at det var utrygt fordi de voksne trakk seg unna, i følge Ole. Giddens

(1991) bruker begrepet ontologisk trygghet om "værenstrygghet". I ontologisk forstand vil følelsen av trygghet være tilstede så lenge vi kun omgås oss selv, våre "venner" og våre "fiender" (Heggen et al. 2003). Også Heggen et al. (2003) bruker Giddens' begrep ontologisk trygghet og argumenterer for at selv om "fiendene" kan være skremmende, er handlingene forventet og forutsigbare, og bekrefter vår måte å forstå verden på. En vet hva en går til og hva en får. I møte med den fremmede blir vi derimot handlingslammet og engstelige, og opplever da ontologisk utrygghet. Den fremmede sprenger rammene for våre erfaringer og klassifikasjonssystemer (Heggen et al. 2003, s. 62). I møte med den fremmede vil en oppleve ubehag ved å ikke kunne lese situasjonen riktig og handle "riktig" og akseptert uten behov for noe særlig refleksjon. Heggen et al. (2003) gjør rede for begrepet i et kulturteoretisk perspektiv, og argumenterer for at ontologisk trygghet er et grunnleggende menneskelig behov uavhengig av tid og sted. I følge Ulset (2010) handler ontologisk trygghet om en indre, mental trygghet i hverdagen. Ungdommene i Ulset (2010) sin studie beskriver vanskeligheter med å forstå og å forholde seg til systemforventningene, rammer og regler ved institusjonen. De anser flere av "konsekvensene" og rutinene som uforståelige. På bakgrunn av dette mener Ulset (2010) at den ontologiske tryggheten til ungdommene kan tenkes å utebli; verden blir uforståelig og uforutsigbar. Dette kan også relateres til Antonovskys opplevelse av sammenheng, der en av komponentene er *forståelig* (Antonovsky 2000). Dersom det som skjer ikke oppleves som forståelig, vil det være kaotisk, uordnet og ikke passe inn i sammenhengen i vedkommende sin livsverden. Det kan tenkes at jenta Ole snakker om i intervjuet, opplevde ontologisk utrygghet fordi mye av omsorgen og opplevelsene hun fikk ved institusjonen var fremmed og dermed vanskelig og skremmende å forholde seg til. Sett i lys av Antonovskys teori kan det tenkes at hun hadde en svak opplevelse av sammenheng, som gjorde at indre og ytre stimuli opplevdes som kaotisk og skremmende. Atferden hennes gjorde det vanskelig for personalet å være utholdende og tålmodige, og dermed reagerte noen med å trekke seg unna. Andre trakk seg kanskje ikke unna, og det kan tenkes å være varierende i hvor stor grad personalet taklet å stå i situasjonene med jenta. Dermed ble det uforutsigbart og utrygt. Per mente at miljøet blant ansattgruppa hadde stor betydning for hvorvidt en klarer å skape trygghet for barna på institusjon. I følge han er det viktig at personalet "trekker i samme retning" og er samkjørte med tanke på regler og struktur. Konsekvensene av en ansattgruppe som er lite samkjørte og med uenigheter forklarer han slik:

”... Det blir utrygt for de, ikke sant. Og det gir de rom til å på en måte splitte og herske, og er en metode for de å opprettholde den tryggheten de har i den atferden de har. Og det er ikke noe som er gunstig for dem på sikt. Det er på en måte bare for å opprettholde en trygghet for seg selv, men uegnet atferd i samfunnet. Så det at voksne er samkjørt og er, har et god miljø seg i mellom, er jo selvfølgelig veldig viktig for disse ungene. Det er jo som at du ar voksne foreldre som krangler. Vi vet jo at det ikke er noe gunstig for unger over tid. Så jo mer harmonisk de voksne er seg i mellom, jo bedre er det jo for de barna også.” (Per)

Tryggheten som Per her beskriver, kan tenkes å være ontologisk trygghet som generelt er svært skjørt hos barn og ungdom som bor på institusjon fordi de må forholde seg til flere ulike omsorgspersoner. På bakgrunn av Giddens (1991), Maslow (1943) og Antonovsky (2000) sine teorier som vektlegger betydningen av forutsigbarhet og trygghet vil det være ønskelig at de ansatte er så ”like” som mulig; de har de samme reglene og reagerer på samme måte på de samme tingene. Dette er fordi det skaper og opprettholder trygghet, og gir barna og ungdommene erfaringer som forhåpentligvis resulterer i at de bygger seg opp en forventning om hva som skal skje. Likevel vil det alltid være slik at folk er forskjellige. Dette er noe flere av informantene påpeker. Peter trekker fram at folk har en tendens til å påvirkes av hvordan de har det hjemme selv, noe som kan være utfordrende fordi det for eksempel finnes mange forskjellige måter å oppdra barn på. Dette kan tenkes å ha svært negative konsekvenser fordi det svekker barnets opplevelse av sammenheng, dersom han eller hun plutselig erfarer at forventningen ikke innfris. I lys av det Giddens (1991) omtaler som ontologisk trygghet, vil dette få konsekvenser for hvordan barnet takler utfordringer og kriser senere i livet. En kan anta at et barn med svak opplevelse av sammenheng og svak følelse av ontologisk trygghet, vil være ekstra sensitiv for stimuli som oppleves som uforutsigbart og overraskende. Dette er i tråd med tilnærmingen traumebevisst omsorg som fokuserer på at barn utsatt for traumer har vanskelig for å stole på voksne basert på tidligere opplevelser (Jørgensen & Steinkopf 2013). Flere av informantene er opptatte av viktigheten av å ”gjøre likt”, altså å være samkjørte. Peter beskriver viktigheten av at alle team er samkjørte slik:

”At alle gjør likt da. Vi har jo masse regler så det skulle jo være enkelt og greit å bare følge de. Men folk er jo litt forskjellige og folk oppdrar ungene sine forskjellig. Men det jeg synes er viktig er at de som er foreldre da at de har sin egen oppdragelse hjemme der de er, men at de...ja, møter litt annen oppdragelse på en institusjon da. At det er litt annerledes.” (Peter)

Det kan virke som Peter tenker at en viktig egenskap er å være tilpasningsdyktig når en arbeider i medlevertturnus. Dette kan sammenlignes med Per sitt utsagn om at ”alle må dra i samme retning”. Alle mennesker har sin egen habitus og en personalgruppe består ofte av mennesker i ulike aldre, med ulik erfarings- og faglig bakgrunn. I arbeid der struktur, rutiner og rammer har stor betydning, vil dette bety at de ansatte må finne en felles forståelse og tilstrebe å arbeide slik at det blir forutsigbart for barna. Helgeland (2009) redegjør for en oppfølgingsundersøkelse der 85 norske ungdommer ble fulgt fra de var 15 til 30 år. 26 av ungdommene hadde bodd på ulike typer barneverninstitusjoner i ett eller flere år, og ble intervjuet om dette da de var 20 år gamle. Funnene fra undersøkelsen viser at en betingelse for at ungdommene kom inn i en positiv læringsprosess under institusjonsoppholdet, var ”medleverskapet”; altså når personalet bor sammen med barna over tid. Dette skaper nærhet og tilstedeværelse, som igjen danner relasjon (Helgeland 2009).

Flere av informantene i denne studien trakk fram viktigheten av medlevertturnusen og hvordan dette var positivt for relasjonsbygging og turnusen har stor betydning for trygghet. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratets brukerundersøkelse fra 2016 viser som nevnt innledningsvis at barn som bor på institusjon føler seg vesentlig mindre trygge enn barn som bor i fosterhjem. 58% av de som svarer at de ikke føler seg trygge, har svart at det er de ansatte som gjør at de ikke føler seg trygge. 36% har svart ”de andre ungdommene” og de resterende 45% svarte ”andre ting”. Samtlige av informantene i min studie peker på trygghet som et av de viktigste elementene i sitt arbeid, og tre av informantene sier at de tror barna føler seg trygge og at personalet gjennom sitt arbeid mestrer å skape en trygg base for barna. Dette kan virke paradoksalt sett i lys av undersøkelser som viser at så mange av barna føler seg utrygge. Samtidig svarer 74% av barna som bor på institusjon at alle eller de fleste ansatte vil deres beste, og 22% oppgir at noen av de ansatte vil deres beste. Datamaterialet i min forskning sier ikke noe om hvorvidt barna og ungdommene som informantene arbeider med opplever trygghet. Svarene i brukerundersøkelsen indikerer imidlertid at barn i institusjon opplever ontologisk utrygghet. Flere av informantene i studien min opplever at de klarer å skape trygghet for barna på institusjonen.

”Det mener jeg absolutt. Veldig mange av barna vi jobber med har jo ikke hatt så mye struktur og rammer og, i hvert fall ikke trygge rammer. Så jeg mener at hvis man får en strukturell hverdag der man sier at man er der for barnet i alle situasjoner og at man støtter og at man tror på og viser forståelse. Det tror jeg skaper trygghet. Og at man er det som en varm og god voksen i tillegg, om det

er en klem eller absolutt ikke en klem. Så mener jeg at det gir barnet og ungdommen er trygghet da, at vi forstår dem.”(Silje)

”Ja, det tror jeg. Men da må personalet være samlet og samkjørte. For det er veldig viktig at alle gjør likt, på en måte. Tryggheten må være at alle, sånn som vi som jobber medlever og er tre team. Så er det veldig viktig at alle tre [teamene]er samkjørte. Ellers blir barnet veldig utrygt, hvis det blir forandring. For de er jo veldig sånn at de må alltid være i forkant..... Og det har jeg jo egentlig opplevd også, at barn har blitt trygg. Fra de kom og så til de har dratt igjen, så har vi jo sett en bedring. Ja. Så det som er så synd igjen da, er at når de kanskje endelig har blitt trygg. Så er de i en sånn situasjon at de kanskje må dra en annen plass. Da må de jo begynne på nytt igjen. Kanskje ny situasjon. Men jeg tror absolutt det at de får trygghet ja.” (Hilde)

”Det [trygghet] skapes jo gjennom de voksne som er der, gjennom de rammene og strukturen som er på institusjonen. Trygghet ligger jo i å vite, altså for de fleste barn så handler det om å vite hva som skjer til enhver tid. Det å ha forutsigbarhet i hverdagen, det å vite at de voksne er her, det er de samme voksne som kommer, ikke sant. Sånn at... det er mye trygghet i bare det at det er de samme ansatte på jobb. At det ikke er mye endringer i ansattgruppa. Sånn at det vil jo da over tid skape trygghet. Det er viktig at vi har rammer og rutiner som er like, mest mulig like. Fordi det skaper trygghet, det er forutsigbart. Tydelige voksne, trygge voksne, rammer og rutiner. Det er med å skape trygghet. Og det å selvfølgelig se ungene der de er, for å på en måte møte de der de er. Det skaper også trygghet over tid.” (Per)

Silje uttrykker at rammer, struktur og rutiner skaper trygghet for barna. Hennes beskrivelser kan ses i tråd med Maslow sin teori der Maslow (1943) hevder at barn trives best i omgivelser med rutinemessig innhold som de også kan ”regne med” i framtiden. Videre kan beskrivelsene også relateres til Antonovskys opplevelse av sammenheng. Sett i lys av Antonovsky (2000) sin teori er det viktig at rutine, reglene og strukturene oppleves som forståelige, håndterbare og meningsfulle for barna. En kan anta at sannsynligheten for at det oppleves som forståelig øker dersom personalet er samkjørte og reagerer likt på de samme tingene. Videre er det viktig at det virker håndterbart for barna, altså at de har en opplevelse av at kravene som stilles kan gjennomføres. En kan anta at også sannsynligheten for dette vil øke dersom personalet er samkjørte. I følge den siste komponenten er det viktig at rutine, reglene og strukturene oppleves som meningsfulle for barna. En kan anta at å forklare barna årsaker til de ulike reglene og rutine og at å følge disse til enhver tid, vil øke sannsynligheten for at barna finner en mening i reglene og rutine. Dette handler om

forutsigbarhet, som også Per mener er viktig. Silje snakker også om å se hvert enkelt barns behov; ”om det er en klem eller absolutt ikke en klem”. Hun belyser her et viktig element i traumebevisst omsorg som handler om toleransevindu. Toleransevinduet er smalere hos barn utsatt for traumer og Nordanger og Braarud (2014) beskriver at det da skal mindre til før barnet krysser den øvre og nedre toleransegrensen, som fører til alarmtilstand. Dette krever sensitive voksne som ser hvert enkelt barns behov. Silje beskriver nettopp dette som viktig for barnets trygghet.

Både Hilde og Per anser en stabil ansattgruppe som viktig for at barna skal føle seg trygge. Hilde bruker ordet *forandring*, som i denne sammenhengen kan tenkes å ha samme betydning som *uforutsigbarhet*. Både Hilde og Per mener at forutsigbarhet kan knyttes til hvem som kommer på jobb til enhver tid og at alle som arbeider ved institusjonen følger de samme reglene og rutine. I følge Maslows behovspyramide (1943) er trygghet et av menneskets primærbehov og må oppfylles før behov for tilhørighet, kjærlighet, anerkjennelse, selvtillit, selvfølelse og selvrealisering. Et spedbarn reagerer mer synlig enn eldre barn og voksne på utrygghet (Maslow 1943). Det kan tenkes at om barna og ungdommene ved institusjonen ikke gir tydelige uttrykk for at de føler seg utrygge, kan dette misforstås og dermed kan personalet tro at barna og ungdommene føler seg trygge. Dette vil kunne føre til mindre fokus på trygghetsbehovet og mer fokus på andre behov som miljøterapeutene anser som viktige. I praksis vil dette for eksempel kunne bety at personalet fokuserer på nettverk rundt en ungdom og arbeider målrettet og systematisk for å utvide ungdommens sosiale nettverk. Ut ifra Maslow (1943) sin teori vil ikke dette være hensiktsmessig før ungdommens trygghetsbehov er oppfylt. På bakgrunn av dette er det positivt at samtlige av informantene anser trygghet som viktig for barna de arbeider med. Det arbeides med struktur, rammer og forutsigbarhet for å sikre trygghet, noe som er i tråd med både det Maslow (1943) og Antonovsky (2000) beskriver som avgjørende for at et barn skal føle seg trygg og føle en opplevelse av sammenheng. Likevel virker det som det er vanskelig for informantene å gi konkrete eksempler som indikerer at arbeidet de gjør fører til at barna føler seg trygge. De nevner rutiner, grensesetting, forutsigbarhet, relasjonsbygging og tillit. Samtidig de har bare antakelser om at disse virker. Trygghet er en subjektiv følelse og kan dermed ikke måles. Det kan likevel tenkes at det vil være hensiktsmessig med større fokus på hvordan en arbeider med trygghet i praksis og hvordan en kan finne ut om arbeidet fungerer som det skal.

En viktig del av målet med miljøterapi er at barnet skal utvikle en følelse av egenverdi og sosial kompetanse (Amble & Dahl-Johansen 2016). Flere av informantene er spesielt opptatte av skole i denne sammenhengen. I intervjuet beskrev Hilde en situasjon med ei jente som bor på institusjonen hun arbeider på, som har skolevegring.

”Og hun var faktisk på utplassering i dag.. Snakket med henne i forkant i går kveld og ga henne veldig mye oppbacking. Gode tilbakemeldinger og sa at jeg har troa på henne. ”Du kan faktisk få til det du vil”. For dette er jo ei jente som har skolevegring. Som er vanskelig å få opp om morgenen og som ikke vil på skolen. Rømmer mye fra skolen. I dag så fikk hun faktisk lov å være i praksis. Og når hun dro i morges så følte jeg sånn ”yes, jeg har liksom lyktes..” At jeg fikk forberedt henne så mye og gitt henne så mye tror jeg gjorde at hun var der hele dagen.” (Hilde)

Sett i lys av Maslow sin teori kan det argumenteres for at Hilde i denne situasjonen beskriver både sosiale behov og behov for anerkjennelse. Samtidig uttrykker hun at hun forsøkte å trygge og motivere jenta til å dra på utplassering, fordi hun anså dette som viktig for jenta. Det kan virke som Hilde i denne situasjonen arbeider med tilfredsstillende tre ulike behov samtidig. Med utgangspunkt i Maslow sin teori kan dette være uheldig dersom tilfredsstillende av behovene ikke skjer i riktig rekkefølge. I denne situasjonen kan det være hensiktsmessig å reflektere rundt *hvem* som vil at jenta skal gå på skolen og *hvorfor*. Det kan tenkes at trygghetsbehovet til jenta ikke er tilfredsstillende, og dermed det kanskje ikke være viktig å fokusere på å dekke hennes sosiale behov eller behov for anerkjennelse. Dette vil kunne føre til at miljøterapeutens ønsker prioriteres foran barnets egentlige behov. Samtidig kan det tenkes at Maslow sin teori ikke er dekkende for kompleksiteten i å arbeid med barn utsatt for traumer. Flere av disse barna vil kanskje aldri føle seg helt trygge; de går rundt i konstant alarmberedskap og frykt for å bli sviktet. Det kan tenkes at det er både nødvendig og hensiktsmessig å fokusere på flere behov samtidig, og at behovene ikke nødvendigvis kan tilfredsstillende i ”riktig” rekkefølge.

Også Silje og Peter fortalte om situasjoner der de hjalp barna med lekser eller med motivasjon til å delta på møter eller samtaler. Silje uttrykte dette slik:

”Jeg føler liksom at ”her har jeg virkelig hjulpet det barnet med den og den utfordringa”, det kan være noe så lett som lekser. Men også litt sånn dypere ting da, for eksempel å faktisk klare å dra på det møtet, faktisk klare å gjennomføre den bup-timen, sånne ting også.” (Silje)

Dette er konkrete eksempler der Silje, Peter og Hilde føler at de lykkes med å imøtekomme barnas behov i miljøterapien. Det interessante er at ingen av informantene nevner konkrete situasjoner der trygghet er i fokus. Disse funnene bekrefter igjen at ”å skape trygghet” i praksis kan knyttes til erfaringsbasert kunnskap og at det miljøterapeutiske arbeidet i stor grad kan knyttes til Giddens (1979) begrep praktisk bevissthet. Videre støtter disse funnene Gotvassli et al. (2014) sine funn som indikerer at mye av den erfaringsbaserte kunnskapen ikke snakkes om. Flere av informantene nevner ”tryggheten” og en av informantene uttrykker at ”alt handler om trygghet” i intervjuet. Trygghet er sentralt i traumebevisst omsorg, noe som kan være årsaken til at informantene snakker mye om dette i intervjuet, noe som gjør at mange av svarene til informantene er ganske like. Jeg la merke til denne tendensen tidlig i forskningsprosessen, og endret derfor noen av spørsmålene. Den største endringen jeg gjorde før de tre siste intervjuene var å fjerne ordet ”traumebevisst omsorg” fra intervjuguiden. Bakgrunnen for dette var en mistanke om at informantene på bakgrunn av min rolle svarte etter sosial ønskverdighet, noe som kan gå utover validiteten i datamaterialet. Sosial ønskverdighet er en tendens når respondenten svarer i henhold til hva han eller hun mener er sosialt akseptabel atferd, og unngår å rapportere ufordelaktig informasjon om seg selv (Gravdal & Sandal 2004). Det kan tenkes at informantene bevisste eller ubevisste ble påvirket av min bakgrunn som miljøterapeut og ”likemann” på området de skulle intervjues om. Traumebevisst omsorg er evidensbasert kunnskap som de siste årene har ført til utvikling av evidensbaserte tilnærminger. Dette kan ha ført til at informantene fokuserte på den faglige delen av arbeidet og dermed også ble opptatte av å ”svare riktig”.

De tre siste intervjuene ble altså gjennomført uten spørsmål direkte knyttet til traumebevisst omsorg. Dette førte til et litt bredere datamateriale, men informantene fokuserte fortsatt like mye på trygghet som de tre første informantene. Det var heller ingen forskjell på konkretiseringen av hva de mente med ”trygghet”. Dette indikerer at informantene ikke nødvendigvis ble påvirket av det faglige aspektet ved akkurat *traumebevisst omsorg*. Det kan likevel ikke utelukkes at informantene har svart ut ifra sosial ønskverdighet. Dette kan skyldes det økte fokuset på teoribasert kunnskap i barnevernssektoren som i følge Gotvassli et al. (2014) har utviklet seg de siste årene.

5.3. Omsorg versus traumebevisst omsorg

Jeg valgte å stille spørsmålet ”hva legger du i begrepet traumebevisst omsorg” til noen av informantene og spørsmålet ”hva legger du i begrepet omsorg?” til de andre informantene for å få en forståelse av om informantene opplever at traumebevisst omsorg skiller seg fra annen omsorg. Ole, Kine, Per og Hilde beskriver traumebevisst omsorg slik:

”Jeg tenker det at det handler om å ivareta det barnet. Ehmm... Møte barnet på deres premisser.. det... å vise at du tåler det.” (Ole)

”Det blir jo det du alltid må ha i bakhodet; bakgrunnen for atferden da. At det er ikke fordi at en unge er ute etter å gjøre noe vondt eller slemt, eller hylar, skriker og sier stygge ting. Men det er dens måte å få ut følelser eller frustrasjon. Følelser som kanskje ligger i underbevisstheten da, som de kanskje ikke klarer å sette noen ord på i det hele tatt. Som kommer ut i form av utageringer eller språk.” (Kine)

”At du skal være bevisst på de her barna sine traumer, opplevelser. Og det, for meg handler det mye om en forståelse av hva de her ungene har opplevd og hvordan vi da burde møte dem. Ut ifra deres bakgrunn med traumer.” (Per)

”Jeg tenker at det er det miljøterapeutiske arbeidet som vi gjør til barn som har opplevd traumer. Barn, voksne da som har opplevd traumer. Når du sier traumebevisst, så tenker jeg at det er noen som har opplevd et traume. Så tenker jeg omsorgen, det er jo på en måte, den jobben vi gjør.” (Hilde)

Ole, Kine og Per er opptatte av forståelsen og bevisstheten som traumebevisst omsorg omhandler. Det kan virke som de fokuserer mer på ”traumebevisst”-delen enn ”omsorg”-delen av begrepet i sin besvarelse. Årsaken til dette kan være at informantene kategoriserer ”traumebevisst omsorg” som teoribasert kunnskap. Teoribasert kunnskap er basert på evidens og har som hensikt å føre til evidensbasert praksis (Gotvassli et al. 2014). Resultatene i Gotvassli et al. (2014) sin studie viste at informantene oppfattet et tydelig skille mellom erfaringsbasert kunnskap og teoribasert kunnskap. I tillegg uttrykte de at den teoribaserte kunnskapen hadde et visst ”fortrinn” på bakgrunn av dens plass i institusjonen på ulike områder; opplæring, tilnærming, kurs, lover og rapportering (Gotvassli et al. 2014). Med utgangspunkt i Gotvassli et al. (2014) sin studie kan det tenkes at informantene i min studie

fokuserer på den teoretiske delen av ”traumebevisst omsorg”.. Teoretisk, evidensbasert kunnskap er forskningsbasert, analytisk og rasjonell, og tar ikke hensyn til det menneskelige aspektet ved kunnskapsutvikling (Gotvassli et al. 2014). Dermed kan en heller ikke utelukke at informantene svarer etter sosial ønskverdighet, fordi det kan tenkes at de påvirkes bevisst eller ubevisst av aspektene ved teoribasert kunnskap. Jeg oppdaget denne tendensen allerede i andre intervju, og valgte derfor å forandre på noen av spørsmålene i de to siste intervjuene. Hensikten med dette var å avdekke om informantenes forståelse av ”omsorg” var mindre teoribasert enn deres forståelse av ”traumebevisst omsorg”. Peter og Silje beskriver omsorg slik:

”Omsorg det er jo veldig bredt egentlig. Men det vil jo bare si at, det er jo.. ja. Å gi de trygghet og bare være der for dem. Møte de på deres behov og føle at de har det trygt rundt seg.” (Peter)

”Det er å se hvert enkelt individ. Se hva hvert enkelt individ har, ikke har nytte av men... Vanskelig å forklare. Så er det viktig å tilpasse ut ifra hvert enkelt individ. Gi trygghet. Jeg føler man er en god omsorgsperson hvis man får noen til å føle seg trygg. Får noen til å føle seg tatt vare på, føle seg hørt. I dette tilfellet barn og ungdom da. Få barn og ungdom til å føle seg hørt. Sett. Bare det å... altså by på deg selv, viser jo omsorg. Gi av deg selv i ulike settinger.” (Silje)

Det er tydelig at svarene til Peter og Silje bærer mindre tydelig preg av fokus på teoretisk kunnskap. Samtidig fokuserer både Peter og Silje på trygghet, som også er et av hovedelementene i traumebevisst omsorg. Videre sier Peter at omsorg er å ”bare være der for dem” og Silje mener at det er viktig å ”gi av deg selv”. Omsorg anses å være et ideal i den humanistisk-etiske tradisjonen (Olsvold et al. 2016). Videre hevder Olsvold et al. (2016) at dette er et allment behov og en forpliktelse som krever en tillitsfull relasjon mellom omsorgsgiver og mottaker. Med utgangspunkt i dette kan en argumentere for at å gi omsorg innebærer at omsorgsgiver må opptre personlig i omsorgen som gis. Dette er i tråd med Peter og Silje sine opplevelser av å måtte gi av seg selv og bare være der for dem. Storø (2016) argumenterer for at omsorg anvendes som et handlingsbegrep i barneverninstitusjoner. De ansatte befinner seg i et handlingsrom med de to ytterpunktene behandling og omsorg. Videre hevder Storø (2016) at behandling er en tydeligere konstruksjon enn omsorg fordi det innebærer metoder og tydelige mål. Med utgangspunkt i dette kan traumebevisst omsorg anses å være behandling i større grad enn det generelle omsorgsbegrepet. Silje beskriver hvordan hun håndterer rollen som omsorgsgiver:

”Vi tar jo en rolle som nærmeste omsorgsgiver i den jobben her. Og det å klare å stå i det og klare å gi av seg selv er vanskelig. Men jeg tenker kanskje at det er enda vanskeligere for de som er litt eldre da og kanskje har en familie på hjemmebane som de skal gi omsorg til. Jeg også har jo folk jeg skal gi omsorg til, men ikke barn. Jeg har ikke noen barn jeg må gi den daglige omsorgen til. Så for meg... jeg elsker å ha den jobben. Men jeg tror kanskje jeg har mye omsorg å gi også da. Og da er det bare viktig å være faglig oppi den omsorgen du gir, men samtidig finne en balanse for å være ekte og foreldrerollen vi skal ha da.” (Silje)

Silje beskriver at rollen som omsorgsgiver innebærer både personlige og profesjonelle aspekter. Hun sier at hun elsker jobben sin fordi hun har mye omsorg å gi, samtidig som hun understreker viktigheten av å være faglig. Hun beskriver indirekte handlingsrommet mellom behandling og omsorg, som Storø (2016) viser til. Videre uttrykker hun at det er viktig å finne en balanse. I denne sammenhengen er det nærliggende å tro at hun sikter til en balanse mellom å være profesjonell og personlig som omsorgsgiver. På bakgrunn av dette kan en argumentere for at handlingsrommet behandling og omsorg kan anses å være nok et spenningsfelt som informantene opplever å måtte forholde seg til. Hilde reflekterte i sin beskrivelse ovenfor ved å skille ”traumebevisst” og ”omsorg”. Hun forklarer begrepet som det miljøterapeutiske arbeidet i møte med barn utsatt for traume, og videre tolker hun omsorg som *”det er jo på en måte, den jobben vi gjør”*. Dette beskriver hvordan Hilde forholder seg til handlingsrommet omsorg-behandling. Det kan tenkes at hun ved å si *”den jobben vi gjør”*, sikter til miljøarbeidet som gjøres ved en institusjon Storø (2016) beskriver miljøarbeid som den mer altomfattende delen av arbeidet, uten fokus på individuelle behandlingsmål.

I følge Storø (2016) er fokuset i miljøarbeid å se barnet som deltaker i et samfunn, og dermed som en del av en helhet. Videre kobler Storø (2016) miljøarbeid til omsorgsaspektet og miljøterapi til behandlingsaspektet. Det kan tenkes at det vil være uheldig å fokusere på barnet som en del av en helhet, fordi dette vil kunne føre til forventningen om at individuelle behov skal vike for eller tilpasses fellesskapet. Dette vil kunne føre til at barnets behov ikke møtes på en god måte og dermed vil det kunne forsterke barnets smerteuttrykk. Peter og Silje understreker viktigheten av å se individets behov for å kunne gi omsorg, noe som ikke samsvarer med Storø (2016) sin beskrivelse av omsorg.

Informantene beskriver både ”traumebevisst omsorg” og ”omsorg” med mange likhetstrekk, men samtidig med en del ulikheter. For noen virker det å handle om det evidensbaserte

aspektet og forståelsen traumebevisst omsorg representerer, mens det for andre handler om å klare å stå i de utfordrende situasjonene. Storø (2016) skiller tydelig på behandling og omsorg, og hevder at å arbeide ved en barneverninstitusjon innebærer å måtte forholde seg til et handlingsrom mellom disse to. Hvorvidt informantene fikk spørsmål om å beskrive ”traumebevisst omsorg” eller ”omsorg” i intervjuet, virker ikke å ha stor betydning. Alle informantene beskrev likevel viktige elementer i traumebevisst omsorg, for eksempel trygghet og forståelse. Funnene indikerer at informantene opplever rommet mellom omsorg og behandling som et spenningsfelt, og at dette berører personlige og profesjonelle aspekter ved omsorg.

5.4. Oppsummering

I dette kapitlet har jeg sett på informantenes beskrivelser av seg selv i jobben som miljøterapeut. Funnene mine indikerer at de fleste informantene mener at å være trygg på seg selv og å ha forståelse for barnas utfordringer og situasjon, er viktige egenskaper. Alle informantene understreker viktigheten av å kunne ”stå i det” som miljøterapeut. De viser her til utfordrende situasjoner i møte med barn utsatt for traumer. Å ”stå i det” kan forstås som egenskapen utholdenhet, som også i følge Storø et al. (2017) er en av flere punkter som må være tilstede for en god institusjonsomsorg. Et annet hovedfunn at det er et stort fokus på å skape trygghet for barna som bor på institusjon og dette ses i sammenheng med forståelse. Det er både lovpålagt og et sentralt element i traumebevisst omsorg. Informantene snakker flere ganger om trygghet i intervjuene. Likevel kan det indentifiseres et paradoks i denne sammenhengen; det kan virke som at det ikke bevisst arbeides med å skape trygghet, men at informantenes opplevelse er at tryggheten skapes gjennom det daglige arbeidet i institusjonen.

Datamaterialet i denne forskningen sier som nevnt ikke noe som barna og ungdommene sine opplevelser av dette. Likevel er det interessant at det ikke arbeides mer bevisst og målrettet med å ”skape trygghet”, da brukerundersøkelser både fra 2013 og 2016 viser at barn og unge som bor på institusjon føler seg betydelige mindre trygge på sine omsorgspersoner enn barn som bor i fosterhjem. Samtidig uttrykker flere av informantene at rutiner, struktur og forutsigbarhet er viktig for at barna skal føle seg trygge. Dette er i tråd med Maslows behovsteori (1943). Flere funn indikerer at det ikke arbeides direkte etter Maslow sin teori i praksis. Informantene vektlegger de samme behovene som Maslow (1943) og Antonovsky gjør i sine teorier, men det arbeides ikke med behovene i rekkefølge/hierarki som i Maslow

sin teori. I flere situasjoner arbeides det med flere behov samtidig. Slik jeg tolker Maslow sin teori kan dette være uheldig, men i følge de fleste av informantene i min forskning fungerer dette og de fleste mener at det er mulig å skape trygghet for barn og unge som bor på institusjon. Dermed kan det tenkes at arbeidet med trygghet som gjøres ved institusjonen kan relateres i større grad til Antonovskys ”Sense of Coherence” enn Maslows behovspyramide.

Kapittel 6 Miljøterapeut-stilene

I dette kapitlet kommer jeg til å presentere en modell basert på funn fra intervjuene med informantene og fra deltakende observasjon. Først vil jeg presentere modellen og deretter vil jeg komme med eksempler som er relevant for å forstå teorien. Avslutningsvis vil jeg oppsummere kapittelets innhold og identifisere hovedtrekkene knyttet til kapittelet tema.

6.1 Elementer i traumebevisst omsorg

Datamaterialet fra intervjuene med mine informanter viser at de fleste av informantene i stor grad benytter seg av elementer fra traumebevisst omsorg (TBO) i praksis, uten å være bevisste på dette. Gjennom deltakende observasjon viser mine funn likevel at det ikke nødvendigvis alltid er slik. Gjennom samtaler, i situasjoner med barna og ungdommene, på møter og kurs har jeg i løpet av perioden med datainnsamling erfart at de ansatte muligens kan deles inn i fire grupper; (1) anvender TBO i praksis og har gjennomført kurs/opplæring i modeller/tilnærminger/programmer knyttet til TBO, (2) anvender TBO i praksis og har ikke gjennomført kurs/opplæring i modeller/tilnærminger/programmer knyttet til TBO, (3) anvender ikke TBO i praksis og har ikke gjennomført kurs/opplæring i modeller/tilnærminger/programmer knyttet til TBO og (4) anvender ikke TBO i praksis og har gjennomført kurs/opplæring i modeller/tilnærminger/programmer knyttet til TBO. For å illustrere dette har jeg utarbeidet en tabell med de fire ulike miljøterapeutstilene. Se tabell 1.

<i>Gruppe 2:</i> Anvender TBO i praksis og har ikke gjennomført kurs i TBO.	<i>Gruppe 1:</i> Anvender TBO i praksis og har gjennomført kurs i TBO.
<i>Gruppe 3:</i> Anvender ikke TBO i praksis og har ikke gjennomført kurs i TBO.	<i>Gruppe 4:</i> Anvender ikke TBO i praksis og har gjennomført kurs i TBO.

Tabell 1: De fire miljøterapeut-stilene

Gruppe 1 er de miljøterapeutene som har gjennomført kurs som for eksempel HandleKraft eller har opplæring/kurs i andre programmer utarbeidet på bakgrunn av evidensbasert kunnskap om traumebevisst omsorg. Miljøterapeuten i denne gruppa opptrer traumebevisst i møte med barn og ungdom ved institusjonen. En viktig egenskap hos miljøterapeuten i gruppe 1 er at han/hun mestrer å anvende teoretisk kunnskap i praksis, som i følge Gotvassli et al. (2014) er et av målene med de siste årenes fokus på kunnskapsutvikling og kvalitetssikring i barneverninstitusjonene. På bakgrunn av dette vil en kunne anse miljøterapeuten i gruppe 1 å være et slags ”ideal” i spenningsfeltet mellom teoretisk- og praksisbasert kunnskap; vedkommende evner både å tilegne seg teoretisk kunnskap og å sette det ut i praksis.

Gruppe 2 er de miljøterapeutene som ikke har gjennomført kurs eller lignende i traumebevisst omsorg, men der de likevel anvender elementer fra traumebevisst omsorg i møte med barna og ungdommene. Disse miljøterapeutene handler kanskje i større grad ut ifra intuisjon og erfaring enn miljøterapeutene i gruppe 1. Likevel er det vanskelig å skulle måle i hvilken grad hver enkelt miljøterapeut har fått opplæring i de ulike tilnærmingene og i hvilken grad de har kjennskap til evidensbasert kunnskap om temaet. Grunnen til dette kan være at det er vanskelig å måle den erfaringsbaserte kunnskapen som oppstår for eksempel mellom kollegaer på arbeidsplassen gjennom refleksjon og samtaler (Gotvassli et al. 2014). Dermed kan det tenkes at miljøterapeuter i gruppe 2 har tilegnet seg kunnskap på linje med miljøterapeutene i gruppe 1, men da i mer uformelle settinger enn for eksempel på kurs. Det er altså ikke slik at miljøterapeutene i gruppe 2 ikke har noe kunnskap om traumebevisst omsorg og miljøterapi. Et viktig element som bekrefter dette er at de fleste også har 3-årig utdannelse innen helse – og sosialfag, noe som også påvirker deres kunnskaps- og praksisgrunnlag. En annen mulig forklaring er at personlige egenskaper har stor betydning for utøvelse av traumebevisst omsorg. Dette er noe som flere av informantene i min forskning er opptatte av. Egenskaper som tålmodighet, utholdenhet, engasjement og ærlighet læres ikke nødvendigvis på kurs, men anses likevel som avgjørende på flere områder av flere av informantene.

Gruppe 3 er miljøterapeutene som ikke opptrer traumebevisst i møte med barn og unge ved institusjonen og som heller ikke har gjennomført kurs eller annen organisert opplæring i traumebevisst omsorg. På en arbeidsplass er det ikke nødvendigvis slik at alle de ansatte får mulighet til å delta på de samme kursene eller samlingene knyttet til opplæring, kvalitetssikring og kunnskapsutvikling. Tidligere deltakere i kompetansehevingsprogrammet

HandleKraft har uttrykt at programmet førte til et felles begrepsapparat og en felles forståelse (EY 2014). Dersom ikke alle på arbeidsplassen får delta på slike kurs, stiller dette krav til alle i organisasjonen for å tilrettelegge for dialog og refleksjoner for å fremme kunnskapsutveksling slik at alle får en felles forståelse. Mine observasjoner fra praksis viser at ekstravakter, vikarer, nattvakter og ufaglærte ofte ikke prioriteres i forbindelse med kurs og opplæring i evidensbaserte programmer, tilnærminger og modeller.

I Gotvassli et al. (2014) sin studie oppga flere av informantene at mange av arbeidsoppgavene i noen grad hindrer dem i å opprettholde den direkte kontakten med ungdommene. Dette kan tenkes å også være tilfelle når noen utvalgte i en ansattgruppe får opplæring/kursing i ulike programmer og metoder. Tendensen virker å være at de ansatte med mest teoribasert kunnskap er de som er minst i direkte kontakt med barna og ungdommene, fordi de også tilegnes store deler av det skriftlige arbeidet og fordi arbeidstiden deres brukes på deltakelse på kurs eller lignende. Satt på spissen kan dette føre til at de som er best egnet til å ivareta barna og ungdommene er de som møter de minst. Dette er et paradoks da formålet med økt fokus på teoribasert kunnskap er å forene teoribasert og praksis- og erfaringsbasert kunnskap til barnas beste. Det kan med andre ord være flere årsaker til at noen miljøterapeuter havner i denne gruppa, og det kan tenkes at kurs og opplæring i traumebevisst omsorg hadde ført til endring av praksis. Samtidig er det ikke gitt at dette ville skjedd, noe som både miljøterapeutene i gruppe 2 og 4 underbygger. Det er nemlig ikke slik at teoretisk kunnskap automatisk fører til endring av praksis. I likhet med gruppe 2 er det også vanskelig å skulle måle i hvilken grad miljøterapeutene i denne gruppa har tilegnet seg kunnskap om for eksempel traumebevisst omsorg i mer uformelle, kollegiale settinger, og i tillegg vil det også i denne gruppa være slik at personlige egenskaper spiller en rolle.

Gruppe 4 er miljøterapeutene som har gjennomført kurs i traumebevisst omsorg, men som på tross av dette ikke bruker elementer fra traumebevisst omsorg i praksis. Miljøterapeutene i denne gruppa klarer ikke å møte barna og ungdommene med en traumebevisst forståelse og anvender heller ikke verktøy som *toleransevidu* og *samregulering* verken i praksis eller som begreper i dialog og refleksjoner med andre ansatte. I motsetning til miljøterapeutene i gruppe 1 virker ikke vedkommende å være i stand til å overføre teoretisk kunnskap til praksis. Det kan være ulike årsaker til dette. En forklaring kan være at opplæring eller oppfølging av lært kunnskap har vært mangelfull eller at elementer ved arbeidsmiljøet ikke gir rom for refleksjoner eller åpen dialog. En annen mulig årsak kan være at traumebevisst forståelse og

omsorgsutøvelse er utfordrende. Det fremkommer i datamaterialet i denne forskningen at informantene anser arbeidet som miljøterapeut som utfordrende. En av informantene sier for eksempel at *”du skal være trygg på at du tåler det. Og det er det ikke alle som gjør”*. Å arbeide traumebevisst stiller høye krav til miljøterapeuten om å gi av seg selv. Det er vanskelig å skulle hjelpe noen som kjemper imot (Bath 2008a). Samtidig er det nettopp dette mye av traumebevisst omsorg handler om.

6.2. De fire miljøterapeut-stilene i praksis

Basert på observasjoner forsøkte jeg i løpet av intervjuene med informantene å få diskutert antakelsen med de ulike miljøterapeut-stilene. Det ser ut til at alle informantene er i gruppe 1 eller gruppe 2. De fleste informantene tilhørte gruppe 2 på tidspunktet for intervjuet, men visste at de skulle/skal på kurs senere. Dette gjaldt ikke alle. Disse funnene var interessante, noe uforventet og ikke helt i tråd med mine inntrykk fra deltakende observasjon. Det kan være flere grunner til dette. En mulig årsak er at funnene fra deltakende observasjon fremkommer av et bredere datamateriale enn intervjuene; observasjonene er gjort over lengre tid, i samhandling med flere personer og i ulike settinger.

Deltakende observasjon er en godt egnet metode for å forstå betydningen av den kulturelle konteksten i et miljø (Malterud 2011). Observasjon vil også kunne gi forståelse for relevante temaer og spørsmål knyttet til miljøet som studeres (Thagaard 2011). Altså vil en kunne argumentere for at materialet fra observasjonene gir et beskrivende bilde av for eksempel arbeidskulturen og kunnskapsutvekslingen på en arbeidsplass. Intervjuene med informantene gir i større grad et bilde av deres individuelle opplevelse, og dermed kan det tenkes at intervjuene alene ikke er tilstrekkelig. Malterud (2011) argumenterer for at intervjuer som supplement til deltakende observasjon ofte brukes for å skulle beskrive problemstillingen fra et innenfra-perspektiv. På bakgrunn av dette er nærliggende å tro at både intervjuene og observasjonene gir et godt bilde på de fire miljøterapeutiske stilene. Funnene fra intervjuene indikerer at de fleste informantene befinner seg i gruppe 1 og 2. Dette er ikke utenkelig med tanke på at disse gruppene representerer miljøterapeuter som arbeider traumebevisst, noe som er i tråd med barneverninstitusjonens ansvar (Barne- ungdoms- og familiedirektoratet 2017).

Det er interessant at gruppen ansatte som var villige til å delta på intervju er så homogen. Dette kan ha sammenheng med at alle informantene på et tidligere tidspunkt har arbeidet ved

samme institusjon. Basert på deres forståelse og praksis virker de samkjørte, noe flere av informantene trekker fram som viktig for struktur, forutsigbarhet og trygghet på institusjonen.

”Hvis ikke vi har et godt samarbeid kollegaer imellom så blir det jo fort... misforståelser blant oss, men også uforutsigbart for ungene hvis vi handler veldig ulikt. Og det er jo klart at ting vil jo bli forskjellig, for vi er jo forskjellig alle sammen, og det er jo naturlig. Det er jo også en ting som må læres på en måte da, for ungene også. Men at vi... altså regler som blir satt og ting vi blir enige om. Det er veldig viktig at det opprettholdes og følges. Sånn at det ikke blir den ene som blir streng og den andre som blir snill i øynene til ungen.”(Kine)

I følge Kine er det viktig at alle de ansatte samarbeider og forholder seg til det som blir bestemt. Slike bestemmelser foregår ofte på faste møter der deler av eller hele ansattgruppa er tilstede. At slike avgjørelser tas i fellesskap forsterker teorien om at en ansattgruppe vil være homogen og dermed kan kategoriseres i de samme gruppene. Denne tendensen vil være positiv i de tilfellene ansattgruppa fungerer og anvender traumebevisst omsorg i praksis. På den andre siden vil det være negativt i de tilfellene dette ikke skjer. En kan anta at dersom alle gjør likt, vil dette være en trygghet for barnet, basert på Antonvskys ”Sense of Coherence” (Eriksson & Lindstöm 2005). Dette underbygges av tanken om at det vil være lettere å finne og forstå meningen med det som skjer dersom det alltid skjer. Hvis alle reagerer likt i de samme situasjonene vil også hjernen lagre disse erfaringene i hippocampus og prefrontal korteks (Nordanger & Braarud 2014). Barnet vil etter hvert få en forventning om hva som skal skje, og når denne forventningen innfris skaper dette trygghet. Dette vil gjøre barnets tilværelse forutsigbar, som kan relateres til Maslow (1943) og Antonovsky sine teorier. Dette underbygger viktigheten av Kine sitt utsagn om samarbeid mellom de ansatte. Dynamikken i gruppa vil både kunne føre til at folk ”drar hverandre opp” og at de ”drar hverandre ned”. Åpen dialog, refleksjon, veiledning og kunnskapsutveksling i ansattgruppa vil kunne synliggjøre disse dynamikkene; metoder som anvendes, retningslinjer og husregler som skal følges og hva som gjøres i praksis.

6.3. Omsorgstilene i praksis på grasrotnivå og i systemet

Informantene hadde ulike erfaringer med samarbeid i ansattgruppa. Funnene i studien indikerer at traumebevisst omsorg ofte utøves ubevisst i praksis, både av de som har vært på kurs og de som ikke har vært på kurs. Lipsky (2010) argumenterer for at grasrotbyråkrater arbeider med staten som øverste leder. Det kan tenkes at de som bestemmer strukturer, regler

og rutiner som gjelder for institusjonene i større grad innehar den teoretiske kunnskapen. Videre er det sannsynlig at kravene til grasrotbyråkratene utarbeides deretter. Et eksempel kan være ledelsen i en organisasjon eller Bufetat. Regler, rutiner og strukturer utarbeides basert på påstandskunnskap eller teoretisk kunnskap, og ikke på taus kunnskap eller erfaringsbasert. Dette kan resultere i at grasrotbyråkratene ikke klarer å imøtekomme kravene fra ledelsen eller staten, fordi de to partene ikke har det samme utgangspunktet. Lipsky (2010) mener at regler, rammer og strukturer forstås best på ”grasrotnivå”. Slik jeg forstår Lipsky sin teori, fører strukturene og hierarkiet i systemet til at mange opplever å ikke mestre de kravene som stilles til dem. Med utgangspunkt i dette kan det tenkes at det vil være hensiktsmessig med teoretisk kunnskap og opplæring i form av kurs, fordi dette gir grasrotbyråkratene en mulighet til et felles fagspråk og minsker på den måten gapet mellom grasrotbyråkratene og representanter høyere opp i hierarkiet. På samme måte kan en argumentere for at det vil være hensiktsmessig å få representanter fra høyere opp i hierarkiet ”ned” på grasrotnivå. Silje belyser dette i intervjuet da hun forklarer at lederne på institusjonene hun har arbeidet på ”aldri er på huset og møter ungene”. Videre uttrykker hun dette slik:

”Ikke kom å sitt i et møte og si at ”jeg mener det trenger sånn og sånn”, når du ikke kjenner barna eller ungdommen. Så jeg mener at lederne skulle hatt en periode hvor de jobber sånn som oss da når det kommer nye barn eller ungdom. For å bli kjent med ungdommene og barna.” (Silje)

Det kan virke som Silje sin opplevelse er at de som tar avgjørelsene (i denne sammenheng lederne) ikke nødvendigvis har tilstrekkelig kjennskap til barnet eller ungdommens behov, eller at de ikke kjenner barna eller ungdommene på samme måte som miljøterapeutene. Dette er i tråd med Lipsky (2010) sin teori. Silje uttrykker seg på en måte som indikerer frustrasjon over situasjonen. Lipsky (2010) hevder at mange grasrotbyråkrater slutter i jobben sin tidlig i arbeidskarrieren eller utvikler vaner og rutiner som gjør at de må tilpasse seg de kravene de stilles ovenfor. Dette fører ofte til at de må ha lavere forventninger til seg selv, arbeidsplassen og brukerne sine (Lipsky 2010). Med utgangspunkt i modellen for de fire miljøterapeutstilene, kan det på bakgrunn av ulikhetene og spenningsfeltet mellom grasrotbyråkratene og representanter høyere opp i hierarkiet tenkes at det vil være hensiktsmessig med teoretisk kunnskap i form av kursing i evidensbaserte tilnærminger.

Silje tilhører gruppe 2, og gjennom sine beskrivelser i intervjuet belyste hun flere ganger elementer som anses som viktige i traumebevisst omsorg. Et eksempel på dette er:

”Jeg tror jeg kan oppleves som veldig direkte. Men at i en situasjon der barnet står i en utfordring så trenger de kanskje noen som tør å gå inn å si hva de ser eller hva de tror kan være utfordringa akkurat i den situasjonen. At det gir en støttende hånd. Akkurat som at du strekker ut hånda og tar tak i ungdommen og ja... og verbalt si med en gang hva jeg ser. ”Nå ser jeg du er sint og det er greit å være sint” og ”nå ser jeg du er redd og det er greit å være redd”, ”men jeg er her for deg om du er sint eller redd”.. eller hva det måtte være.” (Silje)

Silje beskriver her hjelp til følelsesregulering ved å hjelpe barnet å sette ord på følelsene sine. Hun viser også aksept for barnets følelser ved å uttrykke dette direkte til barnet. Videre forklarte Silje at dette er vanskelig, fordi en ofte blir redd for å gjøre feil. ”Man må tørre” sier hun flere ganger, og påpeker at dette av og til fører til at situasjonen blir verre, men at hennes erfaring er at hun ofte ”når inn” til barnet eller ungdommen. Videre beskriver hun dette slik:

”Jeg mener at det krever relasjon fordi du må kjenne ungdommen og så krever det også litt guts rett og slett, at du tør. Ungdommen står der og er dritsint, men så tør du å si ”jeg ser at du er lei deg egentlig”. Da kan det hende at du når gjennom eller ungdommen kan bli sintere, men du må tørre å prøve.” (Silje)

Silje beskriver her viktigheten av relasjon for å kunne hjelpe barnet med følelsesregulering. Per tilhører også gruppe 2, men var godt kjent med flere av elementene i traumebevisst omsorg og HandleKraft. Han fortalte om et eksempel fra institusjonen han arbeider på:

”Et eksempel er en situasjon hvor et barn er veldig sint på en ansatt. Truer med å drepe og har en veldig utfordrende atferd. Hvor det egentlig handler om at barnet er lei seg fordi at vedkommende skal ut i permisjon og blir borte en periode. Føler seg sviktet ikke sant, og så kommer følelsesuttrykket som sinne. Og en type atferd som er vanskelig, og du må på en måte ta den atferden selvfølgelig, men... da handler det om å prøve å snakke med det barnet, og det barnet har jo bekreftet i ettertid at det er lei seg fordi at vedkommende skal i permisjon ikke sant. Så det handler om å få tak i følelsen til barnet og at det kanskje kan kjenne på andre måter å reagere på i forhold til det da.” (Per)

Også her fokuserer miljøterapeuten på å hjelpe barnet til å forstå sine egne følelser, som ofte kommer til uttrykk som noe annet enn det det egentlig handler om. Barn utsatt for traumer har et underutviklet reguleringsystem (Nordanger & Braarud 2014). Informantene er bevisste på

dette og uttrykker at å hjelpe barna med regulering av følelser er en stor del av det daglige arbeidet på institusjonen. Peter beskriver følelsesregulering slik:

”Og det går jo både på oss voksne og ungene. Vi må også holde oss skjerpa. I både gode og fine stunder. Ofte så har jo de opplevd så mye at de har jo veldig mange følelser i seg. Og at de kan være at de synes det er vanskelig å kjenne på hvilke følelser de har eller hvordan de har det. Og at hvis de blir sint klarer å regulere følelsene sine da. Det er veldig mye sånn vi jobber med. At de skal lære seg å kontrollere følelser i forskjellige settinger. At det ofte kan by på problemer da.” (Peter)

Et sentralt begrep i traumebevisst omsorg er trigger. Kine forklarte i intervjuet at hun i jobben er bevisst på at enkelte ting ”vipper de av pinnen”. Videre sier hun at dette kan være ting som en egentlig tenker at andre barn takler ganske bra. Hun forklarer dette slik:

”Det kan være at ting går ut av skjema, skulle jeg til å si. Endringer. På kort varsel. Det å ikke få bruke sin egen vilje til å bestemme selv, det å bli møtt med regler og normer å forholde seg til for ungen da, at det kan være vanskelig.” (Kine)

En trigger er noe som utløser en følelsesmessig reaksjon eller minner som utløser en følelsesmessig reaksjon, fordi emosjonshjernen og amygdala kobles på i situasjoner der barnet kjenner på vonde følelser, samtidig som logikkhjernen kobles ut (Jørgensen & Steinkopf 2013). Dette kan utløse en reaksjon hos barnet eller ungdommen som for andre virker uforståelig. I eksempelet Kine beskriver blir barnet ”vippet av pinnen” av endringer som en på bakgrunn av barnets alder ikke forventer. Dette kan være fordi barnet er vant til å bli sviktet eller har erfart at forandringer er negativt. Både Kine og Silje beskriver situasjoner hvor de arbeider bevisst på triggere som noe som skjer nesten daglig, uten å bruke ordet trigger.

Alle disse eksemplene illustrerer gruppe 1 og gruppe 2 i miljøterapeut-stiler-teorien. Det er som nevnt nærliggende å tro at de fleste miljøterapeuter befinner seg i en av disse to gruppene. Likevel vil det være noen som av ulike grunner ikke klarer å anvende traumebevisst omsorg i praksis. Teorien kan også tenkes å kunne overføres til andre evidensbaserte tilnærminger innen miljøterapi. Per har arbeidet i institusjon i mange år og sier at han tror det selv om traumebevisst omsorg er forholdvis nytt, er det mange som har arbeidet på samme måte i mange år:

”En del av det som ble gjort var nok innenfor det traumebevisste miljøterapeutiske som vi tenker i dag. Men det var nok ikke noen bevissthet rundt at det var en traumebevisst omsorgstilnærming da. For det handler jo om å se ungene der de er og hvilken tilstand de er i. Og møte de der de er, ikke sant. Og det er klart at, det måtte jo vi gjøre den gangen også. Sånn at, men bevisstheten rundt hva, det her traumebevisst har jo kommet i ettertid. Men jeg tror nok at det er en del folk som har jobbet i miljøet som var veldig klar over hvordan en på en måte burde møte barn ut ifra erfaringer, for eksempel. Altså når barn har et veldig tydelig, kraftig smerteuttrykk, ikke sant. Så må du på en måte ta den biten ikke sant, da må du på en måte vente med å gå inn å forklare. Og det er ikke noe vits å... du må være tilstede på en annen måte enn du er når ungene er rolig. Så det er.. det var nok sånn at vi, jobbet nok litt etter det, men det var ikke noen bevisst strategi, metode da som ble brukt.” (Per)

Med utgangspunkt i Per sine erfaringer kan det tenkes at det ikke er den evidensbaserte kunnskapen alene som avgjør hvorvidt en arbeider traumebevisst. Sett i lys av Gotvassli et al. (2014) sin studie, kan en forklare dette som at denne praksisen har eksistert over lengre tid, men at fokuset på evidensbasert kunnskap om traumebevisst omsorg har gjort at praksisen har gått fra å være erfaringsbasert praksis til evidensbasert praksis. Dette forsterker funnene fra intervjuene med informantene om at hvorvidt informantene har gjennomført kurs i traumebevisst omsorg eller ikke, ikke har betydning for hvorvidt de anvender dette i praksis. Det kan virke som at det er tilstrekkelig eller i hvert fall like nyttig å ha kjennskap til tilnærmingen gjennom samtaler på arbeidsplassen og et felles faglig fokus. Med utgangspunkt i Lipskys teori vil det være hensiktsmessig med et felles faglig fokus på alle nivåer i systemet, da det kan virke som det oppstår spenninger mellom ulike nivåer i systemet, på tross av felles faglig fokus og felles retningslinjer på grasrotnivå.

6.4. Oppsummering

I dette kapitlet har jeg presentert en modell der en skiller mellom de fire miljøterapeutstilene. Modellen fokuserer først og fremst på miljøterapi knyttet til traumebevisst tilnærming, men på bakgrunn av funnene vil det kunne være hensiktsmessig å anvende modellen også i forbindelse med andre miljøterapeutiske tilnærminger. Et interessant funn er at de fleste av mine informanter tilhører samme gruppe, noe som indikerer både at praksis ikke nødvendigvis avhenger av om vedkommende har gjennomført kurs i traumebevisst omsorg og at informantene i denne studien er en homogen gruppe på tross av forskjellig kjønn, alder, utdanningsbakgrunn, erfaring og arbeidsplass. Dette kan ha en sammenheng med at alle på et

tidspunkt har arbeidet sammen, men det kan også tenkes å indikere at de fleste miljøterapeuter tilhører gruppe 1 og gruppe 2. Samtidig kan en anta at de som har gjennomført kurs kan verbalisere bedre hva de gjør enn de som ikke har hatt kurs. Altså arbeider disse i større grad etter diskursiv bevissthet. Funnene indikerer at taus kunnskap har en stor betydning i det miljøterapeutiske arbeidet. Det kan tenkes at de som ikke har vært på kurs, arbeider med en større grad av praktisk bevissthet, uten mulighet til å verbalisere det de gjør. Et viktig poeng er at modellen er en idealtipe-modell. Den framstilles som en firetrinnsmodell og det er vil alltid være personer som befinner seg mellom to eller flere av de ulike gruppene. En vil kunne finne miljøterapeuter i ulike nyanser og grader av de forskjellige gruppene.

Avslutningsvis i kapittelet presenterer jeg eksempler fra informantenes praksis som underbygger modellen. Informantene beskriver følelsesregulering og triggere, både bevisste på begrepene og ubevisste. Det arbeides med andre ord traumebevisst, med ulik grad av bevissthet rundt at det faktisk arbeides traumebevisst. Gotvassli et al. (2014) argumenterer for at bevissthet rundt ulike typer kunnskap og praksis bør synliggjøres fordi konsekvensen av at det ikke er synlig kan være at en ikke får et korrekt bilde av kunnskapsutviklingen og kvaliteten i institusjonen. Altså kan det tenkes at kurs i evidensbaserte tilnæringer likevel kan være hensiktsmessig fordi det synliggjør tilnærmingen i større grad enn uformell drøfting og kunnskapsutveksling mellom deler av personalgruppa. Videre fordi det også skaper en felles forståelse, noe som er i tråd med Ernst og Young sine funn etter evalueringen av HandleKraft (EY 2014). Med utgangspunkt i studiens funn og Lipskys teori vil det være hensiktsmessig med kurs og lignende i evidensbaserte tilnæringer for ansatte på alle nivåer, sett i lys av spenningen mellom ledere/ledelsen og tjenesteytere på grasrotnivå.

Kapittel 7 Perspektiver på utfordringer i det daglige arbeidet

I dette kapittelet vil jeg belyse de utfordringene informantene opplever gjennom sitt arbeid på institusjon. Flere av informantene har gitt uttrykk for at de står ovenfor flere utfordringer på ulike nivåer. Først vil jeg fokusere på utfordringer i møtet med andre instanser og samarbeidspartnere både i barnas formelle og uformelle nettverk. Deretter vil jeg beskrive utfordringer knyttet til institusjonsstrukturen og ansattgruppa. Til slutt vil jeg gå nærmere inn på utfordringer i direkte kontakt med barna og ungdommene på institusjonen. Det vil være relevant for oppgavens problemstilling å diskutere disse utfordringene og hvordan de ansatte håndterer dette i praksis. Jeg har valgt å illustrere utfordringene på ulike nivåer i en figur med utgangspunkt i Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell (1985). Avslutningsvis vil jeg oppsummere hovedfunnene i kapittelet.

7.1. Samarbeid utenfor institusjonen

Som miljøterapeut ved barnevernsinstitusjon har man rollen som grasrotbyråkrat. Dette innebærer at man arbeider ut ifra regler og strukturer bestemt av staten, samtidig som de har makt til å avgjøre og/eller levere fordeler og sanksjoner som har stor påvirkning på folks liv og muligheter (Lipsky 2010). Lipsky (2010) hevder at en av grasrotbyråkratenes oppgaver er å forberede brukerne på møter med andre representanter i byråkratiet. I praksis kan dette bety å veilede og hjelpe barna ved institusjonen i forbindelse med skole. Flere av informantene hadde erfaringer fra samarbeid med skole.

"Jeg har jo opplevd gode samarbeid mellom skole og hjem. Men det har jo også vært utfordringer, med kommunikasjon og det kan jo være avgjørende. Ikke for et helt liv, men for en dag eller for ei hel uke. Ting som kunne vært unngått da, hvis man har et godt samarbeid og kommunikasjon." (Kine)

"Det er jo sånn i skolesammenheng da, for eksempel. I skolesituasjon. Det at kanskje lærerne ikke har den samme kunnskapen, den forståelsen for barn. De vet at traume er sånn og sånn, PTSD er sånn og sånn. Men jeg tror ikke de har den der grunnleggende [forståelsen/kunnskapen] ..." (Hilde)

"Ja det [samarbeid med skole] har jeg gjort en del da. Vi har jo taushetsplikt så slike ting er jo litt vanskelig. For du har jo lyst til å fortelle dem mer for å hjelpe dem i arbeidet sitt. Men det, ofte så er det bare.... At du må bare møte opp og være der og bistå." (Peter)

Både Kine, Hilde og Peter forteller om både gode og dårlige samarbeid, og beskriver en del utfordringer knyttet til å skulle samarbeide med skolesystemet. Dårlig kommunikasjon, mangelfull kunnskap og forståelse og taushetsplikt oppleves som hinder for et godt samarbeid. Dersom lærere, assistenter og andre som er i kontakt med barnet ikke har den samme forståelsesrammen som de ansatte ved institusjonen, vil dette få negative konsekvenser. Kine uttrykker *”ting som kunne vært unngått da”* som konsekvens av dårlig kommunikasjon og samarbeid. Det kan tenkes at hun sikter til misforståelser mellom de voksne, som fører til uforutsigbarhet for barnet. Ved bruk av Maslows teori (1943), kan dette forstås som at uforutsigbarheten gjør verden utrygg for barnet. Dermed vil *”ting som kunne vært unngått”* skje, som utagering eller andre former for smerteuttrykk. Kine sier også at kommunikasjonen kan være avgjørende og indikerer at konsekvensene av dårlig kommunikasjon kan være langvarige (en dag eller en hel uke).

Mangel på forståelse vil kunne føre til at folk heller bruker sin forforståelse. Nilsson (2007) viser til Nerheim (1995) som hevder at begrepet ”forforståelse” kan assosieres til Aristoteles som var opptatt av å sidestille intuitiv intelligens med vitenskapelig kunnskap. Heidegger (1981, sitert i Nilsson 2007) hevder at all forståelse har opphav fra forforståelsen. Det vil være nødvendig å synliggjøre sin forforståelse og fordommer i søken etter ny forståelse som kan videreutvikles (Nilsson 2007). Økt bevissthet om egen forforståelse har betydning for ny og troverdig forståelse (Nilsson 2007). Selv om Nilsson (2007) fokuserer på forforståelse og forståelse innenfor hermeneutikken, kan dette tenkes å være nyttige elementer også i praksis.

Mine informanter uttrykte at de opplevde utfordringer ved samarbeid med ulike utenforstående, knyttet til forståelse. I likhet med innad i ansattgruppa, virker det ønskelig at flere skal inneha en felles forståelse, og informantene anser dette som viktig for barna de arbeider med. Dersom mangel på forståelse fører handling basert på forforståelse, vil dette kunne bety at lærere og andre mennesker møter barna med fordommer og stereotypiske og/eller negative holdninger. Barn utsatt for traumer kan ha en atferd som avviker fra ”normalen”, spesielt i situasjoner som oppleves som utrygge og der barnet ikke klarer å regulere følelsene sine. Et sentralt prinsipp i traumebevisst omsorg er å tolke barnets atferd som et smerteuttrykk heller enn for eksempel utagering (Jørgensen & Steinkopf 2013). Den utagerende atferden er alltid et uttrykk for en følelse som barnet har behov for å at omgivelsene møter. Ved å endre måten en snakker på vil en også endre holdninger, noe som er en del av målet med traumebevisst forståelse.

Flere av informantene brukte begreper som smerteuttrykk, trigger og samregulering i intervjuene. Alle informantene har ulik grad av kjennskap til traumebevisst omsorg gjennom arbeidsplassen sin. Hilde hadde en opplevelse av at begrepene ikke ble anvendt noe særlig ”på huset”, som vil si inne på institusjonen hvor hun jobber. Hun uttrykker videre at hun opplever at de arbeider etter prinsippene i traumebevisst omsorg. Dette underbygger antakelsen om at det arbeides mye med det Giddens (1979) omtaler som praktisk bevissthet på barneverninstitusjoner. Dette betyr ikke at miljøterapeutene arbeider ubevisst og uten bestemte hensikter, men at noen ikke har for vane å verbalisere arbeidet de gjør. Samtidig klarer noen av informantene å verbalisere dette i større grad enn andre. Både Hilde og flere av de andre informantene beskriver situasjoner der handlingene og refleksjonene deres antyder at de har en traumebevisst forståelse. Denne forståelsen har de sannsynligvis tilegnet seg gjennom kurs, møter, samtaler, teoretisk kunnskap og erfarings- og praksisbasert kunnskap.

Lipsky (2010) mener at en av utfordringene til grasrotbyråkratene er at regler og rammer bestemmes ut ifra politikk høyere opp i det byråkratiske hierarkiet, og at disse reglene, rammene og strukturene kan gå utover individets særskilte behov. En skolehverdag er først og fremst tilrettelagt for å møte alle barns behov og dette krever metoder og rutiner. Det er nærliggende å tro at metodene som brukes i skolesystemet er basert på evidens, i likhet med metodene som brukes i barnevernssystemet. I barnevernssystemet innebærer dette at metodene er tilpasset for eksempel barn utsatt for traumer, barn med atferdsvansker og/eller ungdom med rusproblematikk. Enhver barneverninstitusjon har mulighet til å velge metoder og verktøy ut ifra hva som er hensiktsmessig for målgruppa ved institusjonen.

7.2. Elementer som hindrer en felles forståelse

I skolesammenheng er målgruppa mer heterogen, noe som vil kunne føre til at individets behov må vike for fellesskapet. Å ikke ta hensyn til individets behov vil kunne føre til favorisering, stereotyping og at det lages ubevisste rutiner for grasrotbyråkratens og/eller arbeidsplassens egen interesse framfor individets interesse (Lipsky 2010).

Brukerundersøkelsen fra 2016 viser at 15% av barna ved institusjon ikke er skoleelev og heller ikke har noe fast dagtilbud. 19% av barna oppgir at de ikke er skoleelev, men har fast

dagtilbud i form av praksis, jobb, lærling eller annet dagtilbud (Barne- ungdoms- og familiedirektoratet 2016). 80% av disse barna er 16-18 år, 20 % er 9-15 år (Barne- ungdoms- og familiedirektoratet 2016). Videregående skole gjelder for aldersgruppen 16-18 år. I følge Verdensbanken går 95 % av ungdom i den offisielle aldersgruppen på videregående skole (The World Bank 2015). Dette viser at antall 16-18 åringer som ikke er skoleelever er vesentlig høyere for de som bor på barneverninstitusjon enn den øvrige befolkningen. En årsak til dette kan være at skolehverdagen ikke er tilpasset deres behov og at de ikke blir møtt med forståelse for deres behov, utfordringer og atferd. Miljøterapeutene ved institusjonene har foreldreansvaret og involveres dermed i barnets eller ungdommens skolegang. Som et resultat av de skisserte utfordringene knyttet til skolens mandat og ressurser vil det kunne oppstå utfordringer i samarbeidet mellom institusjonen og skolen, da hensynet til barnets beste ikke nødvendigvis samsvarer med fellesskapets beste. Dette kan føre til at de ansatte ved barneverninstitusjonen føler at skolen mangler forståelse og får en opplevelse av ulike forståelsesrammer som går utover barnet. Dette samsvarer med beskrivelse Kine, Hilde og Peter uttrykker i intervjuene. Hilde sier i intervjuet at hun synes alle fagpersoner skulle hatt mer om traumebevisst omsorg. Hun nevner skole, tannlege og leger som eksempler. Videre sier hun:

”Så jeg synes det er kjempeviktig at det kommer sånne som holder foredrag. Kanskje foreldrene blir mer oppmerksomme. Fotballag, treninger. Så alle disse i nettverket rundt barnet også.” (Hilde)

Hilde sikter her til et foredrag hun har vært på om traumebevisst omsorg på en skole, ikke i forbindelse med arbeid. *”Det er jo veldig fokus på det. Det synes jeg er kjempebra. En ser jo i media at det kommer jo mer og mer”*. Hilde sin opplevelse er at det fokuseres på traumebevisst omsorg på hennes egen arbeidsplass, i media og på skolene, i større grad enn tidligere. Ingen av de andre informantene har samme oppfatning og deres beskrivelser indikerer heller ikke dette. Samtidig kan det tenkes at fokuset på traumebevisst omsorg i skolene og på andre arenaer, er i ferd med å øke. Hilde har barn i skolealder og merker kanskje mer til dette enn informanter som ikke har barn i skolealder. Informantenes opplevelser fra egen arbeidsplass viser derimot at skolen ikke har kjennskap til traumeforståelse. Dette kan bety at fokuset avhenger av hver enkelt skole. I så fall vil dette være uheldig da det vil kunne føre til at hvorvidt barnet møtes med traumeforståelse avhenger av hvilken skole han eller hun går på.

Informantene opplever også utfordringer ved samarbeid på andre arenaer der barna ved institusjonene oppholder seg. Peter beskriver utfordringer i forbindelse med taushetsplikt i møte med fotballtrenere og jevnaldrende barns foreldre.

”Det har vært litt vanskelig da. For de lurer jo på mange ting, og mange av ungene kan ha diagnoser man kanskje ikke helt forstår og de forstår kanskje ikke behovene deres med disse. Og mange av dem er jo litt urolige og det kan være litt stygg språkbruk og sånt. Og istedenfor å kjeft på de da, så må du heller møte dem på en litt annen måte.” (Peter)

Peter opplever at taushetsplikten hindrer han i å gi informasjon om barna som han mener kan hjelpe fotballtrenere og foreldrene til jevnaldrende å forstå barnas atferd og behov. Implisitt i dette ligger en opplevelse av at kunnskap fører til forståelse. Ansatte i barnevernstjenesten har taushetsplikt på lik linje med enhver annen person som arbeider for et forvaltningsorgan (Forvaltningsloven 1970). Det fremkommer i Forvaltningsloven §§ 13-13 e at ansatte plikter å hindre at andre får kjennskap til informasjon om personlige forhold vedkommende gjennom sitt arbeid får vite om. I Barnevernloven § 6-7 fremkommer det at taushetsplikten også gjelder fødested, fødselsdato, personnummer og lignende. Opplysninger som barnets oppholdssted kan gis dersom det er klart at det ikke vil skade tilliten til barneverntjenesten eller institusjonen å gi denne opplysningen. Overtredelse straffes etter Straffeloven § 209 (Barnevernloven 1993). På bakgrunn av lovtekstene kan det være utfordrende å skulle forholde seg til taushetsplikten og vurderinger av hvilke opplysninger som kan gis i hvilke situasjoner. I følge lovteksten kan opplysninger om hvor barnet bor gis, men utover dette har personalet taushetsplikt om personlige forhold. Dette innebærer at personalet kan gi informasjon om at barnet bor på institusjon, men at andre forhold ved barnet i utgangspunktet er taushetsbelagt.

”Hvis man har en helt annen jobb og er trener da, på frivillig. Så kan ikke du forvente heller da at de skal legge alt for mye energi i en unge når de har 20 unger.” (Peter)

Peter beskriver her at han mener det ikke kan forventes at trenerne til barna ”møter dem på en litt annen måte”. I likhet med i skolen kan det virke som det forventes at barnets behov skal vike for fellesskapets behov, selv om dette ikke er uttalt direkte. Det kan se ut som at denne tendensen er en slags uformell norm, og at informantene dermed ikke stiller spørsmålsteget ved denne praksisen. Det kan ha sammenheng med at uformelle normer i samfunnet sjeldent

utfordres, og at folks oppfatning virker å være at ”sånn er det bare”. Taushetsplikten kan bli et hinder fordi de ansatte frykter å bryte taushetsplikten eller kanskje ikke har tilstrekkelig kunnskap til å skulle forholde seg til taushetsplikten. Dette kan føre til at informasjon som ikke skal gis ut, blir gitt ut til skole, trenere eller andre privatpersoner. Det kan også være til det motsatte; nemlig at den ansatte unngår å gi ut opplysninger og informasjon som han eller hun av hensyn til barnets beste egentlig kunne gitt ut. Mer kunnskap om barnas utfordringer og situasjon vil kunne føre til mer forståelse.

7.3. Utfordringer knyttet til institusjonsstrukturen

Flere av informantene beskriver utfordringer knyttet til at flere ansatte skal være samkjørte og fungere som ”en”. Samtidig viser noen av informantene forståelse for at det alltid vil være individuelle forskjeller, som fører til at noen gjør ting forskjellig. Samtidig er alle informantene tydelig på at dette er negativt for informantene.

”I hovedsak gjør jo folk ting likt, men alle er jo forskjellige. Så vi er jo nødt til å se at det vil være individuelle forskjeller, men i forhold til å følge regler og rutiner og husets struktur ovenfor ungdommene og barna er det veldig viktig at alle gjør likt. Og her kan man jo faktisk oppleve at noen ”slækker” litt mer på reglene, eller gir fem minutter ekstra her og fem minutter ekstra der. Man er nødt til å være veldig lik og veldig tydelig for at det skal kunne gi barna den tryggheten de trenger. Og for at alle voksne skal bli sett på som likt, at ikke noen er de snille og noen er de slemme voksne.”
(Silje)

”Vi har jo masse regler da, så egentlig så burde det vært ganske enkelt og greit å bare følge dem. Men folk er jo litt forskjellige da og folk oppdrar ungene sine forskjellig. Men jeg synes det er viktig at de som er foreldre da har sin egen oppdragelse hjemme der de er, men at de møter litt annen oppdragelse på en institusjon da. For de har jo sine mål og meninger og hvordan en oppdragelse skal være. Men der har jo alle familier det forskjellig, så det. En oppdragelse på institusjon skal jo være tilnærmet en familie. Det kan jo være utfordrende når mange ikke har unger fra før og andre er eldre foreldre og sånt. At vi får til å møtes på midten. Selv om kanskje de gamle føler at de mestrer det veldig godt, så synes jeg det kan være viktig med litt andre synspunkt. At det går an å møtes om en enighet om hvordan vi skal gjøre ting.” (Peter)

”Sju forskjellige, med sju forskjellige oppfatninger av ting, sju forskjellige forståelser av ting. Eller, kanskje ikke sju forskjellige forståelser, men tolkninger da. Og... da velger vi å løse ulike problemstillinger på forskjellig måte. Alle mann. Det er jeg ganske sikker på.” (Ole)

Silje, Peter og Ole beskriver her at institusjonsstrukturen påvirkes av individuelle forskjeller. På tross av felles rutiner, regler og strukturer virker det som en utfordring at alle skal arbeide samkjørte og gjøre ting på samme måte. Det kan derfor tenkes at strukturen, rammene og rutinene ikke fungerer tilstrekkelig. Dette vil i så fall kunne påvirke tryggheten til barn og unge på institusjon. Sett i lys av funnene i forrige kapittel, vil dette bety at de viktigste tiltakene for trygghet, nemlig struktur, rammer og forutsigbarhet, svekkes grunnet individuelle forskjeller i ansattgruppa. Ole mener likevel at det ikke ville være hensiktsmessig om alle gjorde alt helt likt, han forklarer dette slik:

”Det vil ikke gjøre det noe bedre. Det vil kanskje gjøre det enklere for barnet. Men det vil ikke gjøre det bedre for barnet for det skal tross ut og videre etter institusjonen. Og det vil ikke være sånn at alle sammen gjør likt.” (Ole)

Ole sin beskrivelse er i tråd med flere av informantenes oppfatning av at det alltid vil være individuelle forskjeller. Dette er en debatt jeg kjenner igjen fra deltakende observasjon på arbeidsplassen både i et i retrospektivt perspektiv og under tiden jeg har arbeidet med dette prosjektet. I hvor stor grad individuelle forskjeller skal aksepteres og hvilke konsekvenser det har dersom ting gjøres ulikt. At alt gjøres likt kan tenkes å være et ideal; altså noe en ønsker og prøver å oppnå. Drivkraften for å oppnå dette idealet kan tenkes å svekkes dersom det aksepteres at noen ”slækker” på reglene, som Silje sier.

”Og det er jo klart at ting vil jo bli forskjellig, for vi er jo forskjellig alle sammen, og det er jo naturlig. Det er jo også en ting som må læres på en måte da, for ungene også. Men at vi... altså regler som blir satt og ting vi må en måte blir enige om. Det er veldig viktig at de opprettholdes da og følges. Sånn at det ikke blir den ene som blir streng og den andre som blir snill i øynene til ungen.” (Kine)

Også Kine mener at det er naturlig at kollegaer arbeider på forskjellige måter, samtidig som hun understreker viktigheten av at regler og annet som personalgruppa blir enige om, må opprettholdes. En av dynamikkene i Anglin (2002, sitert i Clarke 2014) sin sammenfallsteori er å kunne etablere struktur, rutiner og forventninger. De fleste institusjoner har en struktur,

rutiner og regler som fører til at det skapes forventninger. Sett i lys av Giddens (1979) vil det skape trygghet dersom forventninger innfris, fordi dette bekrefter vår måte å forstå verden på. Dersom forventninger ikke innfris vil dette skape utrygghet. Dette vil kunne påvirke flere av de andre dynamikkene i sammenfallsteorien negativt, som å bygge tilhørighet og tillitsforhold og å tilby følelsesmessig støtte (Clarke 2014). Samtlige av informantene anser samarbeid og å være samkjørte som personalgruppe som avgjørende for å lykkes med god miljøterapi og traumebevisst omsorg. Samtidig formidler flere av informantene at de aksepterer individuelle forskjeller som hindrer dette. At kollegaer ikke forholder seg til avtalte regler og rutiner, fører til uforutsigbarhet for barna og gir barna en opplevelse av at noen er ”snille” og andre er ”slemme”, som i verste fall kan skape muligheter for ”splitt og hersk”- teknikker blant barna som bor ved institusjonen. Dette skaper en uforutsigbar og uoversiktlig verden, sett i lys av Maslow (1943), Giddens (1979) og Antonovsky (2000) sine teorier om trygghet.

En mulig forklaring på hvorfor det virker som informantene har akseptert at de individuelle forskjellene påvirker strukturen, rutinene og rammene på institusjonen, kan være at utfordringen ikke er tatt tak i på en systematisk måte. Silje mener at det er ledelsen sitt ansvar å ta avgjørelser i saker der personalet er uenige:

”Jeg mener altså at enhver institusjon er nødt til å ha et godt lederskap som tar ansvar hvis det er uklarheter eller ting som ansatte styrer med, ta en avgjørelse og sånn er det.” (Silje)

En annen av dynamikkene i sammenfallsteorien er å kunne dele makt og beslutningsmyndighet (Clarke 2014). I denne sammenhengen kan dette forstås som at alle i en personalgruppe skal ha mulighet til å være med å ta avgjørelser. Samtidig vil dette kunne være uheldig i situasjoner der personalgruppa ikke blir enige eller ikke klarer å samarbeide og følge opp de beslutningene som tas. Det kan virke som dette har ført til at informantene i min forskning har innfunnet seg med hvordan dette fungerer i praksis, og at de ikke er opptatte av å oppnå idealet, som i dette tilfellet til være at personalet skal være samkjørte. Å utfordre handlingsmønstre og tankemønstre er en annen av dynamikkene i sammenfallsteorien (Clarke 2014). Det kan virke som denne dynamikken ikke er tilstede i forbindelse med utfordringene i institusjonsstrukturen. I stedet for å være kritiske til og å kreve at alle skal følge reglene, rutinene og strukturen ved institusjonen, aksepteres dette og unnskyldes med personlige forskjeller ved hvert individ. Det kan tenkes at det vil være hensiktsmessig med et større fokus på viktigheten av å være samkjørte og å forholde seg til regler, rutiner og strukturer ved

institusjonen. I den forbindelse vil det være nødvendig med klare målsettinger og kvalitetssikring fra ledelsesnivå, i tillegg til tilrettelegging for å i større grad utfordre handlingsmønstre og tankemønstre i personalgruppa på arbeidsplassen. I lys av Lipskys teori (2010) kan det tenkes å være hensiktsmessig med tiltak for å redusere ”gapet” mellom de som tar beslutninger og de som arbeider på ”grasrotnivå”.

7.4. Relasjonsbygging mellom barnet og miljøterapeuten

Relasjonsbygging er et sentralt element i traumebevisst omsorg og en stor del av arbeidet som miljøterapeut. Flere av informantene opplever utfordringer knyttet til å skape en relasjon med barn og å skulle ivareta relasjonen. Informantene beskriver en god relasjon slik:

”Det er alltid to sider av en relasjon, du kan ikke ha en relasjon med noen som ikke har en relasjon med deg. Så man må alltid tenke at relasjonen må tilpasses ut ifra hvem den skal være med og hvis det da er et barn, så skal man jo da ha en profesjonell versus da en bruker-relasjon, men jeg mener at en trygg relasjon bunner også da i likeverdighet. Likestilling egentlig” (Silje)

”Jeg tror det handler mye om å ikke være for pågående, men likevel vise at du ser dem. Klare å se forbi eventuelt dårlig atferd. La ungen se at du klarer å se forbi det. At du bemerker det som er positivt, positive tilbakemeldinger der det er naturlig å gjøre det.” (Kine)

”Det er jo når dere begynner å kjenne hverandre litt da. At de vet mye om deg, at du deler mye om deg selv. Når du åpner deg er det kanskje litt lettere for dem å åpne seg også.” (Peter)

For Silje og Peter handler en god relasjon blant annet om likeverdighet. Storø (2016) argumenterer for at omsorg i barnevernet har en profesjonell og en personlig side. Den profesjonelle siden av omsorg er det som skiller omsorgen i barnevernet fra omsorg i et vanlig familieliv. Omsorgen fra barnevernet er ofte mer omfattende og varig enn omsorg fra andre yrkesgrupper, noe som også gjelder omsorgen informantene utøver. Barna og ungdommene de arbeider med bor kanskje på institusjonen mot sin vilje, noe som også vanskeliggjør å skulle bygge en relasjon. Kine belyser viktigheten av å anerkjenne det positive ved barnet og vise at hun ser dem. Med bakgrunn i den terapeutiske modellen Dyadisk utviklingsfremmende psykoterapi (DDP) kan en argumentere for at dette er positivt fordi det fremmer samstemthet mellom barnet og miljøterapeuten (Clarke 2014). Dette kan relateres til Antonovskys opplevelse av sammenheng. Clarke (2014) hevder at modellen bidrar til å endre

handlingsmønster og gjøre barnet i stand til å etablere støttende og funksjonelle relasjoner. Altså kan en anta at å gi positive tilbakemeldinger og vise at du ser og anerkjenner barnet er positivt for relasjonen. Silje belyser spenningsfeltet hjelp og kontroll og hvordan dette påvirker relasjonen mellom miljøterapeuten og barnet:

”Og det er veldig mange barn som sier ”du bryr deg egentlig ikke om meg, du er bare her fordi det er jobben din”. Og de setningene er veldig vanskelig å håndtere som profesjonell, men samtidig som en omsorgsperson. Så skal du forklare barna at jeg står her sammen med deg fordi at jeg bryr meg, og vise relasjonen da at det er helhjertet og ikke bare jobb, på en måte. Men det er utfordrende.” (Silje)

Informantene arbeider ut ifra regler og strukturer bestemt av en ledelse, som arbeider ut ifra regler og strukturer bestemt av staten. Miljøterapeuter er grasrotbyråkrater, og deres arbeid går i stor grad ut på å skulle avgjøre og/eller levere fordeler og sanksjoner som har stor påvirkning på folks liv (Lipsky 2010). I praksis innebærer dette at informantene ofte befinner seg i situasjoner der de må ta beslutninger og utøve makt ovenfor barna og ungdommene, basert på bestemmelser gjort av andre som for eksempel saksbehandlere, fylkesnemnda eller fylkesmannen. Samtidig skal informantene gi omsorg til barna og ungdommene. Det er nærliggende å tro at dette kan oppleves som forvirrende. Med utgangspunkt i Antonovkys opplevelse av sammenheng, kan det tenkes at dette vil oppleves som uforståelig og dermed utrygt. Dette vil påvirke relasjonen mellom barnet og miljøterapeuten. Det er ikke overraskende at informantene, for eksempel Silje, opplever at barna og ungdommene de arbeider med blir usikre og har vanskeligheter med å stole på de voksne. Mange assosierer omsorgsbegrepet med noe som gis personlig og uten betaling, gjerne i en familiekontekst. Det er nærliggende å tro at også barna og ungdommene assosierer omsorg slik og at det kan oppstå en ambivalens ved å skulle ta imot daglig omsorg fra en betalt omsorgsperson istedenfor for eksempel sine foreldre.

Informantene opplever også utfordringer med å skulle ivareta relasjonen, og flere knytter disse utfordringene til utholdenhet, profesjonalitet og å forholde seg til reglene, rutine og strukturer på institusjonen. De beskriver dette slik:

”Hvis en først har klart å opparbeide en god relasjon er det jo viktig at du må hele tiden klare å stå i det da. At du må være, hva skal jeg si, rock steady da. Ja, klare å være profesjonell, ikke gå i angrep

eller krangel da. Og heller ikke straffe dårlig atferd, ikke sant. Du må prøve å ha samtaler om ting etter det har skjedd.” (Kine)

”Relasjonen blir jo bygget stein på stein på stein på stein. Det bør man egentlig ha i bakhodet hele tida, for det går fortere å rive ned den relasjonen enn å bygge den opp. Men det igjen da vil jeg jo si da, det er de trygge rammene; å reagere på det samme hver gang, reagere på samme måte hver gang” (Ole)

”Men det handler om å være den samme fra gang til gang over tid. For det skaper trygghet hos ungen, og da ivaretar du den relasjonen som du etter hvert bygger opp. Hvis du da begynner å endre det, i for eksempel at du er veldig streng til å begynne med, fordi du ønsker å få på plass ting og barnet har en del smerteuttrykk som er utfordrende, at du må sette mye grenser. Så er det sånn at de grensene må du også holde på senere, det er ikke sikkert at det er nødvendig, men så er det slik at hvis du nå slipper opp disse grensene, og tenker at det går greit fordi nå går det så bra, så kan du få problemer fordi at da endrer du deg i forhold til ungen. Det er viktig at du har de samme reglene hele tida for å opprettholde relasjonen så må du være den samme personen som man kan stole på.” (Per)

Kine, Ole og Per uttrykker at relasjonen til barnet er skjør; du må være ”rock steady”, ”profesjonell”, konsekvent og forutsigbar og ”være den samme”. Dette kan tenkes å være utfordrende fordi det betyr å ikke la egne følelser påvirke deg i samspill med barnet, samtidig som du skal gi av deg selv og vise barnet at omsorgen er ”helhjertet”. Dette er et spenningsfelt som jeg vil diskutere mer i et senere kapittel. Informantene gir uttrykk for at relasjon, trygghet og følelsesregulering henger sammen, noe også Bath (2008b) bekrefter i sin artikkel om traumebevisst omsorg. Tidligere i min analyse diskuterte jeg begrepet ”opplevelse av sammenheng” i mine diskusjoner av ansattes perspektiver på traumebevisst omsorg. Begrepet kan også anvendes i analyser av informantenes mestring. På tross av at de fleste informantene anser relasjonsbygging som en av de største utfordringene i det daglige arbeidet på institusjonen, hadde flere erfaringer hvor de følte de mestret å hjelpe barna på grunn av en god relasjon mellom de selv og barnet. På bakgrunn av det kan en anta at miljøterapeutene har en sterk opplevelse av sammenheng, i lys av Antonovskys ”Sense of Coherence” (2000). De opplever utfordringene knyttet til arbeidet sitt som håndterbart, forståelig og at det gir mening. Dette underbygger viktigheten av å kjenne seg selv og sine egne følelser i møte med barn utsatt for traumer (Jørgensen & Steinkopf 2013). Altså kan en argumentere for at det er viktig at også de ansatte ved barneverninstitusjonen har en sterk opplevelse av sammenheng,

for å kunne imøtekomme barna og deres utfordringer på en god måte. Peter beskriver en god relasjon mellom han og en gutt på en institusjon han arbeidet tidligere:

”Det var et barn med veldig mange diagnoser, og han kunne ha det vanskelig når det først eskalerte da. Og da tror jeg han trengte personer som kjente han godt for å klare å roe seg ned. Og at de personene vet hvordan de skal håndtere det da. Han må ha det veldig forutsigbart da og han må vite hvordan ting fungerer. Egentlig helt fra skretch må han vite da. Hvis klærne hans blir vasket feil, kan det låse seg litt da. Da har jeg følt at det har vært viktig for meg å ha kjent han godt. Da har jeg kunnet håndtere det på en god måte. Vi føler oss trygge på hverandre og klarer å møtes om en enighet og at sånn er det og sånn blir det. Og at han får til å akseptere det da, selv om det er veldig vanskelig”
(Peter)

Det kan virke som Peter i denne situasjonen opplever at relasjonen mellom han og barnet gjør at både han og barnet føler seg trygge på hverandre. Det kan virke som det er viktig for Peter at han kjenner barnet godt, for å kunne hjelpe han. Videre beskriver Peter *samregulering*. Han klarer å hjelpe barnet med å roe seg ned i situasjoner som oppleves som utrygge og skremmende for barnet. Altså illustrerer situasjonen hvordan relasjon og følelsesregulering henger sammen og betydningen av trygghet i slike situasjoner.

Utfordringene informantene opplever i forbindelse med relasjonsbygging kan ses i sammenheng med SELF-verktøyet og Tilfluktsstedsmodellen, som i følge Clarke (2014) vektlegger blant annet traumeteori og sosial læring. En kan argumentere for at informantene arbeider etter SELF-verktøyet med praktisk bevissthet. De verbaliserer altså ikke de ulike elementene i SELF-verktøyet, men de arbeider likevel bevisst med de samme elementene, uten å nødvendigvis ha teoretisk kunnskap om SELF-verktøyet. Informantene møter utfordringer knyttet til trygghet i relasjonsbyggingen og de opplever at barna og ungdommene sliter med å håndtere følelsene sine. Videre beskriver de barn i konstant alarmberedskap som har vanskeligheter med å stole på voksne. I følge Bloom og Sreedhar (2008) kan dette ha sammenheng med at barna har opplevd vanskelig tap og er usikre på framtiden. Alt dette er viktige elementer i SELF-verktøyet (Bloom & Sreedhar 2008). En av informantene nevnte i intervjuet at barna ofte flytter fra institusjonen på kort varsel, noe som en kan anta gjør barnets tilværelse uforutsigbar. I lys av Antonovsky (2000) sin teori vil dette trolig påvirke barnas opplevelse av sammenheng negativt. Et eksempel på dette kan være en situasjon der et barn etter lang tid begynner å tilpasse seg og finne seg til rette på institusjonen og i nærmiljøet som for eksempel skole. Barnet kan ha brukt lang tid på dette grunnet ontologisk utrygghet.

Så får plutselig barnet vite at han eller hun skal flytte igjen. Dersom dette ikke forklares på en god nok måte, vil dette kunne virke uforståelig og uten mening for barnet. Og dette vil svekke deres "Sense of Coherence" og dermed svekke deres evne til å møte utfordringer og kriser (Antonovsky 2000). Med utgangspunkt i dette kan det tenkes at det vil bli vanskeligere å etablere nye relasjoner for hvert tap et barn opplever. I denne sammenhengen kan en altså anse en flytting fra en kjent og trygg barneverninstitusjon som et tap.

Et interessant funn er at både informantene i Hauger (2017) sin studie og informantene i denne studien opplevde relasjonsbygging som en av de største utfordringene i det miljøterapeutiske arbeidet. Informantene i Hauger (2017) sin studie knyttet dette til at bruk av tvang var ødeleggende for relasjonen. Ingen av informantene i denne studien har nevnt bruk av tvang i intervjuet. Derimot kan det virke som informantene både i denne og i Hauger (2017) sin studie opplever avvisning og at relasjonsbygging er en tidkrevende prosess. Samtidig er relasjonsbygging et av de mest sentrale elementene i traumebevisst omsorg (Jørgensen & Steinkopf 2013). Med tanke på de komplekse traumene flere av barna og ungdommene informantene arbeider med har vært utsatt for, kan en forstå deres utfordringer med å stole på voksne og å føle seg trygge. Med utgangspunkt i denne forståelsen er det nærliggende å tro at relasjonsbygging med barn utsatt for traumer er utfordrende, noe både mine funn og Hauger (2017) sine funn underbygger.

På bakgrunn av funn knyttet til utfordringer jeg nå har presentert har jeg plassert de ulike utfordringene i en figur der de deles inn i nivåer. Jeg lot meg inspirere av Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell. Bronfenbrenner (1985) argumenterte for at det vil være hensiktsmessig å studere barns utvikling gjennom et økologisk perspektiv, altså i levende miljøer. Denne tanken var bakgrunnen for utviklingen av den utviklingsøkologiske modellen (Bronfenbrenner 1985). Se figur 2.

Figur 2. utfordringer på forskjellige nivåer

Utfordringer i det daglige arbeidet ved institusjonen

MIKRONIVÅ	<ul style="list-style-type: none">- Relasjonsbygging- Konflikter og påvirkning mellom barna og ungdommene som bor på institusjonen
MESONIVÅ	<ul style="list-style-type: none">- Samarbeid utenfor institusjonen- Samarbeid med barna og ungdommenes formelle og uformelle nettverk
EKSONIVÅ	<ul style="list-style-type: none">- Institusjonsstrukturen
MAKRONIVÅ	<ul style="list-style-type: none">- Lite forståelse- Individets behov versus fellesskapets behov

Med utgangspunkt i Bronfenbrenner kan en argumentere for at miljøforhold har stor betydning ulike nivåer. Det underbygger informantenes ulike opplevelser av utfordringer knyttet til for eksempel samarbeid utenfor institusjonen. Noen av informantene fortalte om utfordringer knyttet til samarbeid med skole, samtidig som de hadde gode erfaringer med samarbeid med andre skoler. Altså vil barn som bor i samme institusjon, og derav vokser opp i samme miljø på mikronivå, kunne ha ulike miljøforhold på mesonivå, som kan være utfordrende eller ikke utfordrende, i ulik grad. Utfordringer knyttet til relasjonsbygging kan knyttes til Bronfenbrenners mikronivå, og er noe informantene opplever som utfordrende i sitt arbeid. Informantene knyttet disse utfordringene til oppbygging av en relasjon, ivaretagelse av relasjonen og spenningsfeltet mellom personlig og profesjonell.

7.5. Oppsummering

I dette kapittelet har jeg utforsket utfordringene miljøterapeutene opplever i det daglige arbeidet ved institusjonen de arbeider på. De formidler møte med utfordringer på ulike nivåer; i møte med samarbeidspartnere og andre personer i barnas nettverk, i forbindelse med institusjonsstrukturen og i arbeidsmiljøet og i samhandling med barna, da spesielt knyttet til relasjonsbygging.

Mine funn viser at informantene opplever det som utfordrende å skulle ha en felles forståelse som barnets situasjon med samarbeidspartnere utenfor institusjonen. Mangelfull forståelse har negative konsekvenser for samarbeidet mellom for eksempel skole og institusjonen, og flere av informantene føler at barna behov ikke blir møtt på riktig måte. Samtidig kan det virke som miljøterapeutene aksepterer dette med bakgrunn i at barnet i situasjoner utenfor institusjonen er en del av et større fellesskap. Informantene uttrykker at det ikke kan forventes at det skal tas hensyn til barnet til enhver tid. Dette er et vanskelig dilemma. I følge Lipsky (2010) er dette et dilemma flere grasrotbyråkrater står ovenfor; individets behov må vike for fellesskapets behov. Flere av informantene ytrer et ønske om at andre yrkesgrupper får mer kunnskap om traumer og konsekvenser av traumer, da dette kan føre til en større forståelse av barnets situasjon.

Et annet interessant funn i dette kapitlet er at informantene opplever at kollegaer ikke følger de rutine, strukturene og reglene som er bestemt på institusjonen. Informantene uttrykker at dette er noe av det viktigste arbeidet som gjøres for å skape trygghet for barna som bor på institusjonen, som er i tråd med Sammenfallsteoriens dynamikker (Clarke 2014). Informantene uttrykker frustrasjon over at disse individuelle forskjellene stadig fører til diskusjoner og at det påvirker forutsigbarheten og tryggheten til barna. Samtlige av informantene anser dette som en utfordring og en nødvendighet for å skape trygghet. Samtidig uttrykker flere av informantene at det alltid vil være individuelle forskjeller og noen som gjør ting annerledes enn andre. I følge Maslow (1943), Giddens (1979) og Antonovsky (2000) sine teorier vil dette føre til utrygghet for barnet, noe også informantene uttrykker bekymring for. På bakgrunn av disse funnene kan det tenkes å være hensiktsmessig å fokusere mer på å samkjøre personalet og på å sikre at alle forholder seg til strukturen, reglene og rutine på samme måte. Individuelle og personlige forskjeller trenger ikke bety ulik praksis i forbindelse med å følge rutiner.

Kapittel 8 Mestringsområder i det daglige arbeidet ved institusjonen

I dette kapitlet skal jeg belyse de mestringsområdene informantene opplever i det daglige arbeidet ved institusjonen. Et viktig element i denne sammenhengen er forståelse. Flere av informantene uttrykker at deres forståelse for barnets situasjon fører til at de mestrer jobben sin og at de klarer å ”stå i det”. For mange av informantene handlet utfordringene og mestringsområdene ofte om det samme; de opplevde å mestre en utfordring fordi de hadde forståelse for barnets atferd. Jeg vil først gå nærmere inn på forståelse i dette kapitlet. Videre vil jeg belyse spenningsfeltet ”Personlig-Profesjonell” i forbindelse med mestring. Avslutningsvis vil jeg belyse hvordan informantene opplever å mestre følelsesregulering og informantenes opplevelser med å arbeide med omsorg. Til slutt vil jeg oppsummere hovedfunn i kapitlet.

8.1. Betydningen av forståelse og kunnskap i samhandling med barnet

Tidligere i oppgaven har jeg indikert at informantene mener at kunnskap og forståelse kan assosieres med hverandre. Det kan virke som informantene opplever å kunne imøtekomme barnet på en god måte på bakgrunn av deres forståelse og kunnskap.

”Fordelen med å ha kunnskapen om det da er jo at en må klare å se forbi atferden da. Hva som ligger bak da.” (Kine)

”De vil jo ofte være misforstått av de fleste. Og det er ikke alle som orker å sette seg så veldig mye inn i deres situasjon for å vite hvordan de har det da. Så hvis de føler at en person gjør det så tror jeg det er veldig bra.” (Peter)

Kine uttrykker at hun med en traumebevisst forståelse klarer å se at det ligger noe bak atferden til barnet. Peter har en oppfatning av at hans forståelse er viktig for barnet fordi barnet i mange sammenhenger både har opplevd og fortsatt opplever å bli misforstått på bakgrunn av sin atferd. Det kan tenkes at han indirekte uttrykker forståelse for at det ikke er atferden i seg selv som er problemet. Selve atferden kan være barnets løsning på det egentlige problemet (Jørgensen & Steinkopf 2013). Denne tendensen ble også avdekket i The ACE-study; for mange av deltakerne i studien var overvekten en forsvarsmekanisme og dermed en

slags løsning på problemer fra barndommen (Felitti & Anda 2010). Med utgangspunkt i The ACE-study vil det være hensiktsmessig å fokusere på de underliggende årsakene til atferden, ikke selve atferden. Traumebevisst omsorg er utviklet på bakgrunn av blant annet funnene i The ACE-study. Jørgensen og Steinkopf (2013) argumenterer for at studien understreker viktigheten av å forstå barnets indre livsverden og hvilke mekanismer for regulering av vanskelige emosjoner og indre destruktive modeller barnet har. Mestringsbegrepet knyttes til opplevelse av sammenheng, altså Antonovskys "Sense of Coherence"-teori (Eriksson & Lindstöm 2005). Med utgangspunkt i denne teorien kan en argumentere for at Kine og Peter opplever *mestringsfølelse* fordi de opplever en sammenheng. Denne sammenheng kan knyttes til deres forståelse og opplevelse av å klare å håndtere situasjonen. Forståelse, håndterbarhet og meningsfullhet er de tre komponentene i Antonovskys teori (Eriksson & Lindstöm 2005). Kine uttrykker videre i intervjuet at forståelse handler om "*å ikke straffe dårlig atferd*". Dette er i tråd med det Felitti og Anda (2010) og Jørgensen og Steinkopf (2013) understreker som viktig i møte med mennesker utsatt for traumer. Med en slik tilnærming kan en argumentere for at informantene imøtekommer dynamikken "*å tilby følelsesmessig støtte og støtte til utviklingsmuligheter*" i Sammenfallsteorien.

Å se at det du gjør faktisk fungerer, i forhold til de barna vi har et ansvar for. Det å oppleve at du får en relasjon til barn som sliter veldig med relasjon. Sånne ting gir det jo mye, ikke sant, og du får jo tilbakemeldinger fra barna da, på hvordan de opplever deg. Mestringa ligger veldig mye i det du får tilbake da, når du ser at det, barn får det bedre, at barn fungerer bedre. Men det er jo da sånn at når du da sender barn fra deg som flytter i fosterhjem, så vet du sjeldent med en gang hvordan ting går videre. Men jeg har jo erfaringer med barn som har kommet tilbake, og har truffet barn som har, som jeg har jobbet med og som det går bra med. Som du får tilbakemeldinger på at de har opplevd at det du gjorde var riktig. Da får du mestringsopplevelse. (Per)

Per forteller at han får mestringsfølelse når han ser resultater fra arbeidet som er gjort. Han sikter i sitatet ovenfor til det daglige arbeidet ved institusjonen. Beskrivelsen indikerer at å mestre en utfordring gir en god følelse og opplevelse. Per sier for eksempel "*å få en relasjon til barn som sliter veldig med relasjon*", som tyder på at dette er noe det arbeides med for å få til. Gode relasjoner er nødvendig for behandling og vekst (Bath 2008b). Også i Per sitt eksempel kan en trekke inn Antonovskys teori og argumentere for at Per opplever *sammeheng* når han ser resultater. En kan anta at resultater underbygger meningsfullhet med arbeidet som gjøres, og dermed opplever Per mestringsfølelse. På bakgrunn av institusjonens mandat og

miljøterapeutens rolle, kan det tenkes at mange vil oppleve motstand fra barna og ungdommene de arbeider med. Dette har flere av informantene i denne studien bekreftet og det kan tenkes å være bakgrunnen for at tilbakemeldinger fra barna som Per har arbeidet med tidligere, har vært viktig for hans mestringsfølelse. Det kan gi en bekreftelse på at miljøterapien fungerer, noe som kan tenkes å være viktig for miljøterapeutene fordi de utøver den daglige omsorgen ovenfor barna og ungdommene de arbeider med, da dette gir en opplevelse av sammenheng. Noen av informantene understreker viktigheten av å ikke bli for knyttet til barna de arbeider med, fordi deres erfaring er at barna plutselig flyttes fra institusjonen på kort varsel. Silje og Hilde beskriver dette slik:

”Men så er det jo også viktig i vår jobb å passe på at relasjonen ikke blir for dyp. For barn blir jo skadet av gjentatte relasjonsbrudd og det mener jeg er en utfordring i institusjon. For du vet aldri hvor lenge et barn skal være der og hvis du får en for dyp relasjon så skader det barnet mer i bunn og grunn da når det barnet må flytte enn det gir nytte for barnet egentlig. Så man må finne en fin balanse på hvor dyp relasjonen skal bli.” (Silje)

”Fra de kom og så til de har dratt igjen, så har vi jo sett en bedring. Ja. Så det som er så synd igjen da, er at når de kanskje endelig har blitt trygg. Så er de i en sånn situasjon at de kanskje må dra en annen plass. Da må de jo begynne på nytt igjen. Kanskje ny situasjon.” (Hilde)

Videre uttrykker Silje at det er viktig å være ærlig med både seg selv og barnet om at situasjonen er midlertidig, for å kunne skape en god relasjon som ikke skader barnet når relasjonen avsluttes. Beskrivelsene fra Silje og Hilde kan tyde på en følelse av ambivalens og avmakt. På den ene siden er det positivt å få en god relasjon til barnet og at barnet i løpet av tiden han eller hun bor ved institusjonen føler seg trygge. På den andre siden frykter informantene at en flytting vil føre til enda et brudd, som vil være kunne gjøre ytterligere mer skade på barnets utvikling. På bakgrunn av dette kan en forstå viktigheten av å oppleve at det man gjør fungerer, både under og i ettertid av et barns opphold på institusjon. Dette kan ses i sammenheng med at flere av informantene trekker fram hverdagslige, små hendelser når de forteller om situasjoner der de følte at de lyktes med å hjelpe barna. Peter sin beskrivelse er et eksempel på dette:

”Det kan være alt ifra hvis de plages med det de gjør.. det kan være skolearbeid eller spillingen deres. Hvis de plages med det og du hjelper dem med det så er de jo veldig takknemlig.” (Peter)

”Jeg føler jo at jeg har gjort det i mange settinger. Jeg føler liksom at ”her har jeg virkelig hjulpet det barnet med den og den utfordringa”, det kan være noe så lett som lekser.” (Silje)

Flere av informantene uttrykt at miljøterapi i møte med barn utsatt for traumer tar tid. Trygghet, relasjon og følelsesregulering tar tid, og dermed kan det tenkes at informantene fokuserer på andre, mer hverdagslige mestringsområder der resultatene kommer tydeligere fram. I mange tilfeller kan det tenkes at barna flytter fra institusjonen før en egentlig har opplevd utvikling på de områdene det arbeides mest med. Dette er noe jeg kjenner igjen fra egen praksis, og på bakgrunn av dette er det forståelig at mange av informantene fokuserer på de situasjoner der de mestrer å hjelpe barna på mer konkrete områder, som for eksempel med lekser. Silje beskriver en situasjon med et barn der hun forklarer at barnets reaksjon var uventet og at det ga henne en mestringsfølelse fordi det handlet om at hun hadde opparbeidet seg en god relasjon til gutten:

”Han hadde vanskelig for å opprettholde noen relasjoner egentlig, men hadde vi fått til en eller annen form for relasjon. Og vi skulle fly dit og var på flyplassen kl 14 på dagen. Og det blir forsinkelser og forsinkelser og forsinkelser, til slutt så viser det seg at flyet ikke går før sånn 21.30 på kvelden. Og det å da for et barn med hans bakgrunn og hans utfordringer og å håndtere det fint og rolig, tror jeg var mye på grunn av relasjonen mellom meg og han. Rett og slett. Fordi det var en helt fantastisk dag sammen med den gutten, det var ingen utfordringer, ingen vanskeligheter på noen som helst måte. Og jeg mistet flyet mitt hjem og da viste han jo faktisk empati for det når vi kom fram var han faktisk bekymret for hva jeg skulle gjøre siden jeg ikke hadde noe fly hjem. Det var ikke så mange sekundene han var bekymra, men han viste en liten bekymring, og det også tror jeg var på grunn av relasjonen mellom meg og han. Så det tror jeg var en dag med egentlig veldig mye frustrasjon, men som ble holdt i sjakk på grunn av relasjonen. Tror jeg da, men vet jo aldri...” (Silje)

Silje forklarer videre at hun tror at denne situasjonen løste seg på en god måte på grunn av arbeidet hun hadde lagt på forhånd i å skape en god relasjon til gutten. Det kan virke som guttens reaksjon var uventet, og at Silje sine tidligere erfaringer er at han har reagert annerledes og med mer ”frustrasjon” tidligere i lignende situasjoner. Silje sier at frustrasjonen til barnet ble ”holdt i sjakk” på grunn av relasjonen. Dette kan tolkes som at relasjonen mellom Silje og gutten gjorde at gutten følte seg trygg sammen med Silje og at han derfor klarte å samregulere følelsene sine med hennes følelser. I denne situasjonen klarte trolig gutten å speile følelsene til Silje framfor å gå over i alarmtilstand, som gjorde at han klarte å forholde seg rolig i situasjonen.

8.2. Spenningsfeltet ”Personlig-Profesjonell”

Informantene i studien belyser flere spenningsfelt som de opplever å mestre å forholde seg til på en god måte. Å skulle være profesjonell til enhver tid oppleves for noen som utfordrende, men de fleste mener likevel at de klarer å være profesjonelle og samtidig personlig i møte med barna og ungdommene. Dette tyder på at informantene anvender ulike mestringsstrategier i arbeidet sitt, som bidrar til at de klarer å løse utfordringene de står overfor. Mestringsstrategier kan deles i tre hovedgrupper; *problemfokuserert mestringsstrategi*, *emosjonsfokusert mestringsstrategi* og *å søke sosial støtte* (Holt et al. 2015). Datamaterialet i denne studien sier ingenting direkte om hvilke mestringsstrategier informantene anvender for å takle utfordringer i arbeidet sitt. Likevel kan det tenkes at *å søke sosial støtte* hos kollegaer eller andre med samme faglige bakgrunn, vil kunne være til hjelp. Holt et al. (2015) beskriver denne mestringsstrategiene som når en søker hjelp og emosjonell støtte hos andre i stressende eller utfordrende situasjoner. Flere av informantene understreker viktigheten av å komme overens med kollegaene sine og at personalgruppa kan brukes til refleksjon og drøfting, og dette kan ha sammenheng med et behov for støtte fra noen i samme situasjon.

”Jeg føler jeg mestrer det å være en god omsorgsperson. Jeg føler jeg mestrer det å utvikle gode relasjoner og å klare å stå i det.” (Silje)

Silje beskriver at hennes forståelse bidrar til at hun mestrer å være en god omsorgsperson. Hun forklarer dette videre slik:

”Men jeg tror kanskje jeg har mye omsorg å gi også da. Og da er det bare viktig å være faglig oppi den omsorgen du gir, men samtidig finne en balanse for å være ekte.” (Silje)

Silje sitt utsagn kan tolkes slik at kunnskapen og forståelsen hun har, gjør at hun mestrer å gi både terapeutisk og genuin omsorg til barna og ungdommene hun arbeider med. Olsvold et al. (2016) argumenterer for at omsorg krever omtanke og følelsesmessig engasjement. Samtidig skal omsorgen være profesjonell. Spenningsfeltet ”Personlig-Profesjonell” er sentralt i denne sammenhengen. I følge Silje kan det i noen situasjoner være vanskelig å unngå å bli irritert. Hun forteller generelt fra slike situasjoner på institusjonen hun arbeider på:

”Hvis du havner i en diskusjon da med de her barna så skal man jo være profesjonell og holde seg saklig og ned på et greit nivå. Men de har så sterke meninger og så sterk tro at det kan ofte være en

utfordring å ikke bli for engasjert i samtalen. For hvis de snakker om et eller annet og så, du mistror dem ikke men du kan stille spørsmål rett og slett ved det de sier da. Fordi noe av det ikke er helt reelt, så blir de bare sure og avfeier og "du tror ikke på meg, jeg vet at det jeg sier er rett". Da er det litt vanskelig å være profesjonell og rett og slett ikke bli irritert. Men da skal man liksom bare synke det ned og telle til 10 og være profesjonell tilbake." (Silje)

Det kan virke som Silje mener det er situasjonsbetinget i hvilken grad en trenger å være profesjonell. I situasjoner hvor barnet eller ungdommen oppleves som provoserende, virker det viktig å være profesjonell, mens det i situasjoner knyttet til omsorg og relasjon kan tenkes at informantene anser det som viktig å være personlig. I situasjonen overfor forteller Silje at hun må være profesjonell for å unngå å bli irritert. Jørgensen og Steinkopf (2013) understreker viktigheten av at den voksne er regulert i møte med et traumatisert barn, for å kunne hjelpe barnet med regulering av følelser. Omsorgspersonen må ha evnen til å hente fram ressurser hos seg selv i situasjoner der barnet har en uforståelig og uregulert atferd (Jørgensen & Steinkopf 2013).

På bakgrunn av kunnskapen og forståelsen til Silje, kan det tenkes at hun bruker *emosjonsfokusede mestringsstrategier*. Emosjonsfokusede mestringsstrategi er forsøk på å håndtere de følelsesmessige reaksjonene i en utfordrende situasjon, for eksempel ved å akseptere følelsene, kontrollere og/eller undertrykke følelsene (Holt et al. 2015). I denne situasjonen kan det virke som Silje aksepterer og kontrollerer følelsene sine, fordi hun har en forståelse av hvorfor barna sier det de gjør. Silje har tidligere uttrykt at hun mener det er viktig å være personlig i møte med barna, blant annet for å kunne skape en relasjon og likeverdighet mellom barnet og miljøterapeuten. Hun kaller situasjonen hun beskriver ovenfor som en "diskusjon". Det er nærliggende å tenke at en diskusjon hvor barnet uttrykker sterke meninger rundt sin tro og samtidig uttrykker frustrasjon over å ikke bli trodd og forstått, setter i gang alarmtilstand hos barnet, som svekker den tenkende delen av hjernen. Samtidig virker det som situasjonen vekker sterke følelser hos Silje, som hun kanskje hadde uttrykt i en annen setting enn i samhandling med barna hun arbeider med. Det kan virke som hun evner å regulere sine egne følelser i denne situasjonen, for å kunne møte barnet på en profesjonell måte. På en annen måte kan en si at hun evner å undertrykke følelsene sine, som en mestringsstrategi for å klare å være profesjonell.

Peter har positive erfaringer med å være personlig i møte med barna og ungdommene. Han uttrykker at man ikke burde være redd for å gi av seg selv og at dette kan føre til en bedre relasjon. Videre forteller han at han ofte deler historier og informasjon om seg selv med barna og ungdommene. Han uttrykker dette slik:

”Ikke sånn veldig sensitiv informasjon. Men det er jo litt om hva jeg gjør på fritiden. Noen ganger, hvis de kommer i en situasjon da, så prøver jeg å forklare hvis jeg har vært i en lignende situasjon før og hva jeg gjorde i de situasjonene for å gjøre det bedre for meg eller de rundt meg.” (Peter)

Peter beskriver her at han opplever at å være personlig i møte med barna og ungdommene fører til at han klarer å hjelpe dem i utfordringer de står ovenfor. Han uttrykker også at han forteller om seg selv; hva han gjør på fritida, hva han har gjort den uka han ikke har vært på jobb og lignende. Peter uttrykker også i intervjuet at han tror at barna setter pris på å ”vite litt om de som er der også”, framfor å bare dele ting om seg selv. Peter sine tanker og refleksjoner rundt dette kan assosieres med det Clarke (2014) kaller *Positiv Likemanskultur*, som er en institusjonsbasert terapeutisk modell. Det kan virke som Peter vektlegger viktigheten av å likestille seg med barna og ungdommene. Med utgangspunkt i Positiv Likemanskultur-modellen vil barnet eller ungdommen påvirkes av likestilte og jevnaldrende i større grad enn andre. Dermed vil det være positivt for miljøterapeuten å forsøke å ”likestille” seg i møte med barnet eller ungdommen. Et mål med modellen er å lære barnet eller ungdommen omtanke og respekt ovenfor andre. Peter sier i sitatet at han gir barnet råd for hvordan de kan gjøre det bedre for seg selv og de rundt seg. Dette handler i stor grad om respekt og omtanke, både ovenfor seg selv og andre. Altså kan det tenkes å være positivt å opptre personlig og gi av seg selv for å skape en bedre relasjon. Dette kan føre til at miljøterapeuten mestrer å hjelpe barnet i vanskelige situasjoner, gjennom å i større grad ”likestille” seg og på denne måten fjerne ”maktskillet” mellom barnet og seg selv.

Hilde opplever at hun klarer å være profesjonell fordi hun har lang erfaring med å arbeide med mennesker:

”Det kan være vanskelig, men jeg føler ikke at det er det. Det er noe du lærer deg til etter hvert. Som ny, hvis du er ganske ny så er det litt vanskelig. For du må klare å skille, men det klarer du ikke. Men etter hvert, når du har holdt på en stund, så gjør du det. I hvert fall hvis du er mor selv, så har du

veldig lett kanskje for å... du har jo den der moderligheten ovenfor barna også, du blir jo veldig glad i dem. Som fagperson også. Men jeg har ikke noe problem med det der skillet.” (Hilde)

Hilde forteller at hun i begynnelsen av arbeidslivet syntes det var vanskeligere å skulle skille mellom å være personlig og profesjonell. Dette indikerer at erfaringsbasert kunnskap spiller en rolle i denne sammenhengen.

Svarene indikerer at informantene har ulike oppfatninger av hvorvidt det er vanskelig å skille mellom personlig og profesjonell. Hilde sin oppfatning er at erfaring spiller en stor rolle, mens både Peter og Silje indikerer at de tror det er vanskeligere for de som er eldre og har egen familie. Hilde sier at hun ”blir veldig glad i dem”, og tror at dette handler om at hun er mor selv. På bakgrunn av dette kan en argumentere for at Hilde også er personlig i møte med barna og ungdommene. Spenningsfelt i denne sammenhengen betyr at fagfeltet ikke entydig relaterer seg til et av forholdene (Levin 2012). Altså er det ikke slik at en miljøterapeut skal være enten personlig eller profesjonell, men befinne seg i mellom disse motpolene, avhengig av situasjon. En kan argumentere for at en situasjon kan det være hensiktsmessig å ”dra” mest i retningen personlig, og i en annen situasjon vil det være hensiktsmessig å ”dra” mest i retningen profesjonell. Dette er i tråd med informantenes opplevelser; hvorvidt du opptrer profesjonelt eller personlig og i hvilken grad, avhenger av situasjonen. Denne antakelsen kan bekreftes med utgangspunkt i Levin (2012) som hevder at en ikke kan se faget ut ifra en av forholdene, en må forholde seg til begge motpolene. Altså handler det om å finne en balanse mellom de to forholdene i spenningsfeltet. Silje beskriver dette på en god måte:

”Min evne til å balansere det å ta det innover meg versus å ikke gjøre det da. Men likevel ta det så innover meg at jeg blir omsorgsfull. For jeg er veldig flink til å ikke ta med meg jobben min hjem, og det mener jeg er viktig for å klare å stå i det over tid.” (Silje)

8.3. Miljøterapeutenes erfaringer med følelsesregulering

Som nevnt opplever flere av informantene at de utfordringene de møter på, også kan bli mestringsområder hvis en arbeider med dette over tid. Følelsesregulering er et av områdene informantene opplever å mestre, samtidig som jeg anser dette som en stor utfordring i arbeidet deres. ”Å stå i det” eller utholdenhet, kan tenkes å handle om regulering av både egne og

barnets følelser. Ole understreker viktigheten av å ha kontroll på egne følelser for å kunne hjelpe barnet gjennom samregulering:

”Du må jo ha kontroll på dine egne følelser før du skal begynne å regulere noen andre sine følelser. Enkelt og greit. Du kan ikke gå inn å si at en ikke skal være så lei seg eller sint, hvis du er lei deg eller sint selv også. Det er lov til å være sint, det er lov til å være lei seg. Det er hva man bruke sinnet til. Hva man bruker ting til. En gutt her han satt seg på trappa, han slo i veggen, han slo i senga. Og det er greit. Da var det ingen som gjorde noe. Men når han kanaliserte det mot folk så måtte vi jo bryte inn, rett og slett. Så det handler om å gi noen utveier når ting blir vanskelig.” (Ole)

Resultatene i Robinson et al. (2009) sin studie indikerer at barn utsatt for traumer er sårbare for påvirkning i interaksjon med sine omsorgspersoner, noe som samsvarer med det Ole sin opplevelse av at en må ha kontroll på egne følelser for å hjelpe barna. På bakgrunn av Robinson et al. (2009) sin studie er det nærliggende å tro at sinne og aggresjon hos miljøterapeuten vil ha negativ effekt på barnet og at barn utsatt for traumer er sårbar for speiling av følelser i større grad enn barn som ikke har vært utsatt på traumer. Dette samsvarer med informantenes beskrivelser, og underbygger samtidig deres opplevelse av at det er viktighet å være profesjonell og personlig i møte med barna og ungdommene. Videre uttrykker Ole at relasjon er avgjørende:

”Sett at man har relasjonen i bunn og grunn. Da har man jo muligheten til å hjelpe dem. Prøve å komme med forslag. Prøve å la de tenke ut mulige forslag til de triggerne de selv har. Sånn at de er forberedt. At det ikke kommer noen overraskelser. Hva som kan dempe de triggerne.” (Ole)

Ole bruker begrepet ”trigger” i sine beskrivelser. Han indikerer at ved å identifisere triggere kan en hjelpe barnet med å arbeide med disse. Videre kan Ole sin opplevelse forstås slik at ved å bevisstgjøre barnet på hva som trigger han eller henne, opplever han å lykkes bedre i å hjelpe barnet med følelsesregulering. Triggere er sentralt i traumebevisst omsorg, og Jørgensen og Steinkopf (2013) argumenterer for at disse bør identifiseres og systematiseres i en ”triggerdagbok”. I praksis skjer dette ved å notere i en bok når barnet har hatt en følelsesmessig reaksjon og deretter forsøker å finne ut hva som utløste reaksjonen, gjerne sammen med barnet (Jørgensen & Steinkopf 2013). Med utgangspunkt i dette kan en forstå situasjonen Ole beskriver som at han bruker elementer fra traumebevisst omsorg. Selv om han ikke gjennomfører prosessen på eksakt den måten Jørgensen og Steinkopf (2013) beskriver, kan det tenkes at hensikten er den samme. Hensikten i følge Ole er å dempe triggerne, fordi

triggerne hindrer barnet i å regulere følelsene sine. Dette er også hensikten med triggerdagbøker og identifisering av triggerer i møte med barn utsatt for traumer i traumebevisst omsorg-perspektiv (Jørgensen & Steinkopf 2013).

Også Peter har erfaringer hvor han lykkes med å hjelpe barn å regulere følelsene sine. Han trekker fram RePULSE, som er et verktøy og en arbeidsmetode godt egnet i miljøterapi (RePULSE 2018). Hensikten med RePULSE er å hjelpe barnet å utvikle sin impuls kontroll og sosiale ferdigheter gjennom å kartlegge ulike reaksjonsmønstre og avdekke hva som ligger bak oppførsel og følelser, sammen med barnet. Peter forklarer at han synes følelsesreguleringer kan være utfordrende, men at han likevel opplever å mestre det:

”Det er litt vanskelig egentlig. Det er ofte at vi snakker om det og at vi har litt oppgaver om det. For eksempel har vi en bok som heter RePULSE. Der handler det veldig mye om sånne ting. Da kan du for eksempel komme med en slags oppgave med ”hvis du er sint i en sånn og sånn situasjon...” ”hva gjør du da?” Vi snakke veldig ofte om dagen før eller samme dagen... at vi tar opp situasjoner da, og heller prøver å lære dem det til senere. ”Hvis du for eksempel ble veldig sint av at jeg gjorde sånn og sånn”, ”hva ville du at jeg skulle gjort annerledes”, ”hvordan kunne du gjort det annerledes selv”. Og da klarer de å sitte å tenke litt og reflektere. Du ser at de klarer å reflektere over det selv. Og du ser at det kanskje hjelper de i framtida. Å snakke om det i ettertid.” (Peter)

Peter uttrykker at det kan være hensiktsmessig å snakke med barna i ettertid av situasjoner hvor de har følelsesmessige reaksjoner de ikke klarte å regulere selv. Også Per og Kine understreker at følelsesregulering i stor grad handler om dette:

”Det handler veldig mye om hvordan du greier å jobbe med følelsesregisteret til barnet, i fredstid. Altså når barnet er rolig, det å benevne følelser, at barnet skal kjenner på følelser og da kan klare å regulere følelser som er på vei opp. Fordi at når barnet er sint, så er det sint. Det er veldig, det er ikke bare å si ”nå må du slutte å være sint”, da må du gå inn å ta vare på barnet, der og da. Men du kan snakke en del om det etterpå. Benevning slik at barnet skal bli kjent med sine følelser. Og når barnet kjenner egne følelser, så kan du gå inn å kanskje hjelpe det i forhold til de følelsene det har.” (Per)

”Det er viktig at vi går inn å prøver å hjelpe de å regulere følelsen da. Om ikke i situasjonen, så i hvert fall i ettertid. For i situasjonen kan det ofte være høy puls. I ettertid, sånn innenfor når ting har roet seg. At en får snakket om det og prøve å stille spørsmål om hvorfor det blir sånn, hva som gjør at det blir sånn, se om det er noen triggerer bak eller hva som gjør at ting blir vanskelig da.” (Kine)

Både Per og Kine uttrykker videre at de opplever at dette hjelper barna og at det fungerer. Begge knytter dette til traumebevisst omsorg og å klare å ”stå i det”. Per understreker at dette er arbeid som krever mye av de ansatte. Som nevnt tidligere i oppgaven er hjernen plastisk (Bræin et al. 2017). Dette muliggjør en positiv utvikling ved fokus på hjernebyggende aktiviteter (Jørgensen & Steinkopf 2013). I følge Jørgensen og Steinkopf (2013) betyr dette at ethvert ”godt” eller positivt møte mellom barnet og omsorgspersonen, vil være utviklende for barnets tilknytningssystem og kunne motvirke destruktive ”skjemaer” som at voksne er farlige og uforutsigbare. Sett i lys av dette vil det være positivt å ha samtaler med barna i såkalt ”fredstid”, fordi dette sannsynligvis vil være en mer positiv interaksjon mellom barnet og miljøterapeutene enn i en situasjon der barnet allerede er i alarmtilstand. Funnene i denne forskningen bekrefter at informantene anser dette som hensiktsmessig og at det bidrar til at de mestrer å hjelpe barnet med regulering av følelser.

8.4. Å arbeide med omsorg

Noen av informantene beskriver situasjoner i samhandling med barna eller ungdommene de arbeider med for å belyse hvordan de arbeider med omsorg. Peter beskriver å skulle utøve omsorg slik:

”Det er jo bare episoder der du må roe dem ned litt. Og jeg føler at jeg får til det når at jeg kjenner den, ja.... At de gir en glede tilbake og jeg føler at de godtar omsorgen du gir dem. Det føles veldig godt. Og ja.. det er jo et par episoder der ungene sier at de er glad i deg. Og det smelter veldig da.”
(Peter)

Peter beskriver at det er viktig for han at barna godtar omsorgen han gir. Det kan argumenteres for at dette samsvarer med Wærnes (1982, sitert i Olsvold et al. 2016) sin teori om omsorg. Denne teorien baseres på tankegangen om at det kommer an på mottakeren om arbeidet kan karakteriseres som omsorg eller personlig service (Wærnes, 1982, sitert i Olsvold et al. 2016). I Peter sin beskrivelse antyder han at føler han lykkes i å gi barna omsorg i det han føler at de godtar omsorgen. Videre uttrykker han at han setter pris på når barna uttrykker at de er glad i han. Dette indikerer at likeverdighet og tillit i relasjonen mellom Peter som omsorgsgiver og barnet som mottaker, er viktig. En kan argumentere for at Peter beveger seg i retning personlig i spenningsfeltet ”Personlig-Profesjonell” i sin omsorgsutøvelse. Dette utelukker ikke at Peter er profesjonell i sin omsorgsutøvelse. Svaret hans indikerer at han har

et faglig fokus i form av at han er opptatt av relasjon og følelsesregulering. Peter er en av informantene i studien med noe kjennskap til traumebevisst omsorg, men som ikke hadde vært på kurs som for eksempel HandleKraft. Han uttrykte likevel at han opplever at de arbeider med traumebevisst omsorg på hans arbeidsplass:

”De fleste ungene jeg har jobbet med har opplevd traumer. Mange av de som kommer fra andre land har jo sett veldig mye forskjellig. Hvis de har sett for eksempel familiemedlemmer blir drept, i verste fall, så... Jeg tror det er viktig at du prøver å sette deg i deres situasjon, eller prøver å se det litt fra deres vinkel da. Det kan være veldig, veldig vanskelig. Hvis de ikke kjenner deg så godt så kan de bli litt redd hvis du kommer bak dem og legger hånda på skuldra deres. Og det kan jo være fra ting de har opplevd i tidligere som henger igjen da. At de føler at de kikker seg rundt og er litt på vakt.”
(Peter)

Peter sitt svar indikerer at forståelse for barnas situasjon er viktig for å kunne gi god omsorg. Han mener miljøterapeuten må ”sette seg inn i deres situasjon”. Dette kan også forstås som å møte barnet med forståelse og å være bevisst barnets utfordringer og hva atferden deres betyr. Dette er i tråd med grunnleggende prinsipper i traumebevisst omsorg (Jørgensen & Steinkopf 2013). Det kan også ses i sammenheng med Antonovskys opplevelse av sammenheng, fordi miljøterapeutenes forståelse påvirker deres handlinger. Videre beskriver Peter at barna han arbeider med har traumatiske opplevelser, noe som har påvirket barnas hjernes grunnleggende funksjoner som aktivering og organisering. Det er tydelig at Peter oppfatter at barn utsatt for traumer er i kronisk alarmberedskap. Jørgensen og Steinkopf (2013) hevder at traumebevisst omsorg som forståelsesramme har vist seg å gi omsorgspersoner større grad av håp og mot.

En tendens hos mange av informantene i forskningen min har vært at informantene forteller om utfordrende og vanskelige situasjoner, men at de stadig kommer tilbake til at de mestrer å ”holde ut” og ”stå i det”. Dette kan tenkes å ha sammenheng med Jørgensen og Steinkopf (2013) sine funn som viser at omsorgspersoner får håp og mot gjennom en traumebevisst forståelsesramme. Peter illustrerer også dette i beskrivelsen av å utøve traumebevisst omsorg ovenfor. Han understreker viktigheten av å sette seg inn i barnets situasjon, samtidig som han understreker at dette er ”veldig, veldig vanskelig”. Det er nærliggende å tro at dette ikke er en ”vanlig” beskrivelse av hvordan det er å skulle gi omsorg, nettopp fordi relasjonen mellom omsorgsgiver og mottaker ofte er enten familiær eller bygget på tillit og likeverd av andre årsaker. Samtidig er det tydelig at Peter vektlegger tillit, gjensidighet og likeverd i relasjonen

mellom han og barna har gir omsorg til i sitt arbeid. På bakgrunn av dette kan det tenkes at en kan argumentere for at omsorgsrelasjonen mellom miljøterapeut og et barn utsatt for traumer skiller seg fra andre omsorgsrelasjoner, både når det gjelder betalt og ikke-betalt omsorg.

Silje opplever også at å utøve omsorg i arbeidet sitt skiller seg fra annen omsorg:

”Vi omtales jo som miljøterapeuter. Og det mener jeg er mer fordi vi skal være omsorgspersoner i det miljøet. Som miljøterapeut. Det er jo mer sånn at vi er ikke en terapeut som de skal komme på et kontor å snakke med, men vi skal faktisk være der. Som en terapeut og omsorgsperson blandet i ett. Hele tiden.” (Silje)

Silje sin beskrivelse indikerer at en miljøterapeut må forholde seg både til å skulle gi behandling og omsorg i hverdagen til barn og ungdom som bor på institusjonen. Hun belyser at det er en forskjell mellom behandling i miljøet og behandling i samtaleterapi. Tidligere i oppgaven har noen av informantene referert til ulike samarbeidspartnere, som for eksempel Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk (BUP). Noen av barna og ungdommene informantene arbeider med får behandling i form av samtaleterapi. Det er nærliggende å tro at dette vil være positivt for barna og ungdommenes utvikling og behandling. Likevel vil en kunne argumentere for at det er nødvendig at også omsorgsgiver, i dette tilfellet ansatte ved institusjonen hvor barnet eller ungdommen bor, har tilstrekkelig kunnskap og forståelse til å kunne møte barnet eller ungdommen på en anerkjennende og respektfull måte, med forståelse for smerteuttrykk og hva disse betyr. På bakgrunn av dette kan en argumentere for at en traumebevisst forståelse vil være nødvendig når en gir omsorg til barn utsatt for traumer. Dette virker også å være Silje sin oppfattelse; hun sier også at det er nødvendig å være både omsorgsperson og terapeut, *”hele tiden”*. Dette illustrerer igjen viktigheten av *forutsigbarhet*, noe samtlige av informantene i forskningen min har uttrykt som viktig i møte med barn utsatt for traumer. Dette bekreftes også av teorier knyttet til trygghet i studiens teoretiske ramme, og av Jørgensen og Steinkopf (2013) i artikkelen om traumebevisst omsorg.

8.5. Oppsummering

I dette kapittelet har jeg presentert funn knyttet til det informantene opplever som mestringsområder i samhandling med barn og ungdom som bor på institusjonene de arbeider.

I kapittelet har jeg belyst mestringsområder knyttet til kunnskap og forståelse, spenningsfeltet ”Personlig-Profesjonell” og hvordan informantene forholder seg til dette gjennom for eksempel ulike mestringsstrategier. Til slutt har jeg fokusert på følelsesregulering da dette er en viktig del av det miljøterapeutiske arbeidet som informantene opplever å mestre.

Et av hovedfunnene i kapittelet er at flere av informantene opplever mestringsfølelse ved å kunne hjelpe barna og ungdommene med hverdagslige utfordringer og problemer; som lekser, spilling eller å gi råd. En mulig årsak til at informantene fokuserer på disse tingene kan være at selve mandatet og formålet med en institusjonsplassering er svært bred og innebærer arbeid over lengre tid. Noen av informantene uttrykker at en ofte ikke ser resultatet av arbeidet en har gjort før barnet eller ungdommen har flyttet. Funn i tidligere kapitler viser at informantene mener at å hjelpe disse barna er en tidkrevende prosess. En av informantene trakk fram at han får mestringsfølelse de gangene han treffer ungdommer han har arbeidet med tidligere og får en bekreftelse på at det han gjorde var riktig og fungerte. I de fleste tilfeller får ikke miljøterapeutene mulighet til dette. På bakgrunn av dette er det ikke overraskende at flere av informantene uttrykker at de setter stor pris på de hverdagslige situasjonene der de får mulighet til å hjelpe barna.

Et annen hovedfunn er at de fleste informantene opplever at de mestrer å forholde seg til spenningsfeltet ”Personlig-Profesjonell” på en god måte, samtidig som noen uttrykker at dette kan være utfordrende. Hvor i spenningsfeltet miljøterapeuten befinner seg, virker å være situasjonsbettinget. Det kan virke som at tendensen er at informantene opplever det som lettere å være profesjonell i utfordrende situasjoner med barna. Samtidig opplever noen av informantene utfordringer ved å ikke bli for personlig i relasjonen med barna.

Følelsesregulering er et område de fleste informantene opplever å mestre, og det virker som de bruker sentrale elementer i traumebevisst omsorg for å hjelpe barnet å regulere følelsene sine. Noen av informantene understreker også viktigheten av å kunne regulere sine egne følelser. Videre uttrykker de at de opplever det som hensiktsmessig å snakke med barna om følelser og regulering av følelser i ”fredstid” eller ettertid av hendelser.

Kapittel 9 Avslutning

I denne oppgaven har jeg forsøkt å gi et innblikk i hvordan ansatte i barnevernsinstitusjoner opplever anvendelse av traumebevisst omsorg som forståelsesramme og metode. I tillegg til problemstillingen har jeg forsøkt å besvare to forskningsspørsmål; hvorvidt en kan identifisere ulike stiler blant miljøterapeutene og i hvilke situasjoner traumebevisst omsorg oppleves som spesielt utfordrende for informantene. Datamaterialet baseres på informantenes egne skildringer av opplevelser knyttet til deres arbeid ved ulike barnevernsinstitusjoner. I tillegg er noe av datamaterialet basert på deltakende observasjon fra egen praksis som miljøterapeut. I tillegg til teori knyttet til traumebevisst omsorg, har jeg diskutert funnene i studien opp imot Maslows behovspyramide, Antonovskys "Sense of Coherence" og Giddens' begrep "ontologisk trygghet, med spesielt fokus på trygghetsbehovet. Jeg har også anvendt teori knyttet til omsorgsbegrepet og knyttet dette opp mot funnene i studien.

De seks informantene i studien arbeider ved ulike barnevernsinstitusjoner. De ga fylldige og reflekterte beskrivelser av seg selv som miljøterapeuter og i samhandling med barna og ungdommene de arbeider med. De kom med eksempler fra praksis og belyste viktige elementer knyttet til oppgavens problemstilling som var til inspirasjon gjennom hele forskningsprosessen. Miljøterapeutene beskrev seg selv som omsorgsfulle, utholdende og tålmodige voksne med fokus på å skape trygghet for barna og ungdommene de arbeider med. Videre vektlegger informantene viktigheten av forståelse for å være en god miljøterapeut. Å skape en trygghet for barnet kan ses i sammenheng med dette. Trygghet et sentralt grunnprinsipp i traumebevisst omsorg. Funnene indikerer at det ikke arbeides tydelig og målrettet med trygghet, men at informantene opplever at tryggheten skapes gjennom det daglige arbeidet i institusjonen. Rutiner, rammer, struktur og regler har som formål å skape en trygghet, men det virker ikke som dette kvalitetssikres tilstrekkelig, på samme måte som mål knyttet til for eksempel oppmøte på skole eller utvikling av et prososialt nettverk. Samtidig kan det tenkes å være uhensiktsmessig å tilstrebe å kunne måle trygghet, fordi dette er en subjektiv følelse. Det kan tenkes at barnet og barnets atferd og endring vil være den tydeligste måten å måle hvorvidt en klarer å skape en trygghet.

Forskningsspørsmålet knyttet til ulike miljøterapeut-stiler var et resultat av retrospektive observasjoner fra egen praksis. På bakgrunn av dette forsøkte jeg gjennom intervjuene å identifisere ulike miljøterapeut-stiler knyttet til anvendelse av traumebevisst omsorg. På

bakgrunn av funn fra deltakende observasjon og intervjuene med informantene utviklet jeg teorien ”De fire miljøterapeut-stilene”. Modellen deler miljøterapeuter i fire grupper og beskriver typiske kjennetegn og eventuelle årsaker til at en miljøterapeut befinner seg i dette gruppa. Modellen presenterer både hva som kan tenkes å være idealet og antiidealet og forklarer hvorfor. Videre var et interessant funn at alle informantene i min studie befant seg i to grupper, hvorav begge gruppene anvendte elementer fra traumebevisst omsorg i praksis. Dette ble belyst i oppgaven ved å presentere eksempler på beskrivelser fra intervjuene.

For å undersøke hvordan miljøterapeutenes opplevelse av å arbeide ut ifra forståelsesrammen og metode knyttet til traumebevisst omsorg, var det nødvendig å identifisere både utfordringene og mestringsområdene informantene opplevde. I og med at traumebevisst omsorg de siste årene har blitt svært anerkjent som metode og er bakgrunn for utviklingen av flere evidensbaserte tilnærminger, var det spesielt interessant å se på hva informantene anså som spesielt utfordrende ved traumebevisst omsorg. Nye metoder, teorier og tilnærminger har en tendens til å få en ”glorieeffekt” fordi det i teorien virker nytenkende og som en løsning på eventuelle utfordringer som oppleves i praksis. Barnevernsektoren i Norge satser stort på kursing av institusjonsansatte, fosterforeldre og saksbehandlere innen traumebevisst omsorg. Samtidig er det gjennomført lite forskning på hva som fungerer og hva som ikke fungerer i interaksjon med barna og ungdommene. Mine funn viser at informantene opplever ulike utfordringer, men også mange av de samme utfordringene. Spesielt utfordringer knyttet til å oppnå en felles forståelsesramme i samhandling med aktører utenfor institusjonen. Dette kan være skole, helsevesen eller personer i barnas uformelle nettverk. Flere av informantene opplevde også institusjonsstrukturen som utfordrende, fordi individuelle forskjeller blant kollegaer førte til at regler, rutiner og strukturer tolkes på ulike måter som fører til ulik praksis og dermed uforutsigbarhet for barna og ungdommene.

Et interessant og viktig funn i forskningen min er at informantene trekker fram nokså like elementer som utfordringer og mestringsområder. Dette indikerer at informantene opplever at traumebevisst omsorg som metode og forståelsesramme fungerer. Noen av informantene trakk fram at de mestret balansen mellom å være personlig og profesjonell i møte med barna og ungdommene. Likevel opplevde de dette som utfordrende. I tillegg kan det virke som informantene opplevde det som viktigere og lettere å være profesjonell i utfordrende situasjoner enn i annen samhandling. Et eksempel som illustrerer dette er at informantene la vekt på viktigheten av å være profesjonell i situasjoner med utagering eller andre

smerteuttrykk. Samtidig som de la vekt på viktigheten av å ”gi av seg selv” og være ”ekte” for å bygge en god relasjon og hjelpe barna med følelsesregulering. Følelsesregulering er det området flest informanter opplever å mestre, og det virker som de bruker sentrale elementer i traumebevisst omsorg for å hjelpe barnet å regulere følelsene sine. Noen av informantene understreker også viktigheten av å kunne regulere sine egne følelser. Funn fra intervjuene antyder at de fleste arbeider med følelsesregulering med praktisk bevissthet, framfor diskursiv bevissthet. Altså verbaliserer de ikke det miljøterapeutiske arbeidet de gjør, men beskrivelsene deres indikerer likevel at handlingene er mer eller mindre bevisste og med intensjon om å hjelpe barna og ungdommene med å regulere følelsene sine.

Oppgavens tittel er hentet fra intervju med en av informantene og beskriver de viktigste elementene i traumebevisst omsorg og miljøterapi, samtidig som det illustrer den praktiske bevisstheten og tause kunnskapen som er typisk for mennesker som arbeider innen feltet sosialt arbeid. Praktisk bevissthet og taus kunnskap er også belyst i denne oppgaven.

Selv om de fleste informantene ikke hadde gjennomført kurs i traumebevisst omsorg, hadde alle informantene kjennskap til tilnærmingen i ulik grad. Funnene indikerer at informantene arbeider både bevisst og ubevisst etter metoder og tilnærminger knyttet til traumebevisst omsorg. Årsaken til dette kan være at det er fokus på tilnærmingen på ledernivå og at diskusjoner innad i personalgruppa på arbeidsplassen dreier seg om elementer i traumebevisst omsorg. Eventuelle årsaker er imidlertid ikke belyst i oppgaven, da det ikke fremkommer av datamaterialet. En negativ følge av at det arbeides etter metoder og tilnærminger ubevisst, vil være at dette kan hindre at arbeidet blir drøftet og kvalitetssikret, noe som vil vanskeliggjøre å kvalitetssikre det miljøterapeutiske arbeidet ved institusjonen, fordi mye av arbeidet gjøres ubevisst. Dette kan tenkes å være interessant for videre forskning på feltet, da det vil kunne få negative konsekvenser å ikke få et riktig bilde av det miljøterapeutiske arbeidet på en barneverninstitusjon.

Omsorg er en sentral del av arbeidet i miljøterapi. Alle informantene beskrev direkte eller indirekte viktige elementer i traumebevisst omsorg når de beskrev hva omsorg og traumebevisst omsorg er. Et interessant funn i forskningen min er identifisering av et spenningsfelt mellom behandling og omsorg. De fleste informantene i studien opplever å måtte forholde seg til begge samtidig. Altså er deres opplevelse at de ikke enten arbeider med omsorg eller behandling, men at de i flere situasjoner arbeider med både omsorg og

behandling. Følelsesregulering er det området flest informanter opplever å mestre, og det virker som de bruker sentrale elementer i traumebevisst omsorg for å hjelpe barnet å regulere følelsene sine. Dette skjer både gjennom praktisk bevissthet og diskursiv bevissthet i det miljøterapeutiske arbeidet.

Det ble ikke identifisert noen vesentlige kjønnsforskjeller eller forskjeller blant informanter med ulike utdanningsbakgrunn eller alder. Forskjellene mellom informantene virker å handle mer om det personlige aspektet. Dersom jeg skulle gått videre med forskningen min, ville dette vært et interessant tema å undersøke. Personlighetstrekk, privatliv og lignende kan tenkes å ha betydning i et arbeid der vedkommende stadig befinner seg i retning personlig i spenningsfeltet mellom personlig og profesjonell. Innledningsvis i oppgaven hevdet jeg at en som miljøterapeut ofte er sitt eget viktigste verktøy. Flere av informantenes beskrivelser og refleksjoner bekrefter denne antakelsen. En av informantene i studien nevnte at barndom kunne ha betydning for hans forståelse for barnas situasjon. I tillegg mente noen av informantene at alder og livssituasjon kunne ha betydning for hvordan en utøver omsorg og hvordan en mestrer spenningsfeltet mellom personlig og profesjonell på en god måte.

Min studie viser at ansatte i barneverninstitusjoner arbeider ut ifra en traumebevisst forståelse og tilnærming. Videre viser funnene at miljøterapeutene opplever dette som utfordrende, samtidig som det gir dem forståelse, håp og mestringsfølelse i møte med barn og ungdom med ulike utfordringer grunnet opplevelser i tidlig barndom. Noen av informantene ønsker mer fokus på traumebevisst omsorg, både innad i institusjonen og blant eksterne samarbeidspartnere. Dette indikerer at selv om det er fokus på traumebevisst omsorg, er det kanskje ikke nok fokus. Mange av informantene arbeider ubevisst med en traumebevisst tilnærming og forståelse. Det kan tenkes å være hensiktsmessig med bevisstgjøring rundt hva som er traumebevisst omsorg for å styrke den felles forståelsen, da dette fører til positive følger, for eksempel forutsigbarhet og trygghet for barna og ungdommene.

Datamaterialet i forskningen sier ingenting om barnas opplevelse av miljøterapeutene som arbeider traumebevisst. I fremtiden vil det være hensiktsmessig med videre forskning der barn og ungdom sine stemmer kommer frem. Noe av bakgrunnen for tema for denne oppgaven er brukerundersøkelsene de siste årene fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Disse viser at barn og ungdom som bor på institusjon føler seg mindre trygge enn barn og ungdom som bor i fosterhjem (Barne- ungdoms- og familiedirektoratet 2016). Resultatene i undersøkelsen

er basert på kvantitative spørreundersøkelser via internett (Barne- ungdoms- og familiedirektoratet 2016). For å få et innblikk i barnas opplevelse av miljøterapeuter som traumebevisste omsorgspersoner, kan det tenkes at det vil være hensiktsmessig med kvalitative forskningsmetoder for å belyse dette. Kvalitativ forskning vil kunne gi en bredere forståelse av barna og ungdommene sine opplevelser og beskrivelser, og er derfor viktig for å vurdere hvorvidt forståelsesrammer og tilnærminger som for eksempel traumebevisst omsorg, virker etter sin hensikt.

Referanseliste

- Abramovitz, R. & Bloom, S. L. (2003). Creating Sanctuary in Residential Treatment for Youth: From the "Well-Ordered Asylum" to a "Living Learning Environment". *Psychiatric Quarterly*, 74 (2): 119-135.
- Alisic, E., Zalta, A., Van Wesel, F., Larsen, S., Hafstad, G., Hassanpour, K. & Smid, G. (2014). *Rates of post-traumatic stress disorder in trauma-exposed children and adolescents: meta-analysis*. *Br. J. Psychiatry*, 204. 335-340 s.
- Amble, L. & Dahl-Johansen, C. (2016). *Miljøterapi som behandling - ved komplekse traumer hos barn og unge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Anstorp, T. & Benum, K. (2014a). Hva trenger terapeuten for å gi god traumebehandling? I: Benum, K. (red.) *Traumebehandling - Komplekse traumelidelser og dissosiasjon*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Anstorp, T. & Benum, K. (2014b). *Traumebehandling : komplekse traumelidelser og dissosiasjon*. Oslo: Universitetsforl.
- Antonovsky, A. (2000). *Helbredets mysterium*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Barne- ungdoms- og familiedirektoratet. (2016). Brukerundersøkelsen 2016. Oslo: Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.
- Barne- ungdoms- og familiedirektoratet. (2017). *Rettigheter for deg som bor på institusjon*: Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Tilgjengelig fra: https://http://www.bufdir.no/Barnevern/Rettigheter_lover_og_forskrifter/Rettigheter_for_barn_og_unge_i_barnevernet/Rettigheter_for_deg_som_bor_pa_institusjon/ (lest 31.01).
- Barnevernloven. (1993). *Lov om barneverntjenester*. Tilgjengelig fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100> (lest 25.02).
- Bath, H. (2008a). Calming Together: The Pathway to Self-Control. *Reclaiming Children and Youth*, 16 (4): 44-46.
- Bath, H. (2008b). The Three Pillars of Trauma-Informed Care. *Reclaiming Children and Youth*, 17 (3): 17-21.
- Bloom, S. L. & Sreedhar, S. Y. (2008). The Sanctuary Model of Trauma-Informed Organizational Change. *Reclaiming Children and Youth*, 17 (3): 48-53.
- Bronfenbrenner, U. (1985). Midtveis i den menneskelige utviklings økologi. I: Bø, I. (red.) *Barn i miljø: Oppvekst i en utviklingsøkologisk sammenheng*. Oslo: Cappelen.

- Brooks, R. (2013). Ethical Challenges of Youth Research. I: Riele, K. t. & Brooks, R. (red.) *Negotiating Ethical challenges in Youth Research* New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- Bræin, M. K., Andersen, A. & Simonsen, A. H. (2017). Traumebevissthet i barnevernet. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 54 (10): 990-997.
- Clarke, A. (2014). Tre terapeutiske modeller for omsorg i institusjon. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 91 (1): 32-45.
- Conners-Burrow, N. A., Kramer, T. L., Sigel, B. A., Helpenstill, K., Sievers, C. & McKelvey, L. (2013). Trauma-informed care training in child welfare system: Moving it to the front line. *Children and Youth Services Review*, 35: 1830-1835.
- Cui, K. (2015). The insider-outsider role of a Chinese researcher doing fieldwork in China: The implications of cultural context. *Qualitative Social Work*, 14 (3): 356-369.
- Dalen, M. (2004). *Intervju som forskningsmetode - en kvalitativ tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Eriksson, M. & Lindstöm, B. (2005). Validity of Antonovsky's sense of coherence scale: a systematic review. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 59 (6): 460-466.
- EY. (2014). *Evaluering HandleKraft*: Ernst og Young.
- Fangen, K. (2005). *Deltagende Observation*. Malmø: Liber.
- Felitti, V. J. & Anda, R. F. (2010). *The relationship of adverse childhood experiences to adult medical disease, psychiatric disorders and sexual behavior: Implications for healthcare*. 77-87 s.
- Forvaltningsloven. (1970). *Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker*. Tilgjengelig fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1967-02-10?q=forvaltningsloven> (lest 24.02).
- Giddens, A. (1979). *Central Problems in Social Theory - Action, Structure and Contradiction in Social Analysis*. London: The MacMillian Press LTD.
- Giddens, A. (1991). *Modernitet og selvidentitet*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Gotvassli, K.-Å., Augdal, I.-L. G. & Rotmo, B. (2014). Når kunnskapen sitter i veggene. *Norges Barnevern*, 91 (2): 106-121.
- Gravdal, L. & Sandal, G. M. (2004). Sosial ønskevridighet: Marlowe-Crowne Social Desirability Scale i norsk forkortet utgave. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 41 (9): 729-730.

- Grønningsæter, A. B. (2014). Omsorg for traumatiserte barn - Rapport fra evaluering av et opplæringstilbud til fosterforeldre. Kristiansand: Institutt for sosiologi og sosialt arbeid.
- Hauger, A. S. (2017). *Traumebevisst omsorg i barneverninstitusjoner*: Høgskolen i Innlandet.
- Heggen, K., Jørgensen, G. & Paulgaard, G. (2003). *De andre - Ungdom, risikosoener og marginalisering*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Helgeland, I. M. (2009). *Ungdom i alvorlig trøbbel - Veier til forandring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Holt, N., Bremner, A., Sutherland, E., Vliek, M., Passer, M. W. & Smith, R. E. (2015). *Psychology: The Science of Mind and Behavior*. Berkshire: McGraw-Hill Education.
- Jensen, T. K. & Ormhaug, S. M. (2016). Tidlig intervensjon og forebygging av traumerelaterte vansker og posttraumatisk stress hos barn og unge. I: Schulz, J.-H. (red.) *Barn, vold og traumer - Møter med unge i utsatte livssituasjoner*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Jørgensen, T. W. & Steinkopf, H. (2013). Traumbevisst omsorg, teori og praksis. *RVTS-Sør*.
- Krueger, R. A. & Casey, M. A. (2000). *Focus Groups*. USA: Sage Publications, Inc.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Langdridge, D. (2006). *Psykologisk forskningsmetode - En innføring i kvalitative og kvantitative tilnærminger*. Trondheim: Tapir Akademiske Forlag.
- Levin, I. (2012). *Hva er sosialt arbeid?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Levine, C., Faden, R., Grady, C., Hammerschmidt, D., Eckenwiler, L. & Sugarman, J. (2004). The Limitations of "Vulnerability" as a Protection for Human Research Participants. *The American Journal of Bioethics*, 4 (3): 44-49.
- Lipsky, M. (2010). *Street-level Bureaucracy - Dilemmas of the individual in Public Services*. New York: Russel Sage Foundation.
- Lundberg, K. & Sataøen, H. (2016). Kvalitativ Sykepleieforskning: En studie av refleksjoner om forskerens situering. *Klinisk Sygepleje* (4): 254-267.
- Malterud, K. (2011). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Maslow, A. H. (1943). A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*, 50: 370-396.

- Merton, R. K. (1972). Insiders and Outsiders: A Chapter in the Sociology of Knowledge. *American Journal of Sociology*, 78 (1): 9-47.
- Messel, J. (2014). Barnevernspedagogutdanningens historie. *Tidsskriftet Norges barnevern* (04): 178-194.
- Nielsen, J. C. R. & Repstad, P. (2004). Fra nærhet til distanse og tilbake igjen - Om å analysere sin egen organisasjon. I: Repstad, P. (red.) *Dugnadsånd og forsvarsverker - Tverretatlig samarbeid i teori og praksis*: Universitetsforlaget.
- Nilsson, B. (2007). Gadammers hermeneutikk. *Sykepleien Forskning* (4): 266-268.
- Nordanger, D. Ø. (2014). Nevrobiologi som veiviser for traumearbeid. I: Anstorp, T. & Benum, K. (red.) *Traumebehandling - komplekse traumelidelser og dissosiasjon*, s. 39-45. Oslo: Universitetsforlaget.
- Nordanger, D. Ø. & Braarud, H. C. (2014). Regulering som nøkkelbegrep og toleransevinduet som modell i en ny traumepsykologi *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 51: 531-536.
- Nordstoga, S. (2001). Nærheten til barnet - Hindringer og utfordringer i barnevernsundersøkelsen. I: Ryen, A. (red.). Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke AS.
- Olsvold, N., Neumann, C. B. & Thagaard, T. (2016). Omsorg som sosialt fenomen, forskningsfelt og velferdstjeneste. I: Thagaard, T. (red.) *Omsorgsarbeidets sosiologi*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Oterholm, I. (2015). Skjønnsutøvelse i velferdsorganisasjoner. I: Kleppe, L. C. (red.) *Sosialt arbeid - En grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Polanyi, M. (2000). *Den tause dimensjonen : en innføring i taus kunnskap*. The tacit dimension, b. nr 5. Oslo: Spartacus.
- RePULSE. (2018). *Vad är rePULSE?* Tilgjengelig fra: <https://repulse.se/metoden-repulse/> (lest 16.03).
- Rettighetsforskriften. (2012). *Forskrift om rettigheter og bruk av tvang under opphold i barneverninstitusjon*. Tilgjengelig fra: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2011-11-15-1103> (lest 31.01).
- Robinson, L. R., Morris, A. S., Heller, S. S., Scheeringa, M. S., Boris, N. W. & Smyke, A. T. (2009). Relations Between Emotion Regulation, Parenting and Psychopathology in Young Maltreated Children in Out of Home Care. *Child and Family Stud*, 18: 421-434.
- Ruyter, K. W. (2003). Forskningsetikkens spede begynnelse og tilblivelse: beskyttelse av enkeltpersoner og samfunn. I: Ruyter, K. W. (red.) *Forskningsetikk - Beskyttelse av enkeltpersoner og samfunn*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

- RVTS Sør. (2017a). *HandleKraft*. Tilgjengelig fra: <http://handle-kraft.no/> (lest 01.05).
- RVTS Sør. (2017b). *Om RVTS Sør*. Tilgjengelig fra: <https://rvtssor.no/dette-er-oss/om-rvts-sor/> (lest 01.05).
- Storø, J. (2016). Omsorg i barnvernet. I: Thagaard, T. (red.) *Omsorgarbeidets Sosiologi*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Storø, J., Backe-Hansen, E. & Løvgren, M. (2017). Hva muliggjør godt institusjonsarbeid? *Norges Barnevern*, 94: 166-184.
- Sørli, K. (2009). Å bli forstått for å kunne forstå; intersubjektiv tilnærming som endringsbetingelse i arbeid med foreldre-barn relasjonen. *Fokus på Familien*, 37 (3): 212-225.
- Thagaard, T. (2011). *Systematikk og innlevelse - En innføring i kvalitativ metode*, b. 3. utgave. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- The World Bank. (2015). *Net enrolment rate, secondary, both sexes*. Tilgjengelig fra: https://data.worldbank.org/indicator/SE.SEC.NENR?locations=NO&name_desc=true (lest 24.02).
- Ulset, G. (2010). Tilværelse og oppvekst i barneverninstitusjon. *Tidsskrift for Ungdomsforskning*, 10 (1): 49-71.
- Utdanningsdirektoratet. (2017). *Miljøterapeut*. Tilgjengelig fra: <https://utdanning.no/yrker/beskrivelse/miljoterapeut> (lest 06.03).
- Øye, C. & Norvoll, R. (2014). Psykisk helsearbeid i et makt- og kontrollperspektiv. I: Norvoll, R. (red.) *Samfunn og Psykisk helse - Samfunnsvitenskapelige perspektiver*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Vedlegg 1: 1. Eksempel på intervjuguide

1. Hva legger du i begrepet ”traumebevisst omsorg?”
2. Hvilke utfordringer opplever du som miljøterapeut/miljøarbeider/leder i samhandling med barna ved institusjonen?
3. På hvilken måte tror du din forståelse av barnas utfordringer har betydning for barnets opplevelse av trygghet?
4. Hvordan skape en god relasjon til et traumatisert barn?
 - Hva er en god relasjon for deg?
5. Hva mener du er viktige egenskaper hos en miljøterapeut i møte med barn utsatt for traumer?
6. Hvilke faktorer anser du som viktige for å kunne imøtekomme barnet med en traumebevisst forståelse?
7. Hva opplever du som mestringsområder med en traumebevisst forståelse? Og hvorfor?
8. Hva legger du i begrepet følelsesregulering?
9. Begrepet ”trigger”, hva legger du i det?
10. Flere av begrepene som vi har snakket om, kan tenkes å være ukjente for barna/ungdommene i jobben. Har du noen gang brukt disse begrepene og forklart de for barna/ungdommene?

Vedlegg 2: 2. Eksempel på intervjuguide

1. Hva er ”omsorg” for deg?
2. Hva mener du er viktige egenskaper hos en miljøterapeut?
3. Hvilke utfordringer opplever du som miljøterapeut i samhandling med barna ved institusjonen?
4. På hvilken måte tror du din forståelse av barnas utfordringer har betydning for barnets opplevelse av trygghet?
5. Hvordan skape en god relasjon?
- Hva er en god relasjon for deg?
6. Hvilke faktorer anser du som viktige for å kunne imøtekomme barnet med forståelse?
7. Hva opplever du som mestringsområder i jobben din?
8. Hva legger du i begrepet følelsesregulering?
9. Begrepet ”trigger”, hva legger du i det?
10. Flere av begrepene som vi har snakket om, kan tenkes å være ukjente for barna/ungdommene i jobben. Har du noen gang brukt disse begrepene og forklart de for barna/ungdommene?

11.Hvordan vil du beskrive arbeidsmiljøet på din arbeidsplass, og hvordan tror du dette påvirker barna/ungdommene?

12.Hva tenker du om begrepet traumebevisst omsorg?

Marko Valenta
Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap NTNU

7491 TRONDHEIM

Vår dato: 03.10.2016

Vår ref: 49721 / 3 / AH

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 01.09.2016. Meldingen gjelder prosjektet:

49721	<i>Ansattes erfaringer med traumebevisst omsorg i barnevernsinstitusjoner</i>
Behandlingsansvarlig	<i>NTNU, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Marko Valenta</i>
Student	<i>Rikke Romuld Jørgensen</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 01.06.2017, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Kjersti Haugstvedt

Åsne Halskau

Kontaktperson: Åsne Halskau tlf: 55 58 21 88

Vedlegg: Prosjektvurdering

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Vedlegg 4: Informasjonsskriv til informanter

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

Traumebevisst omsorg i barnevernsinstitusjoner

Bakgrunn og formål

Prosjektet er en masterstudie der formålet er å belyse hvordan ansatte ved barnevernsinstitusjoner opplever anvendelse av forståelsesmåten traumebevisst omsorg i praksis. Utvalget informanter som forespørres om å delta er ansatte ved samme institusjon, og studien er en kvalitativ studie der metoden som brukes er individuelle, semistrukturerte intervjuer. Bakgrunnen for at nettopp du blir spurt om å delta er at du er ansatt ved en barnevernsinstitusjon der traumebevisst omsorg er sentralt, og dermed tenkes å ha informasjon, meninger og perspektiver som anses som nyttige for studien.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Datainnsamlingen til studien krever aktiv deltakelse i form av intervju. Individuelle intervjuer vil forekomme en gang i løpet av prosjektets periode, med en varighet på ca 1 time. Spørsmålene vil omhandle hvilke utfordringer og mestringsområder du som miljøterapeut/miljøarbeider opplever i møte med barna ved institusjonen, i forhold til traumebevisst omsorg. Spørsmålene vil fokusere på utfordringer og mestring i forhold til relasjon, trygghet og følelsesregulering i miljøterapi.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Kun studenten og studentens veileder vil ha tilgang til personopplysninger. Personopplysningene vil bli anonymisert for å ivareta anonymitet og personvern. All datamateriale vil til en hver tid lagres med brukernavn og passord, slik at kun studenten har tilgang. Eventuelle lydopptak vil låses inn på låsbart rom og lagres med brukernavn og passord.

Deltakerne i prosjektet vil ikke kunne gjenkjennes i publikasjon.

Prosjektet skal etter planen avsluttes 01.05.2017. Datamaterialet skal anonymiseres ved prosjektslutt.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert.

Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, ta kontakt med prosjektleder Rikke Romuld Jørgensen, telefon 40 60 99 40. Veileder Marko Valenta kan også kontaktes, på telefon 73 59 15 42

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningsdata AS.

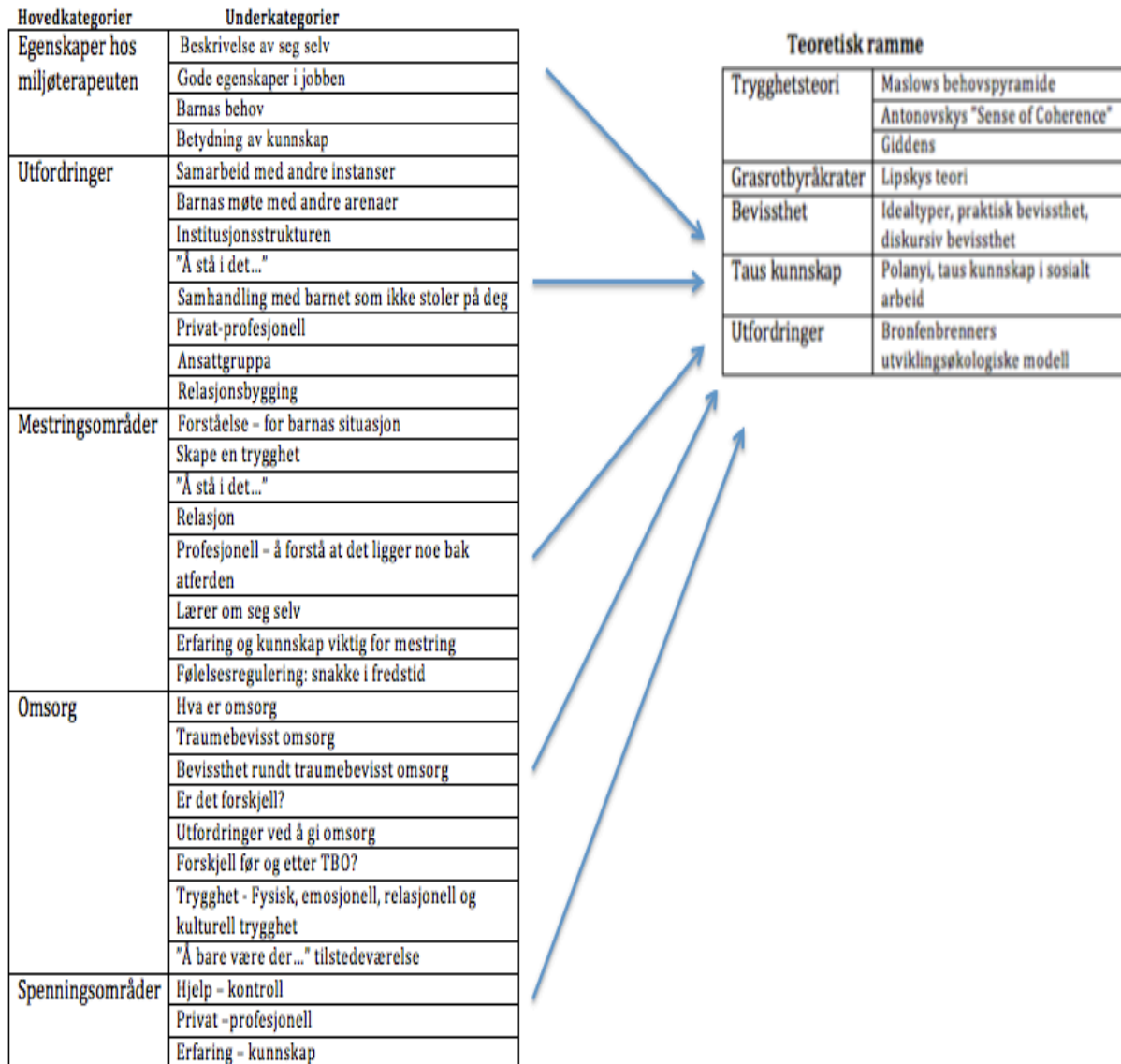
Vedlegg 5: Samtykkeskjema

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 6: Figur 1: Fra kategorier til teoretisk ramme

Vedlegg 7: Tabell 1: De fire miljøterapeut-stilene

<i>Gruppe 2:</i> Anvender TBO i praksis og har ikke gjennomført kurs i TBO.	<i>Gruppe 1:</i> Anvender TBO i praksis og har gjennomført kurs i TBO.
<i>Gruppe 3:</i> Anvender ikke TBO i praksis og har ikke gjennomført kurs i TBO.	<i>Gruppe 4:</i> Anvender ikke TBO i praksis og har gjennomført kurs i TBO.

Har gjennomført kurs/opplæring i modeller/tilnæringer/programmer knyttet til TBO

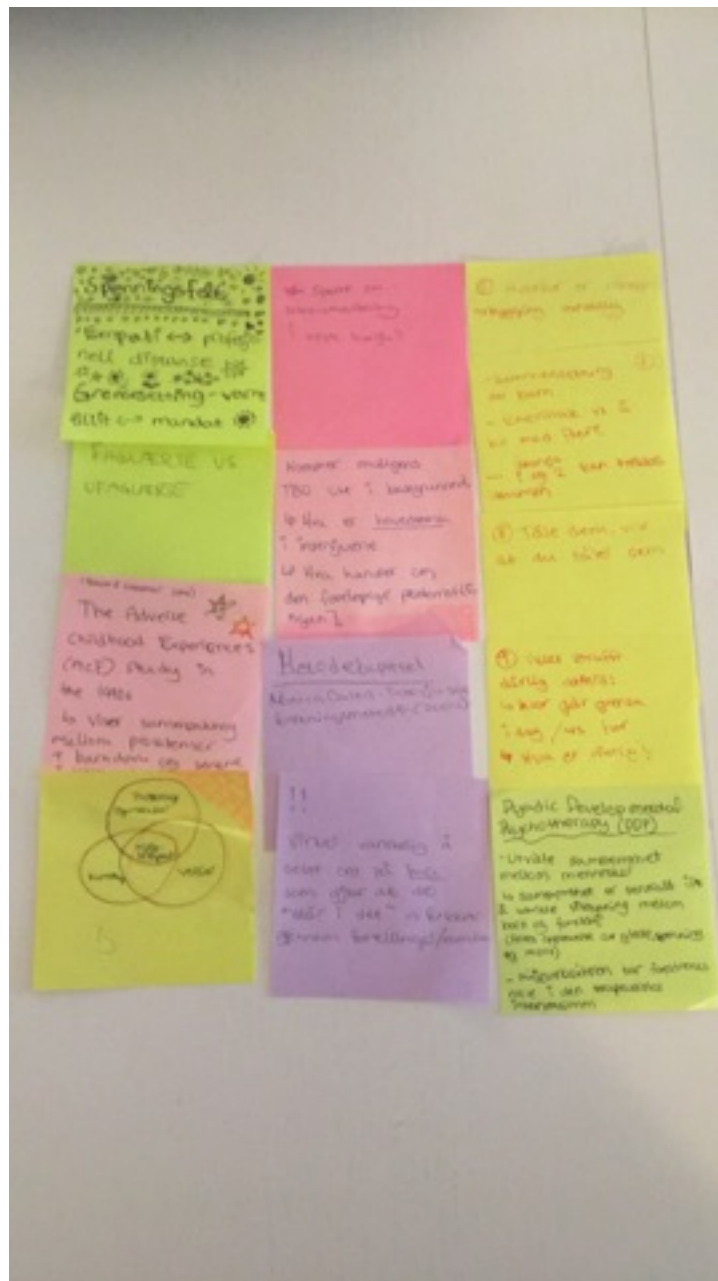
Tabell 1: De fire miljøterapeut-stilene

Vedlegg 8: Figur 2: utfordringer på ulike nivåer

Utfordringer i det daglige arbeidet ved institusjonen

MIKRONIVÅ	<ul style="list-style-type: none">- Relasjonsbygging- Konflikter og påvirkning mellom barna og ungdommene som bor på institusjonen
MESONIVÅ	<ul style="list-style-type: none">- Samarbeid utenfor institusjonen- Samarbeid med barna og ungdommenes formelle og uformelle nettverk
EKSONIVÅ	<ul style="list-style-type: none">- Institusjonsstrukturen
MAKRONIVÅ	<ul style="list-style-type: none">- Lite forståelse- Individets behov versus fellesskapets behov

Vedlegg 9: Eksempler på memoer i løpet av arbeidsprosessen

Vedlegg 10: Analyseprosessen

vi har nok en tordel vi som har lært litt og hatt litt om-
 alle hatt mer om det også. For jeg gikk jo vernepleien.
 it mer om det. Vi hadde litt om det, men ikke så mye. (9)
 miljøterapeutiske, for da har du kanskje mer... jeg vet
 ide skole jeg. Om de har mye om traumebevisst
 hende. Jeg tror det er en fordel at vi har det da, for da
 skal tilnærme deg.

blir møtte med samme forståelse andre steder, og

ng da, for eksempel. I skolesituasjon. Det at kanskje
 open, den forståelsen for barn. De vet at ok, traume (10)
 . Men jeg tror ikke de har den der grunnleggende.
 e steder, hvor barn møtes, sånn som idrettslag
 sånn foreldre og sånt. Der også er det jo liten... ja.

het på institusjon, eller hva tenker du om det? Om
 i institusjon?

være samla og samkjørte. For det er veldig
 i en måte. Tryggheten må være at alle, sånn som
 re team. Så er det veldig viktig at alle tre er
 ; hvis det blir forandring. For de er jo veldig
 an gjøre det, men da må, er kan være vanskelig. (11)
 er der kanskje folk vil ha fri. Men det går an.
 så, at barn har blitt trygg. Fra de kom og så til
 ng. Ja. Så det som er så synd igjen da, er at når
 en sånn situasjon at de kanskje må dra en
 tjen. Kanskje ny situasjon. Men jeg tror

Forståelse

(17) Mønster i atferd → snakke med
 VPser at du taler det
 Forståelse

(3) Gir uttrykk for at svaret er
 "latter" (12) "å stå" "det"
 "Å tale det" mest utferdrende
 Ikke "bare nå" etter ting som
 nevner ingen konkrete utfordringer
 Utfordringene som nevnes går på
 Virker som utfordringene omhandler
 "du skal ikke la det påvirke deg"
 om hvorfor

(2) TBO handler om å se på
 atferden

Miljøterapeuter

(3) TBO langstiktig jobb
 Det som skjer her er en
 barnets liv
 "Klarer å jobbe slik at un
 glad i han"

(5) viktig å ha kunnskap
 Atferd kan fort feiltolkes

(6) ønske om å være en voksenp
 barnet opplever som rolig
 Ikke få "kjelt" for dårlig a

(14)